

Kyloušek, Petr

Literatura a politika

In: Kyloušek, Petr. *Literární hnutí husarů ve Francii po roce 1945*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2002, pp. 31-89

ISBN 8021029919

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123294>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

III. Literatura a politika

Léta poválečná (1944–1947)

Když Pierre de Boisdeffre v úvodu své objemné práce *Une histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui* charakterizuje situaci po roce 1945, utíká se k výmluvné paralele mezi politikou a polem duchovním: „*Politickému tripartismu kupodivu odpovídal v oblasti myšlenkové jiný tripartismus: vládu nad lidským duchem si tu rozdělili marxisté, existencialisté a personalisté. Tak jako vládnoucí strany i oni měli svůj „program Národního hnutí odporu“ – „chartu Národního výboru spisovatelů“, postavenou na zásadách angažovanosti, humanismu, revoluce.*“¹

Autor výstižně postihuje několik základních aspektů: důležitost politiky a její průnik do oblasti kulturní a literární, provázanost mezi politikou a literaturou a v neposlední řadě i mocenské chápání literatury samé. Politika literaturu nejen ovlivňuje, ale stává se po jistou dobu její součástí, a to do té míry, že mnohdy podmiňuje osobní sebeuplatnění a prosazení se na poli literárním.

Není to vlastně fakt zcela nový. Z hlediska dlouhodobých literárních tendencí bychom jistě mohli nalézt kontinuitu již od dob osvíceneckých. Snaha literátů a intelektuálů získat vliv na sféru věcí veřejných se stává součástí jednotlivých estetických programů zvláště od přelomu 19. a 20. století. Zde je nutno připomenout Maurice Barrèse a všechny duchovní dědice estétského individualismu, ať už orientované levicově – jako Malrauxe či Aragona, nebo pravicově – Maurrase, Léona Daudeta, Drieu La Rochella, Roberta Brasillacha. Ale připomeňme též surrealisty, pro něž přerod jedince byl nemyslitelný bez revoluce politické. Navíc se tu u podobných modernistických tendencí rovněž uplatňuje sklon, představovaný například vzorem Gidovým, ke splývání estetiky s etikou, k manipulaci a stylizaci vlastního života, kdy se žítí

¹ Pierre de Boisdeffre, *Une histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui*, str. 101: „*Au tripartisme politique correspondit curieusement, dans le domaine de l'intelligence, un autre tripartisme: marxistes, existentialistes et personnalistes se partagerent le gouvernement des esprits. Ils avaient comme les partis au pouvoir, leur „programme du C.N.R.“ – la „charte du C.N.E.“, à base d'engagement, d'humanisme, de révolution.*“. CNR je zkratka pro Conseil National de la Résistance – Národní výbor hnutí odporu, politickou platformu, která se stala východiskem jak prozatímní vlády generála de Gaulla, tak – po jeho odstoupení v lednu 1945 – nástupišťem tří hlavních politických stran při uspořádání a dělbě moci ve vznikající Čtvrté republice: křesťansky orientovaného MRP (Mouvement républicain populaire), socialistů a komunistů. CNE je zkratka pro Comité National des Écrivains – Národní výbor spisovatelů, jedno z hlavních sdružení, jež mělo své mocné slovo především při čistkách a sankcích ve spisovatelské obci.

a prožívání mění v literární artefakt a kdy se stírají hranice mezi tvůrčím subjektem a tvorbou, mezi životem a výtvořem.

Co však po roce 1945 působí diskontinuálně a co ohromilo samotné literáty, je síla, s jakou se tento fakt projevil. Moc dějin a politiky se obrátila tentokrát proti nim samotným a rozpoltila hlubokým příkopem spisovatelskou obec: „/.../ před válkou tvořili intelektuálové jakési velké společenství – s maličernými spory, rivalitou, záští, ale také projevy solidarity a přátelství. Okupace a poválečná očista soudržností této skupiny hluboce otráslly /.../.“²

Jinak řečeno, politika dostala literaturu pod svou moc. Ale ani tento fakt nenastal zcela náhle a neočekávaně. Vždyť už Daladierova vláda v roce 1938 a 1939 zahájila stůhání „špatných Francouzů“ („*mauvais Français*“)³ a zvláště sovětsko-německá smlouva mezi Molotovem a Ribbentropem z 23. srpna 1939 a následná účast Sovětského svazu na agresí vůči Polsku tento trend umocnily. Prosovětsky orientovaní francouzští komunisté se rázem stali zrádci Francie, a to ve válečné situaci s Německem. Následující období, kdy proti sobě stály na jedné straně vichystický Francouzský stát a na straně druhé hnutí zahraničního a vnitřního odboje, pak ono dělení občanů a intelektuálů na dobré a špatné jen zosťřilo a vyhrtilo až k poválečné očistě a čistkám (tzv. épurations).

Válečná léta, jak na to někteří historikové v poslední době poukazují, znamenají totiž pro Francii také svého druhu občanskou válku,⁴ protože jak uvnitř ve vztahu mezi vichystickou vládou a vnitřním odbojem, tak vně ve vztahu mezi Pétainem a de Gaullem nastolila otázku legitimacy moci. Není žádným tajemstvím, že paragraf 75 občanského zákoníku o vlastizradě sloužil jako právní nástroj na obou stranách francouzsko-francouzské fronty, zatímco Francie sama se na čas stala spíše jen trpným objektem než plnohodnotným subjektem válečného dění. Otázka legitimacy moci měla přitom zásadní důležitost. I pro některé spojence, především pro Spojené státy, vláda ve Vichy zůstávala dlouho legitimním mluvčím Francie. Generál de Gaulle našel podporu nejprve ve Velké Británii, která v červenci 1940 přerušuje s Vichy diplomatické styky. Neoficiální kontakty však byly nadále četné, neboť v sázce byla zejména spolupráce s vichystickou koloniální správou. V té věci generál de Gaulle plnou důvěru spojenců neměl. Ještě vyloďení v severní Africe 8. listopadu 1942 provádějí spojenci bez koordinace s de Gaullem a za partnera si místo něho raději volí admirála Darlana a po jeho zavraždění generála Girauda, oba pokračovatele vichystické politiky (včetně antisemitských opatření, jež

² Gilles Ragache – Jean-Robert Ragache, *La vie quotidienne des écrivains et des artistes sous l'occupation*, Paris, Hachette 1988, str. 289: „/.../ les intellectuels constituaient avant-guerre une sorte de grande communauté avec ses chicanes, ses rivalités, ses rancœurs mais aussi ses solidarités et ses amitiés. L'occupation et l'épuration ont profondément ébranlé la cohésion du groupe /.../.“

³ Antoine Prost, *Petite histoire de la France au XXe siècle*, Paris, Armand Colin 1992 (2. vydání), str. 51.

⁴ Herbert Lottman, *L'épuration*, Paris, Fayard (Seuil) 1986.

oba na území pod svou správou ponechali v platnosti). Teprve od května 1943 se de Gaulle na prvním francouzském osvobozeném území – v Alžírsku – dostává do čela, nejprve jako spolupředseda, vedle Girauda, pak už jako jediný předseda Francouzského výboru národního osvobození (Comité Français de Libération Nationale). Ten se až v listopadu 1943 přetváří v prozatímní vládu.

Z Alžírka je potom připravováno převzetí moci ve Francii samotné. Je organizačně propracováno po stránce právní (nařízení z 21. dubna 1944), personální a taktické. K zajištění nové státní správy jsou jmenováni komisaři republiky (commissaires de la République) a jsou také vytvářeny výjimečné soudní instance: zvláštní soudní dvory (cours spéciales de justice – od 15. 9. 1944) a občanské komory (chambres civiles – od 28. 11. 1944). To byl mocenský nástroj pro výměnu státního aparátu a nahrazení starých, tradičních elit administrativou novou. Zvláštní soudní dvory a občanské komory projednaly celkem 310 000 případů: ve 120 000 případech vynesly rozsudek a 25 000 úředníků na různých místech státní a soudní správy bylo sankčně nebo trestně postiženo.⁵ Toto převzetí moci, dobře zorganizované a plynulé, rychle učinilo přítrž působení departementálních osvobozeneckých výborů (comités départementaux de libération), ovládaných především komunisty, a vymýtilo praxi narychlo organizovaných soudních procesů, poprav a jiných trestních postihů. Byl to patrně také jeden z pozitivních momentů, který přesvědčil spojence, aby 23. října 1944 de Gaullovu vládu právně uznali.

Těchto několik podrobností jsme si dovolili uvést především proto, že dobře ilustrují již zmíněný aspekt válečného období a francouzsko-francouzské občanské války, totiž **boj o legitimitu**. Jak vidno, byl rozhodnut nikoli právně, ale silou, mocensky. Přestože byl nesen nesporným mravním patosem tvrdšího odporu proti německé okupaci a nacismu, přestože stál ve znamení úsilí o lepší budoucnost a byl projevem nepoddajnosti vichystickému defetismu, mohl vyvolávat i jisté rozpaky, ba odpor právě tam, kde sám antagonismus zápasu vedl k nutnému dělení na dobro a zlo, na Francouze správné a ty druhé. Netřeba zdůrazňovat, že až na několik případů vyložených kolaborantů takovou hranici bylo začasto těžké stanovit. Ostatně poukazují na to i nedávné polemiky o takové postavě francouzských dějin, jakou je François Mitterrand.⁶

Svědectví jiného druhu, subjektivní, autobiografické, přináší Jacques Laurent: ten se po své demobilizaci roku 1942 ve Vichy setkává s celou řadou státních úředníků, stoupců Pétainovy legitimacy, kteří ovšem byli silně protiněmecky naladěni, a proto byli zároveň ve styku s hnutím odporu a londýnskou de Gaullovou skupinou. Sám Laurent je v létě 1944 pověřen vyjednáváním mezi partyzány v Centrálním masivu a Pétainovým kabinetem o eva-

⁵ Antoine Prost, *Petite histoire de la France au XXe siècle*, str. 57.

⁶ Viz Éric Conan – Henry Rousso, *Vichy. Un Passé qui ne passe pas*, Paris, Fayard 1994; Pierre Péan, *Une jeunesse française. François Mitterrand, 1934–1947*, Paris, Fayard 1994; Emmanuel Faux – Thomas Legrand – Gilles Pérez, *La Main droite de Dieu. Enquête sur François Mitterrand et l'extrême droite*, Paris, Seuil 1994.

kuaci vichystické vlády do hor. Prodleva a rychlý zásah Němců plánované akci učinily přítrž.⁷

Konečně hranice oddělující dobré Francouze, věrné své zemi, od špatných se měnila s vývojem událostí, jak s velkou dávkou kousavé ironie ukazují Jacques Laurent a Antoine Blondin na příkladu de Gaullova stoupence a účastníka odboje Françoise Mauriaka, jehož články v *Le Figaru* z června a července 1940 jsou ještě prodchnuty úctou k Pétainovi a nenávisť k anglické proradnosti (poté, co anglická Admiralita dala potopit francouzské loďstvo u Mers el-Kébiru).⁸

Na obranu de Gaullovy prozatímní vlády je ovšem nutno dodat, že dokázala vtisknout očistě (épurations) pevný institucionální průběh v rámci platného právního řádu a udržet ji pod kontrolou ministerstva spravedlnosti, kam spadala až do všeobecné amnestie roku 1953. Již prozatímní vláda vesměs zabránila počátečním přehmatům, a to v okamžiku, kdy byla situace – až do ozbrojení komunistických milic (28. října 1944) – vnímána jako revoluční. Výrazný posun celého politického spektra doleva však zůstává patrný i potom, prakticky po celou dobu trvání Čtvrté republiky.

Pravicové kruhy a „revizionistická literatura“ později vyčíslily počet obětí divokých čistek a legální očisty na 100 000 mrtvých či popravených.⁹ Je to číslo silně přemrštěné a historikové se dnes shodují na čísle 10 000.¹⁰ Do roku 1951, kdy skončila práce posledního zvláštního soudního dvora, bylo z celkového počtu 6 763 rozsudků smrti (v přítomnosti i nepřítomnosti) vykonáno 767. Zbylý počet obětí připadl na divoké čistky z prvních dnů osvobození. 13 339 osob bylo odsouzeno k nuceným pracím, z toho 2 702 na doživotí, 24 927 osob bylo odsouzeno k trestu vězení a 49 723 k časově omezené částečné ztrátě občanských práv (tzv. dégradation nationale nebo indignité nationale). Tato čísla, jakkoli se mohou zdát vysoká, přece nedosahují rozměrů podobných akcí v Belgii, Nizozemí, Dánsku či Norsku, kde bylo v přepočtu na počet obyvatel takových postihů mnohem více.¹¹

Jak lze vytušit, postoj husarů k poválečným procesům, byl vesměs odmítavý. Vedly je k tomu mimo jiné i jejich osobní a názorové vazby na literární kruh soustředěný kolem *Action française* a Charlese Maurrase, jak ještě uvi-

⁷ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 208–209, 233–241. Viz též Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, Paris, Julliard 1995, str. 113–126.

⁸ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 201; Antoine Blondin, „Le capitaine Onan“, *Ma vie entre des lignes*, str. 60–66; článek pochází z efemérního časopisu *La Dernière Lanterne*, který vycházel od října 1946 do ledna 1947.

⁹ S tímto číslem – 100 000 zastřelených a popravených – operuje ještě Marcel Aymé, když poukazuje na patriotismus Rogera Nimiera, kterého ani rozsah čistek na podzim roku 1944 neodradil od toho, aby jako dobrovolník vstoupil do de Gaullovy osvobozené armády. Počet obětí i údaje o Nimierově motivaci jsou ovšem nepřesné. Viz Marcel Aymé, „Le Hussard démobilisé“, *Accent grave*, č. 7–8, únor 1964, zvláštní číslo věnované Rogeru Nimierovi, str. 8.

¹⁰ Antoine Prost, *Petite histoire de la France au XXe siècle*, str. 57.

¹¹ Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 519 a 520.

díme podrobněji. Ale vadilo jim také bezpochyby výrazné zneužívání politiky proti literatuře vůbec. V období očisty se kdysi kýžená moc intelektuála nad politikou obrací proti němu a politické argumenty se při hodnocení autora stávají důležitější než kvalita literární. Politika se mění v účinný prostředek literárního soupeření.

Vyskytují se názory, že očista postihla novináře, literáty a umělce vůbec mnohem silněji než třeba u hospodářské kolaborace a než v soudnictví a státní administrativě. V tomto směru se intelektuál patrně ukázal jako nejviditelnější, a možná právě proto také nejsnadněji zasažitelný terč. To vysvitne při porovnání s oblastí, jež je literatuře nejbližší, totiž s oblastí nakladatelskou, kde se každý význačný vydavatel – Gallimard, Grasset – dokázal dostatečně zaštitit „dobrymi“ spisovateli, účastníky odboje. Až na Célinova a Rebatetova vydavatele Denoëla, který unikl stíhání jen proto, že byl v prosinci 1945 zavražděn, vyvázli jednotliví nakladatelé buď bez postihu, nebo jen s tresty nepatrnými.¹² Trefně situaci charakterizoval Jean Paulhan ve svém otevřeném dopise členům Národního výboru spisovatelů: „*Drazí přátelé, očista veřejného života, jak víte, nakládá se spisovateli tvrdě. Inženýři, podnikatelé a zedníci, kteří vybudovali Atlantický val* [tj. německé opevnění proti spojeneckému vyloštění], *v klidu chodí mezi námi. Pracují na budování nových zdí. Budují zdi nových věznic, kam se zavírají novináři, kteří se provinili tím, že napsali, že Atlantický val byl dobře vybudován /.../.*“¹³

Některé z procesů proti literátům měly spektakulární a exemplární charakter. V Lyonu to byl proces s vůdčí osobností časopisu *Action française* Charlesem Maurrasem, v Paříži zas proces proti historikovi a publicistovi Georgesu Suarezovi, jenž byl členem Doriotovy fašistické Francouzské lidové strany (Parti Populaire Français), proti spisovateli a redaktorovi časopisu *Gringoire* Henrimu Béraudovi a především proti význačné postavě mladé spisovatelské generace Robertu Brasillachovi, tribunovi – až do roku 1943 – časopisu *Je suis partout*. O vině nebylo vesměs pochyb. Co však vyvolalo rozruch, byl trest sám. Zatímco soud s Georgesem Suarezem, jeden z prvních vůbec, se ještě odehrával v rozjitřené atmosféře podzimu 1944, takže rozsudek smrti, vnesený během jediného dne (23. 10. 1944) a vykonaný nedlouho nato (9. 11.), nevyvolal ještě větší reakci, následující proces s Henrim Béraudem již vyburcoval Françoise Mauriaka k ráznému vystoupení v *Le Figaru*, kde protestuje proti vnesenému trestu smrti. Proces s Robertem Brasillachem pak Françoise Mauriaka, jemuž se za jeho zásahy ve prospěch souzených literátů

¹² Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 450 sqq.

¹³ Jean Paulhan, „Lettre aux membres du CNE“ (6. 7. 1947), in *Oeuvres complètes*, díl 5., Paris, Cercle du Livre Précieux 1970, str. 328 sq.: „*Chers amis, l'épuration, vous le savez, mène la vie dure aux écrivains. Les ingénieurs, les entrepreneurs et maçons qui ont bâti le mur de l'Atlantique se promènent parmi nous bien tranquillement. Ils s'emploient à bâtir de nouveaux murs. Ils bâtissent les murs des nouvelles prisons, où l'on enferme les journalistes qui ont eu tort d'écrire que le mur de l'Atlantique était bien bâti /.../.*“ Viz též Pierre de Boisdeffre, *Une histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui*, str. 101; Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 463.

dostalo od časopisu *Le Canard Enchaîné* přezdívky „svatý František ze soudní síně“,¹⁴ podnítl k petiční akci, žádající generála de Gaulla o udělení milosti. Ač přesvědčen o Brasillachově vině, zastával Mauriac názor, jež svěřil svému synovi Claudovi: „Dát srazit myslící hlavu, to je neobhajitelná představa.“¹⁵ Spolu s ním a Thierrym Maulnierem, svým pozdějším spolupracovníkem z *La Table Ronde*, pak k podpisu petice, žádající změnu trestu smrti, získali celou řadu významných osobností: Paula Valéryho, Paula Claudela, Jeana Schlumbergera, Jeana-Louise Barraulta, Colette, Jeana Cocteaua, Georgese Duhamela, Jeana Anouilhe, Jeana Paulhana, ba i Clauda Roy, či Alberta Camuse, jenž se připojil až po velkém vnitřním boji, především proto, že byl nepřítelem trestu smrti vůbec. Ještě 3. února 1945, při osobní Mauriakově návštěvě, nebyl generál pevně rozhodnut. 6. února byl Brasillach popraven. Jak o dvě léta později svěřil de Gaulle Claudu Mauriakovi, svému osobnímu tajemníkovi, poslal Brasillacha před popravčí četu právě proto, že se jednalo o tak důležitou osobu: „Vysoce ctěnému vysoký trest.“ („À grand honneur, grande peine.“)¹⁶ Jak vidno, jednalo se též – a to v de Gaullových očích patrně cosi znamenalo – o jistý symbol a exemplárnost. V Brasillachovi byl postaven intelektuál před mezní hranici vlastní zodpovědnosti.

Tento fakt měl několik důsledků. Bylo to jistě potvrzení převahy politiky nad literaturou. Ale bylo to také potvrzení a exaltace – až k nejvyšší oběti – právě oné barrèsovské linie, jejíž vypjatý individualismus vyúsťuje v prolínání politiky a etiky s estetikou, v průnik literatury a života. Pro Brasillacha byl soudní proces nejen bojem o vlastní život, ale též jistým mravním a uměleckým artefaktem. Dokládá to i svědectví Simone de Beauvoirové, jež spolu s Jeanem-Paulem Sartrem a skupinou kolem *Les Temps Modernes* Mauriakovu petici nepodepsala: „Přáli jsme si smrt šéfredaktora [časopisu] Je suis partout, nikoli toho člověka usilujícího jen o to, aby zemřel se ctí. /.../ Čím víc se proces podobá ceremonálu, tím skandálnější připadá představa, že by mohl vyústit ve skutečně prolitou krev.“¹⁷ V tom se Brasillach potkává s Pierrem Drieu La Rochellem: ten poté, co zavrhl možnost emigrace do Švýcarska, odmítl rovněž Malrauxovu nabídku, aby členstvím v jeho armádni osvobozené jednotce zakryl svou profašistickou minulost. Místo toho zvolil sebevraždu.¹⁸

¹⁴ „Saint-François-des-Assises“ – s narážkou na sv. Františka z Assisi.

¹⁵ Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 177: „Décapiter une tête pensante, cette idée est insoutenable.“

¹⁶ Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 278, s odkazem na Clauda Mauriaka, *Un autre de Gaulle: Journal (1944–1954)*, Paris, Hachette 1970.

¹⁷ Simone de Beauvoir, „Oeil pour oeil“, *Les Temps Modernes*, č. 5, únor 1946, str. 823 sq: „Nous désirions la mort du rédacteur en chef de Je suis partout, non de cet homme tout appliqué à bien mourir. /.../ Plus le procès revêt l'aspect d'un cérémonial, plus il semble scandaleux qu'il puisse aboutir à une véritable effusion du sang.“

¹⁸ Gilles Ragache – Jean-Robert Ragache, *La vie quotidienne des écrivains et des artistes sous l'occupation*, str. 283.

V této poloze již pak skutečná motivace a skutečnost sama ztrácejí na důležitosti. Mnohem důležitější – zvláště zde pro nás – je to, jak tato gesta působila. I Simone de Beauvoirovou upoutala nikoli fakta, neupoutala ji dokonce ani mravní stránka osobnosti, ale **krása gesta**. A právě převaha estetického faktoru nakonec převrací i hodnotové stupně etické. Brasillach a Drieu La Rochelle se stávají jakoby mravními vítězi. Estetika vítězí nad právem.

Tento fakt, zřejmý tím spíše, že mu podléhá i Simone de Beauvoirová, zástupkyně zcela opačného názorového proudu, nám umožní lépe pochopit, jak tyto události ovlivnily tehdy nastupující generaci husarů. Jejich **deklarovaná pravicovost** neměla jen své kořeny společenské a kulturní, ale v těchto poválečných letech i povahu **estetické a etické vzpoury proti dobovým pořádkům**. Brasillach a Drieu La Rochelle, k nimž se Nimier, Laurent, Blondin a Déon později odvolávali, požívali prestiže vítězů nad šedou průměrností společnosti, která je odsoudila. „Gesto smrti“ zde pak nabylo významu nejvyšší, protože konečné estetické a etické konsekrece jistého typu životní pouti a tvorby zároveň, tedy jisté estetické stylizace obého. Do této polohy, jak ještě uvidíme, se u husarů pak vesměs dostává obecné téma „smrti jako potvrzení pravdivosti života“. U husarů navíc ještě nabude silné podoby generační jako smrt „obětovaného mládí“ (viz dále str. 207). Může se jednat o skutečné literární postavy – to je Nimierův Saint-Anne v *Modrém husarovi* (*Le Hussard bleu*) či Laurentův Antoine v *Káčátku* (*Le Petit Canard*) – nebo o tragicky zahynuvší přátele, kterým naši autoři některé své knihy věnují. Tak Nimier připsal *Modrého husara* Michelu Stièvenartovi a *Smutné děti* Henrimu Mosserimu, Antoine Blondin zas vepsal na záložku souboru novinových článků *Můj život mezi řádky* (*Ma vie entre des lignes*) jméno Jeana Turlaise. Den Brasillachovy popravy – 6. únor 1945 – byl nezřídka symbolicky vnímán ve spojitosti s 6. únorem 1934 a památnými pravicovými bouřemi na Elysejských polích a před Bourbonským palácem, sídlem Národní shromáždění.

V očích husarů se Brasillach a Drieu La Rochelle stali hrdiny tím snáze, že při čistkách, zvláště v literatuře, často nehrály roli aspekty mravní či spravedlnost. Předválečná stavovská soudržnost a solidarita, existující napříč ideologiemi a navzdory rozporům názorovým, se uplatňovala v menší míře i v době války a v období poválečném. Již zmíněný Georges Suarez nejen ve své redakci časopisu *Aujourd'hui* strpěl dvojnásobně články Roberta Desnose, ale po jeho zatčení se všemožně snažil zvrátit rozhodnutí o deportaci do koncentračního tábora. Až do konce války pak poukazoval Youki Desnosové celý manželův plat. Po osvobození zase Youki Desnosová a Joseph Kessel vynaložili, ač márně, nemalé úsilí, aby nebyl Suarez odsouzen a popraven.¹⁹ Podobnou podporu poskytoval Drieu La Rochelle Paulhanovi atd.

Nicméně opačných případů, kdy politická konstelace se stala pádným argumentem v soupeření literárním, přibývalo s válečnými roky a v období po

¹⁹ Gilles Ragache – Jean-Robert Ragache, *La vie quotidienne des écrivains et des artistes sous l'occupation*, str. 244 a 297.

osvobození je předválečná stavovská soudržnost literátů narušena již natolik, že politická příslušnost, politické postoje, anebo – v jemnější podobě – mravní profil autora či mravní dopad díla se nadlouho stávají svého druhu „literárními“ argumenty.

Není žádné tajemství, že největší část procesů proti spisovatelům a novinářům byla vyvolána podněty vzešlými z vlastních řad, jmenovitě z Národního výboru spisovatelů (Comité National des Écrivains; CNE), a to již v době okupace, kdy tento výbor pracoval v ilegalitě. To také vysvětluje ostrý tón jeho žádosti, adresované v listopadu 1943 prostřednictvím dosud ilegálních *Les Lettres Françaises* Francouzskému výboru národního osvobození v Alžíru (Comité Français de Libération Nationale; CFLN), aby rozhodl o budoucím soudním postupu proti zrádcům a kolaborantům. Hned první legální číslo *Les Lettres Françaises*, které vyšlo již v osvobozené Paříži 9. září 1944, oznamuje, že byla vytvořena komise pověřená sestavit seznam literátů provinivších se kolaborací s nepřítelem, a tento první, dvanáctičlenný seznam zveřejňuje. Hned další číslo, z 16. září, tento seznam rozšiřuje na 94 autorů a ve vydání z 21. října až na 158 jmen, k nimž pak přibyla ještě některá další.²⁰ Seznam byl souběžně zveřejněn i v *Le Figaru*, a byl tedy dostatečně znám. Roku 1946 rozhodl ve Stockholmu Mezinárodní kongres PEN Clubu, že se zasadí, aby tato černá listina vešla ve všeobecnou známost i v mezinárodním měřítku.²¹

Národní výbor spisovatelů nebyl jistě jedinou organizací toho druhu.²² Byla to však organizace nejlivnější, v níž silnou pozici a vliv získala radikální levice a dobře organizovaná Komunistická strana Francie. Je vůbec s podivem, jak tato strana dokázala nejen dát zapomenout na svůj státoborný postoj v období po podpisu sovětsko-německého paktu ze srpna 1939, ale během války si dokonce vybuodovala silnou ideologickou pozici, tvrdíc o sobě, že je stranou, která pro osvobození přinesla nejvíce obětí („parti des fusillés“). Těch mělo být na 75 000 – číslo zcela smyšlené, je-li známo, že Němci za války popravili 29 660 Francouzů a z tohoto počtu tvořili komunisté jen zlomek.²³ Přesto se jen málokdo z intelektuálů odvažoval tato fakta zpochybňovat.

Za jiný důkaz účinnosti tehdejšího ideologického a politického tlaku komunistů bývá považováno poválečné udělení Goncourtovy ceny Else Trioletové, komunistce a Aragonově družce, autorce románu *Za poškození pokuta dvě stě franků* (*Le Premier Accroc coûte deux cents francs*). Cena byla do jisté míry výsledkem útoků *Les Lettres Françaises* proti složení protoliterárních cen

²⁰ *Les Lettres Françaises*, č. 20, 9. 9. 1944: „Des vérités nécessaires... L'action des écrivains contre les traîtres“ a „Une motion du C.N.E.“; č. 21, 16. 9. 1944: „Le grand coup de balai. Le Comité des Écrivains et Épuration“; č. 26, 21.10. 1944: „Le Comité National des Écrivains et l'épuration des Lettres“.

²¹ Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 460 sqq.

²² Z dalších jmenujme alespoň „Union Nationale des Intellectuels“, „Maison de la Pensée Française“, „Front National“.

²³ Viz Pierre de Boisdeffre, *Une histoire vivante de la littérature d'aujourd'hui*, str. 100 s odvoláním na Roberta Arona, *Histoire de l'épuration*, Paris, Fayard 1967.

a proti Francouzské akademii. Když navíc Francouzská akademie udělila velkou cenu za literaturu Jeanu Paulhanovi, zakladateli *Les Lettres Françaises*, sice nekomunistovi, ale tou dobou již nedobrovolnému zajatci komunistického ředitele Clauda Morgana, oslavují *Les Lettres Françaises* obě události dvěma rozhovory Dominika Auryho s laureáty. Oba texty se pak na třetí straně obratně dostávají pod jeden souhrnný titulek „Zásluha a vavřín“ („Le mérite et son laurier“) a do takového sousedství, že na titul rozhovoru s Paulhanem „Cena za dobré chování“ („Un prix de bonne conduite“) bezprostředně navazuje titulek týkající Trioletové – „Zasloužená Goncourtova cena“ („Un Goncourt mérite“).²⁴ Celé aranžmá, zvláště v souvislosti s předchozími politickými tlaky i s rostoucím nesouhlasem samotného Paulhana, bývá vykládáno jako záměrně mnohoznačné, jak ve vztahu k Paulhanovi, tak k některým členům v porotě Goncourtovy ceny, kteří se takto vyhnuli nebezpečí, že by se na dalších černých listinách mohli ocitnout.²⁵

Tyto skutečnosti budoucí husary silně rozhořčovaly. Jacques Laurent, ač si Louise Aragona velice vážil, vyčítá komunistickému básníkovi služebnost a podřízenost ideologické linii jeho strany a pokládá za odstrašující příklad intelektuálního ponížení Aragonův článek v *Ce Soir* z 24. srpna 1939, jenž je oslavou právě uzavřeného sovětsko-německého paktu.²⁶ Zvláště když týž Aragon pak 24. listopadu 1944 na první straně *Les Lettres Françaises* útočí na Andrého Gida a označuje ho pro jeho články a texty kritizující stalinismus (*Návrat ze Sovětského svazu – Retour de l'U.R.S.S.*, 1936) za předchůdce kolaborantů a jejich pomocníka, třebaže nedobrovolného.²⁷

Seznamy nežádoucích spisovatelů jsou poválečnou radikalizací a posunem politického, ale i intelektuálního spektra doleva silně poznamenány. Vedle kolaborantů a zkompromitovaných autorů jako Brasillach, Maurras, Drieu La Rochelle, Céline, Béraud, Chack aj. se proto na černé listině objevuje celá řada dalších, u nichž o kolaboraci nelze hovořit vůbec (Giono), nebo je více než sporná. To je případ většiny autorů, kteří spíše než kolaborací se provinili svou loajlností k vichystickému režimu (Chardonne, Morand, Montherlant).

Mezi postížené nemusela vést cesta vždy přes seznamy CNE, ale někdy i prostřednictvím jiných podobných organizací jako bylo Sdružení dramatiků a skladatelů (Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques). Tak bylo například zahájeno řízení proti Jeanu Cocteauovi, jenž byl předvolán 26. dubna

²⁴ Dominique Aury, „Un prix de bonne conduite“ a „Un Goncourt mérité“, *Les Lettres Françaises*, č. 63, 7. 7. 1945, str. 1 a 3 (první rozhovor) a str. 3 (druhý rozhovor).

²⁵ Viz například úvod k rozhovoru Jeana Mervela s Colette, novou členkou Goncourtovy poroty: „Současná Goncourtova akademie, jež dosud neprošla čistotou, /.../.“ („L'académie Goncourt d'aujourd'hui qui n'est pas encore épurée /.../.“); in „Colette et Judith Gautier“, *Les Lettres Françaises*, č. 54, 5. 5. 1945. Viz též Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 477.

²⁶ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 167 sq.

²⁷ Louis Aragon, „Retour d'André Gide“, *Les Lettres Françaises*, č. 31, 25. 11. 1944, str. 1 a 5. Článek protestuje proti tomu, že André Gide byl přijat za člena CNE.

1945 před Výbor pro očistu (Comité d'épuration), ovšem nedostavil se a v řízení proti němu se nepokračovalo.²⁸

Giono byl tři měsíce vězněn – od září do listopadu 1939 – za svůj důsledný pacifismus a kritiku vstupu Francie do války. Za války pak po tři roky u sebe skrýval před gestapem německého komunistu Karla Fiedlera a řadu židovských spoluobčanů. Přesto byl po osvobození znovu zatčen, vyšetřován a strávil ve vězení půl roku jen proto, že uveřejnil své literární texty v tehdy kolaborantské *La Nouvelle Revue Française*, řízené Pierrem Drieu La Rochellem. Přitom tam publikovala řada jiných autorů – třeba Jean-Paul Sartre své *Bytí a Nicotu (L'Être et le Néant)* – kterým se podobné obvinění vyhnulo.²⁹ Proti Gionovi se v *Les Lettres Françaises* objevuje zvlášť krvelačný článek Tristana Tzary „Romanopisec zbabělosti“ („Un romancier de la lâcheté“).³⁰

Tyto příklady jsme tu uvedli především proto, aby se ozřejmilo, jak málo stačilo, aby se dotyčný spisovatel ocitl na seznamu Národního výboru spisovatelů (CNE), a jak nestejná kritéria byla přitom uplatňována. Spisovatelé z černé listiny byli pak policejními a soudními orgány vyšetřováni, někdy také na čas uvízli ve vazbě (Jacques Chardonne). Největší a nejtrvalejší újma však čekala na poli literárním, a to i v případě, kdy soudní postih se nekonal. Těmto spisovatelům byl vypálen cejch zkompromitovaných, nežádoucích, uzavřely se jim na delší dobu dveře redakcí a nakladatelství. Národní výbor spisovatelů se projevil jako výhodný mocenský nástroj a jeho černá listina se stala pro mnohé dobrým prostředkem, jak si na úkor jiných zajistit větší podíl na literárním trhu v období, kdy se poválečné hospodářství zmítalo v nedostatku – potravin, strojů, ale i novinového a tiskárenského papíru.

Ještě na sklonku roku 1954 připomíná Jacques Laurent tuto situaci ve své krutě ironické kritice románu Simone de Beauvoirové *Mandarini (Les Mandarins)*, kde autorka zachycuje životní osudy skupiny intelektuálů po roce 1945: „*A jsme jí [tj. autorce] vděční, že důsledně naznačila skutečné důvody rozpadu oné skupinky, jejímž příběhem nás pobavila. Ví se, že tahle skupinka mohla vládnout jen v době, kdy papír nepatřil všem, kdy zábor tiskáren nepřišel draho, kdy se pod vlasteneckou záminkou darebně obešel problém literární konkurence tím, že se ve jménu svobody zakázalo psát sedmi či osmi největším francouzským spisovatelům.*“³¹ V této souvislosti snad ani není třeba připomín-

²⁸ Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 469.

²⁹ Gilles Ragache – Jean-Robert Ragache, *La vie quotidienne des écrivains et des artistes sous l'occupation*, str. 14–15, 77, 305; Herbert Lottman, *L'épuration*, str. 469 sq.

³⁰ Tristan Tzara, „Un romancier de la lâcheté“, *Les Lettres Françaises*, č. 24, 7. 10. 1944.

³¹ Jacques Laurent, „Journée de lecture“, *La Parisienne*, č. 23, prosinec 1954, str. 1318: „*Et on lui sait gré d'avoir sous-entendu jusqu'au bout les vraies raisons de l'écroulement du petit groupe dont elle nous a divertis. On sait que si ce petit groupe a régné c'est en un temps où le papier n'appartenait pas à tout le monde, où les imprimeries ne coûtaient pas cher à occuper, où le problème de la concurrence littéraire avait été malicieusement tourné par le biais patriotique qui consistait, au nom de la liberté, à interdire d'écrire à sept ou huit des plus grands écrivains français.*“

nat známé upozornění Sartrových *Les Temps Modernes*, uváděné obvykle na vnitřní straně přebalu – a to ještě v polovině padesátých let!: „*Časopis nepřijímá příspěvky ani odsouzených k smrti za kolaboraci, ani odsouzených ke ztrátě občanských práv.*“ („*La Revue n'accepte les manuscrits ni des condamnés à mort pour des faits de collaboration ni des indignes nationaux.*“.)

A týž Jacques Laurent povede spor s Andrém Malrauxem, připomínaje mu na stránkách *La Parisienne* větu, kterou jako de Gaullův ministr informací (13. 11. 1945 – 20. 1. 1946) pronesl při interpelacích poslanců, když někteří z nich upozorňovali na omezování svobody tisku: „*Svoboda náleží těm, kdo si ji vydobyli.*“³² Prudkost Laurentovy polemiky pak dost dobře dokumentuje postoj, jaký husaři k výše uvedeným aspektům poválečného vývoje na kulturním a literárním poli zaujímali.

Máme za to, že právě do tohoto poválečného kontextu je třeba situovat jak krystalizaci Sartrovy koncepce angažované literatury, tak reakci husarů a jejich pozdější představy o literatuře neangažované. Sartrovy stěžejní teze jsou obsaženy v rozsáhlé stati „*Co je literatura?*“ („*Qu'est-ce que la littérature?*“), publikované na pokračování v *Les Temps Modernes* (č. 17–22) od února do července 1947 a doplněné o rok později článkem „*Psát pro svou dobu*“ („*Écrire pour son époque*“; *Les Temps Modernes*, č. 33, červen 1948). Rozsahem se jedná o celou knihu o dvou stovkách stran. Sartrovy myšlenky jsou dostatečně známé a nebudeme je tu rozebírat. Chtěli bychom však upozornit na některé souvislosti.

Nemýlí se patrně Michel Déon ani Jacques Laurent, když Sartra řadí mezi Andrého Gida, Pierra Drieu La Rochella a Andrého Malrauxe jakožto jednoho z pokračovatelů Barrèsových.³³ V tomto směru je Sartrova koncepce skutečně prodloužením již zmíněného trendu francouzské moderní literatury, neboť i u Sartra se v zásadě jedná – tak jako u Barrèse a jeho následovníků – o vzájemný průnik životní reality s literárním artefaktem a o prolínání kategorií estetických a etických. V Sartrově případě se k tomu ovšem přidává také bezprostřední reflexe poválečné situace, kterou charakterizují, jak jsme viděli, zesílený vliv politiky na literaturu, politická radikalizace s posunem k levici a v neposlední řadě rozštěpení literárního pole na frakce kopírující členění oblasti politické.

Co při četbě Sartrovy stati může překvapit, je kupodivu nikoli ono podřízení literatury politice a její služebnost, jak mu to vytýkali jeho protivníci – například Thierry Maulnier a pak husaři,³⁴ ale naopak to, jak brání svéprávnost literárního díla, důležitost tvůrčího aktu, význam artefaktu a jeho recep-

³² Jacques Laurent, „*Les mauvaises rencontres*“, *La Parisienne*, č. 14, únor 1954; idem in *Les années 50*, Lyon, La Manufacture 1989, str. 107–127: „*La liberté appartient à ceux qui l'ont conquise.*“ Viz též Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 275.

³³ Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 128 sqq.; Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 137.

³⁴ Thierry Maulnier, „*Ce que la littérature n'est pas*“, *La Table Ronde*, č. 9, září 1948.

ci.³⁵ Domníváme se, že zde by mělo být spatřováno východisko pro jeho chápání literatury jako aktu „*in situ*“ („*en situation*“).³⁶ totiž nikoli jako riziko podřízenosti, ale naopak jako možnost vlivu literárního díla – ale hlavně tvůrce – na politiku. Proto také Sartre kritizuje La Rochellův fašismus i Bretonův komunismus – jsou totiž neúčinné: „*Jeho nacismus [řec je o Drieu La Rochellovi] /.../ se v praxi ukazuje stejně neúčinný jako Bretonův komunismus. Jeden i druhý jsou klerikové, jeden i druhý vstupují do spojení se světskou mocí prostoduše a nezištně.*“³⁷ Sartrovi záleží na tom, aby tvůrce měl moc nad politikou a klerik-intelektuál aby získal vliv na běh světa. V tom mu má být právě literatura prostředníkem, tedy nástrojem.

Zde ovšem tkví svého druhu neodvratný dialektický zvrat, jenž u Sartra vede k opětné převaze etiky a politiky nad estetikou: „*Je žádoucí, aby veškerá literatura byla napříště morálně a problémově zaměřena /.../.*“³⁸ V tom je možná jeden z klíčů k interpretaci Sartrovy osobnosti a jeho snahy udržet se vždy ve středu dění. Roger Nimier dosti bystře charakterizuje Sartra jako průsečík Voltaira a protestantského puritána.³⁹ Buď jak buď, je pak taková literatura vždy svázána svým vnitřním (mravním) imperativem a znevlněna „zevnitř“.

Co se vztahu mezi politikou a literaturou týče, je tedy Sartrova koncepce výrazným projevem snahy o zvrat ve prospěch literatury. Důsledkem je to však jen potvrzení poválečné predominance politiky a vede tak jako tak pouze k dalšímu průniku neliterárních hodnotových měřítek – ať už politického, morálního, filozofického či jen vágně humánního zaměření – do estetického hodnotového pole. Sartrovo vystoupení znamená v konečném dopadu jen utužení pouta mezi literaturou a politikou a využívání politiky literaturou a literatury politikou.

Čtvrtá republika

Pro vytvoření zmíněné vazby mezi literaturou a politikou jsou roky 1944–1947 určující. Tato doba je ovšem důležitá i pro léta následující a její vliv trvá

³⁵ Viz především první dvě části stati v *Les Temps Modernes* č. 17 a 18, únor a březen 1947.

³⁶ Jean-Paul Sartre, „Qu'est-ce que la littérature?“, *Les Temps Modernes*, č. 17, únor 1947, str. 780.

³⁷ Jean-Paul Sartre, „Qu'est-ce que la littérature?“, *Les Temps Modernes*, č. 20, duben 1947, str. 1429.: „*Son nazisme /.../ se révèle à l'usage aussi inefficace que le communisme de Breton. L'un et l'autre sont des clercs, l'un et l'autre s'allient au temporel avec innocence et désintéressement.*“

³⁸ Jean-Paul Sartre, „Qu'est-ce que la littérature?“, *Les Temps Modernes*, č. 22, červenec 1947, str. 112: „*Il est à souhaiter que la littérature entière devienne morale et problématique /.../.*“

³⁹ Roger Nimier, „Jean-Paul Sartre“, *Journées de lecture*, Paris, Gallimard 1965, str. 251–259; viz též Nimierovu kritiku Sartrova dramatu *Le Diable et le Bon Dieu* v časopise *Opéra*, č. 301 z 13. 6. 1951 a postřehy Philippa Sollerse o Nimierovi „Nimier Docteur“, *Cahiers Roger Nimier*, č. 5, Paris, Association Roger Nimier 1987, str. 187–190.

nejméně celé další desetiletí, tedy přibližně do nástupu generála de Gaulla k moci a do vzniku Páté republiky.

Dle našeho názoru je třeba si povšimnout především **dvou aspektů**. Tím **prvním** je již konstatovaný fakt o úzkém **propojení politiky a literatury**. Na jedné straně se literatura „politizuje“ – a to v různých podobách a v poměrně širokém rozsahu: od hrubého využívání politických nástrojů v literární konkurenci, jako tomu bylo v období očisty a čistek (épurations), až po daleko jemnější interiorizaci politiky do literatury v případě Sartrovy koncepce angažované literatury. Na straně druhé se politika sama chce literatuře přiblížit, neboť v ní spatřuje velice vhodný nástroj pro své vlastní cíle. Není politické síly po roce 1944, která by nehledala svou „inteligenci“, totiž spřízněné intelektuální špičky, jež by jí byly nápomocny – tu zcela zjevnou službou stranické věci, jako v případě komunistů, tu subtilněji, na základě společných cílů či duchovní afinity. Pro literáty z toho sice plyne jistá služebnost, jejímž důsledkem je pak utváření literárního pole podle stranického klíče, výměnou za to se však stávají intelektuálové spojenci politiků, ať nastálo, či jen občasné, a z toho titulu získávají na významu a důležitosti, kterou si podrží až do konce šedesátých let. Zdá se, že právě v poválečném období do jisté míry vrcholí společenská prestiž francouzského intelektuála a v hektickém poválečném vývoji mají nejrůznější petice, protestní akce a prohlášení intelektuálů svou velikou váhu a široký dopad.

Druhým důležitým aspektem období 1944–1947 je **krystalizace poválečného politického spektra** a utváření politického systému Čtvrté republiky. Zde je třeba zdůraznit hlavní dobové trendy vedoucí k ustavení jakéhosi centrálního koaličního seskupení představovaného třemi stranami. Jeho jádrem se stává MRP – Mouvement Republicain Populaire (Lidové republikánské hnutí). Tato strana vzniká v listopadu 1944 kolem Georgese Bidaulta, předsedy Národního výboru odporu (CNR – Comité National de la Résistance), a sdružuje především radikální křesťanské demokraty. Spolu se stoupenci generála de Gaulla, se socialisty a komunisty je strana MRP účastna na prozatímní de Gaullově vládě, a to i po prvních volbách v říjnu 1945. Roztržka s de Gaullem, jež se bezprostředně týkala jednak podílu exekutivy na přípravě nové ústavy, jednak koncepce nové republiky vůbec, jmenovitě vztahu mezi zákonodárnou a výkonnou mocí, vede k de Gaullově demisi (20. 1. 1946). Od toho data až do odchodu komunistů z Ramadierovy vlády (5. 5. 1947) je kormidlo Francie v rukou tří stran – MRP, socialistů a komunistů. Ty především jsou také v tomto období odpovědné za ústavní a institucionální uspořádání nové republiky. Ústava Čtvrté republiky je schválena referendem 13. října 1946 a volba prvního poválečného prezidenta Vincenta Auriola se koná 16. ledna 1947. Tímto rokem se také završuje vývoj francouzské politické scény prvního poválečného období: komunisté opouštějí v květnu 1947 vládu a přecházejí do opozice a o měsíc dříve (7. 4. 1947) vzniká Sdružení francouzského lidu (Rassemblement du peuple français – RPF), nová strana generála de Gaulla, která již na podzim výrazně zasáhne do komunálních voleb. K jádru vládnoucích stran MRP a socialistů se místo komunistů připojují radikálové. Tento

návrat radikálů, jedné z vůdčích stran předválečné Třetí republiky, do středu politického dění znamená definitivní posun politického těžiště z levice směrem ke středu a je ve francouzské historiografii označován jako přechod od tripartismu k tak zvané „třetí síle“ („la troisième force“). Ta se stane osou Čtvrté republiky až do voleb 1956 a její následný rozklad povede ke krizi roku 1958.

Čtvrtá republika je vnímána jako obnovení republiky Třetí.⁴⁰ Platí to o ústavě, jež se liší od předchozí jen v několika málo bodech a v zásadě potvrzuje ve vztahu zákonodárné a výkonné moci parlamentární systém, charakterizovaný silnou kontrolní funkcí parlamentu vůči vládě. Platí to i o politické praxi: hned první ministerský předseda Čtvrté republiky, socialista Ramadier, předstupuje před parlament, aby dal jmenovitě schválit složení své vlády, ač nová ústava ho k tomu výslovně nezavazuje. Platí to také v neposlední řadě o samotné politické vrstvě, v níž se objevuje mnoho jmen z období předválečného, zvláště mezi socialisty a radikály: Léon Blum, Édouard Daladier, Vincent Auriol, Paul Reynaud, Henri Queuille aj. Poválečné období je též poznamenáno hospodářskými obtížemi, spojenými s obnovou země. Francie se zmítá sociálními bouřemi a opakovanými, dlouhodobými stávkami (jaro a podzim 1947, podzim 1948), jež připomínají radikální atmosféru období Lidové fronty. Je tu rovněž otázka kolonií. Rozpad francouzské koloniální říše často oživuje vzpomínky na slabost a neschopnost předválečné politické reprezentace hájit principy silné a zásadové zahraniční politiky. A konečně je tu i reálná nestabilita exekutivy, připomínající nestabilitu konce Třetí republiky: průměrná délka funkčního období vládního kabinetu ve Čtvrté republice nedosahuje ani pouhých sedmi měsíců. Příčiny lze hledat v ústavním uspořádání se silnou mocí legislativního orgánu, ale také v nevyhraněnosti a nestabilitě samotného jádra politického spektra – oné „třetí síly“, která se ve svém hledání „třetí cesty“ mezi kapitalismem a komunismem⁴¹ nedokáže sjednotit na soudržném programu. Ve vnitřní politice se kamenem úrazu po červnových volbách 1951 například stala sociální a školská politika (Mariův a Barangého zákon – „lois Marie et Barangé“ ze září 1951), kde MRP nachází spojence v gaullistech a umírněných proti socialistům a radikálům, zatímco v zahraniční politice, především v otázce jednotné Evropy, NATO a ve vztahu k Německu a ke Spojeným státům, se MRP může opřít o socialisty a část radikálů proti spojení gaullistů s komunisty. Jediným skutečně nekontroverzním bodem „třetí síly“, na němž se všichni tři koaliční partneři shodnou, se po jistou dobu jeví pouze politika koloniální, ač právě zde vede rigidní a zároveň nedůsledný přístup francouzské politické reprezentace k neúspěchům. Ty pak budou mít zpětně dopad na vnitřní situaci ve Francii.

Když se roku 1952 stává Antoine Pinay za podpory 27 poslanců gaullistické RPF ministerským předsedou a sestavuje první pravicovou vládu od roku 1944, je to považováno za počátek konce středové „třetí síly“. Volby v lednu roku 1956

⁴⁰ Antoine Prost, *Petite histoire de la France au XXe siècle*, str. 58.

⁴¹ Odtud i název, jehož autorem je spoluzakladatel časopisu *Esprit* Georges Émile Izard.

již vedou k vytvoření dvou bloků uprostřed politického spektra: pravého středu (umírnění a MRP) a levého středu (socialisté a radikálové). Vítězství levého středu je jen nevýrazné (186 křesel proti 178) a nedává ani většinu v parlamentu, kde komunisté (150 křesel), poujadisté (50) a gaullisté (21 – ovšem již pod etiketou Sociálních republikánů – *Républicains sociaux*) mohou jako opozice přehlasovat strany středu, jsou-li nejednotné. Nevýraznost a rozmělněnost politických sil spolu s eskalací alžírské krize vedou k rozkladu politických vztahů, tak jak se roku 1947 ustálily, a nakonec ke konci Čtvrté republiky.

Úhelným kamenem politického systému Čtvrté republiky, na jehož míře pevnosti, jak jsme viděli, závisela i míra stability, byly tedy tři strany tvořící středovou politickou osu – MRP, socialisté a radikálové. Byly tu ale také dvě hlavní opoziční strany na okraji politického spektra – Komunistická strana Francie a gaullistické Sdružení francouzského lidu – RPF, založené v dubnu 1947. Nestabilita Čtvrté republiky přitom spočívala nejen v nejednotnosti a nevyhraněnosti „třetí síly“, ale byla též důsledkem síly opozičních stran. Ty ve volbách roku 1951 získaly respektive 25,9 % (komunisté) a 20,4 % (gaullisté). Vládní koalice se tehdy udržela u moci hlavně díky novému volebnímu zákonu (zavádějícímu tzv. „*apparentements*“), kdy se při většinovém volebním systému mohly sdružovat na základě volebních výsledků kandidátky jednotlivých stran, a dosáhly-li nadpoloviční většiny, rozdělily se o všechny mandáty volebního okrsku mezi sebou.

Pro účely naší práce je třeba si povšimnout některých důležitých aspektů **gaullismu** a zde pak je záhodno zdůraznit tři věci: **sílu** gaullistického hnutí, ale též jeho jistou **nestabilitu**, a konečně jeho **postavení** – možná překvapivé – **na okraji** politického spektra. I ono je důsledkem války a poválečného vývoje, neboť ten takřka vymýtil či do značné míry paralyzoval jak tradiční pravici – liberální či konzervativní, která se zkompromitovala s vichystickým režimem, tak pravicové radikály – fašistická a fašizující hnutí, Maurrasovy monarchisty apod. Omezení tradiční pravice, umlčení předválečné krajní pravice a posun celého politického spektra doleva nakonec způsobily, že se na toto místo posunula strana gaullistická.

Neběží tu přitom ani tak o její politický program, ale spíše o to, jak mohla a byla vnímána. Gaullismus bylo hnutí nové, vzešlé z boje za osvobození Francie a její obrodu, a na rozdíl od radikálů a socialistů v ničem neupomínalo na Třetí republiku. Sám název Sdružení francouzského lidu (*Rassemblement du peuple français*) již v sobě obsahuje prvky výrazně odlišné od typu politických stran Třetí republiky a také ostatních stran Čtvrté republiky. Gaullismus chtěl být spíše širokým hnutím než stranou pevně sociálně ukotvenou a jeho představa lidu („*peuple*“) je mnohem bližší Bernanosově nebo Maurrasově koncepci kulturní, historické a duchovní jednoty než republikánské koncepci („*nation*“).

S tím úzce souvisí nestabilita gaullistický stran. Je-li gaullismus – jakožto hnutí vázané na de Gaullovu osobu a později na jeho dědice – jev kontinuální, převládá u gaullistických stran diskontinuita. „Gaullistické sjednocení za Čtvrtou republiku“ („*Union gaulliste pour la IVe République*“) Reného Capi-

tanta z roku 1946 je vystřídáno v roce 1947 Sdružením francouzského lidu a tato strana se po roce 1952, kdy 27 gaullistických poslanců hlasuje pro důvěru Pinayově vládě, rozpadá. Sám generál de Gaulle vrací poslancům volnost rozhodování, ale žádá je, aby nepoužívali napříště název RPF, a před volbami roku 1956 RPF sice nerozpouští, ovšem nevstupuje s ním ani do politického boje. Ten se pro něho stává důležitý až během roku 1958, kdy je založena nová gaullistická strana „Sjednocení za novou republiku“ („Union pour la Nouvelle République“). Ta ještě mnohokrát změní název, vždy v závislosti na proměnách a potřebách hnutí: „Sjednocení demokratů za Pátou republiku“ („Union des démocrates pour la Ve République“; 1967), „Sjednocení na obranu republiky“ („Union pour la défense de la République“; 4. 6. 1968!), „Sjednocení demokratů za republiku“ („Union des démocrates pour la République“; 1971), „Sdružení za republiku“ („Rassemblement pour la République“; 1976).

Podobné proměny jsou jistě charakteristické i pro ostatní francouzské strany (snad vyjma komunisty). Na rozdíl od nich však gaullismus vždy zdůrazňoval, že je nikoli stranou, ale hnutím, sjednocením či shromážděním – s podtextem jistého „antiparlamentarismu“. Ten se projevil již v bojích o ústavu Čtvrté republiky, kdy de Gaulle chtěl mít z titulu exekutivy vliv na podobu základního zákona nově budovaného státu. K tomu ho nevedla snaha o negaci demokracie, ale jiná představa o její podobě a tato představa úzce navazovala na linii „bonapartovskou“, tak jak ji naznačilo Druhé císařství za Napoleona III., totiž představa o legitimitě moci odvozované nikoli zprostředkovaně přes parlament, ale přímo – prostřednictvím referend, plebiscitů, přímé volby.

Jistě tu působil fakt, že politický význam gaullistického „Sdružení“ („Rassemblement“) byl vždy chápán jako semknutí se kolem charismatické postavy, silné osobnosti. I to byl důležitý prvek jdoucí proti duchu Třetí a Čtvrté republiky a odpovídal pocitu a nutkání k personifikaci moci, jako se to stalo v případě maršála Pétaina a v padesátých letech, byť v jiné podobě, za vlády Pierra Mendèse France, jehož osobitý politický styl nakonec vyvolal v parlamentních kruzích „třetí síly“ obavy vedoucí k pádu jeho kabinetu.

To vše jsou prvky, jimiž **gaullismus** mohl vyvolat **sympatie u jisté části bývalé radikální pravice**, považující liberální demokracii předválečné Třetí republiky či obnovu jejích praktik po válce za nepřijatelné. Přitahoval do jisté míry i monarchisty a bývalé stoupence Maurrasovy. De Gaulle byl v tomto duchu považován za obdobu anglického vojevůdce Monka, jenž po Cromwellově smrti restauroval v Anglii království. Jednalo se bezpochyby o projevy okrajové, ale musíme se o nich zmínit právě **v souvislosti s husary** a s oním paralelním rozvrstvením literárního a politického pole, o kterém hovoří Pierre de Boisdeffre (viz výše str. 31). Jen tak lze totiž lépe objasnit Nimierův bizarní gaullismus, jež spolu se svým přítelem Henrim Mosserim projevuje již v době války jako gymnazista a jemuž zůstává věrný i později. Ještě roku 1952 doprovází Nimier Clauda Mauriaka na mítinku Sdružení francouzského lidu.⁴²

⁴² Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 119, 121, 133 sq., 354.

Mezi husary je Nimier nejvýrazněji „gaullistický“, ale není zdaleka sám. **Afinita mezi gaullismem a husary** se projevovала v počátečním období vzájemnou podporou zejména v oblasti časopisecké.

Jako nové politické hnutí a navíc hnutí vymykající se dosavadní tradici francouzských politických stran byl gaullismus v jisté nevýhodě, co se týče podpory ze strany intelektuálů. MRP bylo naladěno přibližně na stejnou vlnu jako personalisté kolem časopisu *Esprit* či katolické směry kolem *Témoignage chrétien*. Socialisté a radikálové mohli dosáhnout jistého konsensu u poměrně širokého spektra nekomunistických intelektuálů, ať už patřili do okruhu *Les Temps Modernes*, *Combat*, či *Le Monde*, případně *Le Figaro*. Nejpevnější pouto mezi politickou linií a intelektuály existovalo u komunistů, kde hrála svou úlohu i stranická disciplína, jak o tom svědčí na stránkách *L'Humanité* a *Les Lettres Françaises* případy Kravčenkova procesu (1949) či Picassova portrétu Stalina (1953).

Jinak řečeno, všechny důležité politické proudy období Čtvrté republiky měly „své intelektuály“, pouze gaullisté se potýkali s nedostatkem. Nikoli snad proto, že by v jejich řadách nebyly výrazné postavy jako třeba André Malraux. Mezi spisovateli a literáty měl de Gaulle i sympatie a diskrétní, nicméně účinnou podporu Françoise Mauriaka, Pierra de Boisdeffra, Clauda Mauriaka a často Raymonda Arona. A nelze se nezmínit ani o Georgesí Bernanosovi, autorovi šesti fiktivních poselství („Messages imaginaires“) generála de Gaulla národu „Generál k vám hovoří“ („Le général vous parle“), uveřejňovaných v *L'Intransigeant* od 16. 3. do 6. 5. 1948.⁴³

Za velikány byly však řady gaullistických intelektuálů prořídle a de Gaullovi stoupenci se usilovně snažili – na přelomu padesátých let, ale i později, v kritickém roce 1958 – tuto situaci vyřešit. Z prvního období je významný počín Clauda Mauriaka, svého času osobního de Gaullova tajemníka: je to založení měsíčníku *Liberté de l'esprit* v únoru 1949.⁴⁴ Mezi přispěvateli se od prvního čísla objevuje jméno Rogera Nimiera a jeho první politický článek namířený proti Sartrovu Demokratickému revolučnímu sdružení (Rassemblement Démocratique Révolutionnaire), jež mělo být snad jakousi protiváhou k de Gaullovu Sdružení francouzského lidu (Rassemblement du peuple

⁴³ Georges Bernanos, *Français, si vous saviez*, Paris, Gallimard 1961, str. 349–373.

⁴⁴ Viz svědectví Clauda Mauriaka „Roger Nimier jeune à jamais“, *Cahiers Roger Nimier*, č. 5, Paris, Association Roger Nimier 1987, str. 208: „/.../ požádal jsem ho [tj. Nimiera] o článek pro *Liberté de l'esprit*, gaullistický časopis, o který jsem se tehdy staral. Bylo to na samém konci čtyřicátých let. Nelze si už ani představit, jak hluboké rozpory tehdy dělily pravici a levice. A pravda je, že Nimier byl na pravici, zatímco já jsem se navzdory svému gaullismu cítil spíše nalevo. Jenže s takovým názorem jsem zůstal docela sám. Až na několik výjimek byli všichni tehdejší pařížští intelektuálové stalinisté.“ („/.../ je lui avais demandé un article pour *Liberté de l'esprit*, la revue gaulliste, dont je m'occupais alors. C'était tout à la fin des années quarante. On n'imagine pas à quel point la droite et la gauche étaient alors séparées. Et il est bien vrai que Roger Nimier était de droite, si tout gaulliste que je fusse, je me sentais plutôt de gauche, moi. Mais j'étais bien seul de mon avis. Tous les intellectuels de Paris, à quelques exceptions près, était alors stalinien.“)

français), způsobil takový rozruch a ostrou reakci napadených – Sartra, Camuse a Bretona, že Nimierovi pak už byly svěřovány jen rubriky literární. Od konce roku 1950 spolupracuje Nimier i s dalším gaullistickým časopisem řízeným Albertem Ollivierem – *Rassemblement*.

Podobného druhu jako počín Clauda Mauriaka v politické publicistice je na poli literárním činnost jeho otce François Mauriaka kolem revue *La Table Ronde*, založené v lednu 1948 ve snaze prolomit intelektuální monopol Sartrových *Les Temps Modernes* a soustředit kolem tohoto pólu co nejširší spisovatelskou obec. Po delším čase se tak dostávají ke slovu někteří autoři postižení černou listinou Národního výboru spisovatelů (CNE) a čistkami. Příkladem budiž publikace Gionova *Husara na střeše* (*Le Hussard sur le toit*).⁴⁵ Důležité ale je, že hned od počátku se *La Table Ronde* otvírá bez výhrad jiným husarům: Nimierovi, Laurentovi, Blondinovi a Déonovi. Laurentův literárněkritický pamflet „Paul a Jean-Paul“ („Paul et Jean-Paul“), kde je angažovaná literatura pokrokáře Sartra porovnávána s tezovitými romány pravicového konzervativce Paula Bourgeta, je jedním z vrcholů protisartrovského tažení Mauriakova literárního měsíčníku.⁴⁶

O husary bude jevit gaullismus zájem i později, jak napovídá svědectví Pierra de Boisdeffra o Nimierovi a o jejich setkání z období alžírské krize: „Opravdu měl proti sobě [tj. de Gaulle] všechny významné osobnosti a vyjma Malraux a Mauriaka téměř všechny intelektuály. Proto potřeboval pomoc. /.../ Nimier smetl mou obhajobu. Zeptal se mě, proč nejdu sám střílet na alžírské Francouze. Nakonec zaplatil naši útratu (4 franky) a na rozloučenou mi řekl: ‚Máte pravdu. Dejte se na politiku. Dobře se pobavíte.‘ Už mi nebylo dopřáno ho znovu spatřit. (Ten rozhovor ve mně navždy zanechal nepřijemný pocit...)“⁴⁷

Tou dobou, jak vidno, se vztah mezi gaullisty a husary již proměnil. Vzájemný odklon nastal v období po volbách roku 1951. Husaři již tehdy získali přístup k vlastnímu časopisu (*Opéra*, 1951; později *La Parisienne* a *Arts*) a jejich samostatnost a nezávislost se zvětšily. Na druhé straně se sami gaullisté tlakem svého úspěchu začínají posouvat ke středu tehdejšího politického rozhodování a část z nich to pak projeví následujícího roku podporou Pinayově vládě (1952). Tento posun ke středu pak způsobil nejen rozpory uvnitř hnutí a jeho neúspěchy v dalších volbách, ale také to, že ztrácel přitažlivost pro radikalizující se periferní složky politického spektra. Důsledkem je hnutí Pierra

⁴⁵ *La Table Ronde*, č. 7–10, červenec–říjen 1948.

⁴⁶ Jacques Laurent, „Paul et Jean-Paul“, *La Table Ronde*, č. 38, únor 1951.

⁴⁷ Pierre de Boisdeffre, „François Mauriac et Roger Nimier“, *Cahiers Roger Nimier*, č. 2, Paris, Association Roger Nimier podzim-zima 1981, str. 35: „Certes il avait contre lui tous les notables et – Malraux et Mauriac exceptés – la quasi-totalité des intellectuels. Il fallait donc l'aider. /.../ Nimier balaya mon plaidoyer. Il me demanda pourquoi je n'allais pas tirer moi-même ‚sur les pieds noirs‘. Enfin, il paya nos consommations (4 francs) et me dit en guise d'adieu: ‚Vous avez raison: faites de la politique. Vous allez bien vous amuser.‘ Je ne devais plus le revoir. (Cette conversation m'a toujours laissé un malaise...)“

Poujada („Sjednocení na obranu živnostníků“ – „Union de défense des commerçants et artisans“), jež se ve volbách roku 1956 výrazně prosazuje.

Z hlediska vztahu mezi literaturou a politikou je velice poučné sledovat tento politický pohyb právě prismatem husarů, tedy prismatem *La Parisienne*. Rozkol uvnitř gaullistického hnutí a úsilí některých jeho proudů proniknout ke středu politického spektra se mimo jiné projeví i snahou o sblížení s Pierrem Mendèsem Francem a podporou jeho politice. Ten měl silnou oporu v novém časopise *L'Express*, založeném v květnu 1953 Jeanem-Jacquesem Servanem-Schreiberem a Françoise Giroudovou. Je zajímavé pozorovat souběžný zájem týdeníku o de Gaulla, gaullisty a gaullismus⁴⁸ na jedné straně a Pierra Mendèse France na straně druhé. V souvislosti s tím se v úvodní stati k prvnímu velkému rozhovoru s Andrém Malrauxem objevuje termín „nová liberální levice“ („nouvelle gauche libérale“) a za její představitele jsou vydáváni právě Malraux a François Mauriac.⁴⁹ Oba s tím jsou srozuměni, ale zároveň také potvrzují – Mauriac tlumeněji, Malraux zřetelně – svůj gaullismus.⁵⁰ Než nedosti na tom: aby se nová liberální levice dostalo pevnějších obrysů, použije *L'Express* literatury, lépe řečeno využije příležitosti, kterou nabídla svým právě vydaným románem *Mandarini* (*Les Mandarins*) Simone de Beauvoirová (viz výše str. 40). Týdeník si tento obraz levicových intelektuálů bere za záminku, aby se zamyslel nad tím, jak vypadají intelektuálové pravicovní, jmenovitě Nimier, Laurent, Blondin. Výsledkem je paradoxní konstatování: nová pravice nikde své představy přesně nevyjádřila, a nelze ji proto definovat. Je tudíž nutno se vrátit zpět k jejich vzorům: Barrèsovi, Montherlantovi a Drieu la Rochellovi. Takto definované pravici je pak vytýkán její zjitřený egotismus (Barrèsovo „augmenter l'individu“) a ten je stavěn do protikladu k humanismu a společenské citlivosti spisovatelů levicových.⁵¹

La Parisienne se s chutí pouští do polemiky, a to hlavně proto, že za mluvčí „nové liberální levice“ jsou vydáváni také gaullisté Malraux a Mauriac. Odpověď spočívá částečně v literární diskusi o tom, zda má v literatuře vůbec smysl hovořit o levicovosti a pravicovosti spisovatelů. Větším dílem je to ovšem polemika po výtce politická a vede ji na pokračování Laurentův přítel Paul Sérant stati „Nová levice“ („Une nouvelle gauche“).⁵² Najdeme zde vtipnou analýzu, jak ve francouzských dějinách dochází k přejímání původně levi-

48 Viz *L'Express*, č. 80, 4. 12. 1954 s titulní celostránkovou rytinou představující de Gaulla i s citátem z jeho memoárů – „Francie nesmí být sázkou do hry, musí být poutem.“ („La France ne doit pas être un enjeu, mais un lien.“) – a uvnitř s rozsáhlým článkem Michela Debrého „La doctrine gaulliste dans la vie nationale“. Tři týdny nato publikuje v *L'Express* další gaullista: Jacques Soustelle, „Le refus de la croisade.“, *L'Express*, č. 83, 25. 12. 1954.

49 *L'Express*, č. 83, 25. 12. 1954: „Premier entretien avec André Malraux“.

50 François Mauriac, „Le Bloc-notes“, *L'Express*, č. 83 a 85, 25. 12. 1954 a 8. 1. 1955; „L'entretien avec André Malraux“, *L'Express*, č. 88, 29. 1. 1955.

51 *L'Express*, č. 83, 25. 12. 1954: „À la recherche des intellectuels de droite“.

52 Paul Sérant, „Une nouvelle gauche“, *La Parisienne*, č. 25 a 26, únor a březen 1955.

cových hodnot pravicí a naopak.⁵³ V té souvislosti je však též formulována myšlenka, která prozrazuje, jak mohlo a bylo **gaullistické hnutí** ve svých počátcích vnímáno, totiž právě jako sjednocující **hnutí, překonávající antagonismus pravice a levice**: „*Toto nezbytné překlenutí nazývali jedni fašismem jení neosocialismem, de Gaulle je v sedmačtyřicátém nazýval gaullismem /.../.*“⁵⁴ Nebyl-li takto gaullismus vnímán všemi, pak Paulem Sérantem a husarskou skupinou kolem *La Parisienne* patrně ano. Sérant nově liberální levici také vytýká, že v jejím případě se jedná o čistě utilitární spojení, jemuž lze těžko uvěřit, neboť ani Malraux, ani de Gaulle nemají s liberalismem nic společného. Nadto je to spojení s „realistickým“ velkokapitálem a faktické podlehnutí jeho zájmům. Slovo zrada není vysloveno, avšak zdůrazňuje se, že skutečná levice je jiná: „*Ona levice /.../, pro níž obrana jednotlivce proti vládě Peněz, proti Armádě, Policii a Státu pramení z tradice cti, jejímiž zakladateli byli Proudhon, Sorel, Péguy.*“⁵⁵

Blízkost husarů k anarchistické tradici, ať levicového či pravického zabarvení je z toho zřejmá a napovídá, jakou pozici zaujali k poujadismu, jenž byl zcela zřetelnou reakcí drobných obchodníků a řemeslníků na zrychlující se hospodářský vývoj a na koncentraci kapitálu, vnímanou a pocítovanou nezdědkou jako fiskální útisk státu. Již následující Sérantův článek „Nový lid“ („*Le nouveau peuple*“)⁵⁶ je právě obhajobou poujadismu proti opětovným kritikám v březnových vydáních týdeníku *L'Express*, často z pera François Mauriaka.⁵⁷ Je to ovšem také ostrý výpad proti levicovým intelektuálům, vlastně intelektuálům vůbec, a proti jejich pocitu intelektuální pýchy a nadřazenosti, jimiž jenom zakrývají obyčejný měšťácký paternalismus.

Půtky mezi *La Parisienne* a časopisem *L'Express* zřetelně naznačují, jak se **husaři** v průběhu padesátých let **oddělují od gaullismu**, jehož radikalizujícími souputníky zpočátku byli. Rozkol se završuje alžírskou krizí. Do tohoto kontextu náleží situovat výše citovanou vzpomínku Pierra de Boisdeffra a Nimierův odmítavý postoj. Sem částečně patří i zapojení husarů do rozsáhlé petiční akce „Manifestu francouzských intelektuálů“ („*Manifeste des intellectuels français*“) ze 7. října 1960, iniciované časopisem *Combat*, jež je reakcí na pacifistickou deklaraci „Manifest 121“ („*Manifeste des 121*“) v *Les Temps Modernes* proti válce v Alžírsku (viz výše str. 16–17). Nejedná se sice o vy-

⁵³ Tento jev ostatně podrobně analyzuje dnes již klasická práce Reného Rémonda, která poprvé vyšla roku 1954: *La Droite en France de 1815 à nos jours: continuité et diversité d'une tradition politique*, Paris, Aubier 1954; nejdůležitější reedice ponese pozměněný název *Les Droites en France*, Paris, Aubier-Montaigne 1982.

⁵⁴ Idem, *La Parisienne*, č. 26, březen 1955, str. 285: „*Ce dépassement nécessaire, les uns l'appelaient fascisme, les autres néo-socialisme; de Gaulle en 47 l'appelaient gaullisme /.../.*“

⁵⁵ Idem, *La Parisienne*, č. 25, únor 1955, str. 176: „*Cette gauche /.../ pour qui la défense de l'individu contre l'Argent, l'Armée, la Police et l'État procède d'une tradition d'honneur, dont les maîtres s'appellèrent Proudhon, Sorel, Péguy.*“

⁵⁶ Paul Sérant, „*Le nouveau peuple*“, *La Parisienne*, č. 27, duben 1955, str. 460–462.

⁵⁷ „*Le pouvoir de M. Poujade*“, *L'Express*, č. 93, 5. 3. 1955; François Mauriac, „*S.O.S.*“, *L'Express*, č. 94, 12. 3. 1955; François Mauriac, „*En leur âme et conscience*“, *L'Express*, č. 96, 26. 3. 1955.

stoupení vyložené protidegaullovské, ale rýsuje se tu již postoj, který husaři k alžírské otázce zaujmou. To ostatně naznačily i některé jejich předchozí texty. Například Nimierův článek „Viděl jsem těch 40 000 horkých hlav v cizinecké legii“ („J'ai vu les 40 000 têtes chaudes de la Légion“), uveřejněný v Lazareffově magazínu *Elle* (20. 4. 1953), je oslavou, byť jemně ironickou, civilizačního a mírotvorného poslání francouzské armády v severní Africe. Předznamenává v tomto směru bojovné knihy Jacquese Laurenta *Když už jednou jsme v Alžírsku* (*L'Algérie, quand on y est*, 1958; pod pseudonymem Cecil Saint-Laurent) a Michela Déona *Francouzská armáda v Alžírsku a mírový proces* (*L'Armée d'Algérie et la pacification*, 1959), kde autoři hájí roli armády v Alžírsku proti snahám pacifistických intelektuálů a rozhodně se řadí mezi přívržence francouzského Alžírka.

Proto se také husaři vesměs postaví na stranu Jacquese Soustella a vzbouřivších se generálů a vystoupí proti de Gaullovi, když se rozhodne k Evianským dohodám a k ústupu z Alžírka. Spolu s Rolandem Laudenbachem, Raoulem Girardetem figuruje Jacques Laurent mezi členy redakčního výboru nově založeného časopisu *L'Esprit public* (prosinec 1960 – prosinec 1961), který se stává tribunou zastánců francouzského Alžírka. Mezi přispěvateli najdeme krom Laurenta i Antoina Blondina a Philippa Héduyho, známého Nimerova spolupracovníka z týdeníku *Opéra* i odjinud. V této pohnuté době je na Jacquese Laurenta dokonce vydán zatykač a on se skrývá u svých bohatých ochránců Pierra Lazareffa a Lazuricka.⁵⁸

Rozkol mezi novou mocí Páté republiky generála de Gaulla a husary je úplný. Není cílem naší práce se podrobně zabývat problematikou let šedesátých, je nicméně vhodné se alespoň zmínit o některých faktech, zvláště tam, kde se literatura s politikou stýkají a kde rozkoly politické se stávají rozkoly literárními. To je i případ vztahu mezi husary a Françoisem Mauriakem. Když Mauriac vydává roku 1964 oslavnou biografii generála de Gaulla, stává se terčem zřívavého Laurentova pamfletu *Mauriac za de Gaulla* (*Mauriac sous de Gaulle*, 1964).⁵⁹ Následuje soudní proces, který je z Laurentova hlediska bojem proti gaullismu u moci, bojem za svobodu slova a nezadatelná práva jedince.⁶⁰ Mauriac, tak jako později Raymond Aron, se Laurentovi stává představitelem těch literátů a intelektuálů, kteří přitakávají etablované moci a dávají přednost státní a hospodářské mašinerii, jež sice zajišťuje stabilitu a materiální blahobyt, ale také si podrobuje člověka a odlidštuje jedince. Aniž se ho dovolává, připomíná Laurentův tón apel a protest Bernanosův. Týž tón se ozývá z Laurentova *Otevřeného dopisu studentům* (*Lettre ouverte aux étudiants*, 1969). Do tohoto vášnivého politického dílka se promítá veškeré úsilí

⁵⁸ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 287. Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cecil Saint-Laurent*, str. 286 sqq.

⁵⁹ François Mauriac, *De Gaulle*, Paris, Grasset 1964; Jacques Laurent, *Mauriac sous de Gaulle*, Paris, *La Table Ronde* 1964.

⁶⁰ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 300 sqq.

přesvědčit generaci vzbouřivších se studentů z května 1968, že jejich vzpoura je téhož druhu jako kdysi vzpoura mladých 6. února 1934 a jako buřičství husarů. Studenty Laurent brání proti kritikám těch, které považuje za apologety gaullistického režimu, jmenovitě proti Raymondůvi Aronovi,⁶¹ Maurici Druonovi, Françoisi Mauriakovi. Ale také vyzývá mladou generaci, aby se nedala zmást ani Sartrem, ani Marcusem, ani jiným levicovým intelektualismem, jenž vede do pekel totality a znamená v důsledku pro svobodnou individualitu jen útlak: „Vaše „Leninova univerzita“ by měla nést Kropotkinovo jméno.“⁶²

Identifikace zbylých tří husarů s generací vzbouřenců z května 68 je silná. Potvrzuje to v rovině literární Antoine Blondin svým autobiografickým dílem *Pan Kdysi aneb Večerní škola (Monsieur Jadis ou L'École du soir, 1970)*. Děj je tu rámován příběhem autora-vypravěče, který po celý večer sdílí policejní celu s mladým buřičem „osmašedesátníkem“. Odtud se odvíjejí vzpomínky na buřičské epizody autorova života a policejní cely a výslechy s tím spojené.

V jedné ze svých autobiografií tuto identifikaci mezi duchem husarů a duchem vzpoury z května 1968 potvrzuje i Michel Déon: „Když v květnu 1968 studenti v Latinské čtvrti otřáslí ‚mravním pořádkem‘, odumtrajícím existencialismu se částečně vydařil pokus převést hnutí na svou stranu a omladit se. Jenže psát po zdech ‚Milujte se, neválcete‘, ‚Pod dlažbou je pláž‘, ‚Krása je na ulici‘, ‚Svobodu knihám‘, ‚Je zakázáno zakázat‘ to se nenaučili u Sartra, ale u Nimera a Blondina: ti jako první vypískali pány profesory /.../“.⁶³

Avšak vraťme se o dvě desetiletí zpět, do doby, kdy v poválečné Francii skupina mladých začínajících autorů – buřičů hledala své vzory, své spojence i protivníky, aby si našla své místo v literatuře a ve společnosti. Vědomí důležitosti, jež představovalo propojení mezi politikou a literaturou, je vedlo k navázání kontaktů s politickou silou, která tehdy některými svými aspekty odpovídala jak jejich vlastní marginalitě, tak některým jejich představám. Tou silou, jak jsme se pokusili ukázat, byl v počátečních letech Čtvrté republiky gaullismus. Ani některým gaullistickým sympatizantům nechyběla snaha husary ke vzájemné spolupráci získat. Odcizení započalo v okamžiku, kdy gaullismus nastoupil cestu ke středu politického systému a politického dění. Když zvítězil, změnila se původní křehká afinita v nepřátelství a otevřený střet.

61 Viz Raymond Aron, *La Révolution introuvable; réflexions sur la révolution de mai*, Paris, Fayard 1968.

62 Jacques Laurent, *Lettre ouverte aux étudiants*, str. 34: „Votre „Institut Lénine“ devrait s'appeler Kropotkine.“

63 Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 151–152: „Quand, en Mai 68, les étudiants du Quartier latin secouèrent ‚l'ordre moral‘, l'existentialisme moribond tenta et réussit en partie à récupérer le mouvement pour se donner une nouvelle jeunesse, mais ce n'était pas dans Sartre que l'on avait appris à écrire sur les murs: ‚Faites l'amour, pas la guerre‘, ‚Sous les pavés, la plage‘, ‚La beauté est dans la rue‘, ‚Délivrez les livres‘, ‚Il est interdit d'interdire‘, c'était dans Nimer et Blondin qui, les premiers, avaient chahuté les professeurs /.../“

Jestliže se ještě na přelomu čtyřicátých a padesátých let mohli husaři jevit na politické pravici zhruba tím, čím byl Jean-Paul Sartre a skupina kolem *Les Temps Modernes* ve vztahu k levici a komunistické straně, tedy něco jako souputníci – „compagnons de route“, je v desetiletí následujícím již situace diametrálně odlišná. Husaři jako by se navraceli ke svým pravicově anarchistickým kořenům.

Politika husarů a jejich literární strategie

Husaři a politika

Existence jistých styčných bodů mezi husary v literatuře a gaullismem v politice je jenom jedním z aspektů poválečného vývoje. Obě jsou to hnutí nová, bez předchozí historie, a proto konstatace určitých, byť křehkých afinit ještě nic nevypovídá o kořenech toho či onoho, ani o jiných důležitých souvislostech.

Deklarovaná literární neangažovanost, jak lze vytušit a jak ještě uvidíme, je jen jiný způsob angažovanosti. A už vůbec neznamena apolitičnost či indiferentnost husarů vůči politice. I kdyby oni sami o to sebevíc usilovali, již způsob, jakým byla jejich činnost literární i mimoliterární přijímána a jak působila na jejich současníky, je po výtce určena politickým klíčem. Tak jak to bylo v poválečné situaci obvyklé.

Věděl to i Bernard Frank, když chtěl husary veřejnosti co nejstručněji a na tehdejší dobu co nejsrozumitelněji představit jako „skupinu mladých spisovatelů, které pro jednoduchost [nazval] fašisty.“⁶⁴ Konečně jen parafrázoval skandální výrok jedné z čelných Nimierových postav Sanderse z úvodního monologu *Modrého husara (Le Hussard bleu)*: „Až obyvatelé této planety budou trochu náročnější, požádám o lidské občanství. Do té doby raději zůstanu fašista, i když je to barokně spleť a únavné.“⁶⁵

Slova postavy, byť se jedná o jednu z hlavních, jež byla a dosud je považována za jednu z Nimierových tváří, však ještě nemohou být brána za politický postoj autora, natož celého literárního proudu. Věc je obtížnější a sám Frank si je toho vědom a svou definici nabízí jen jako zjednodušující („par commodité“): ostatně vždyť i v tomto bodě nachází oporu v Sandersových slovech, který svůj fašismus považuje za chování „barokně spleť a únavné“ („baroque et fatigant“).

V jednom se ovšem Bernard Frank rozhodně nemýlil: je to celkově pravicové ladění tohoto literárního proudu. Ani ve svých literárních začátcích se

⁶⁴ Bernard Frank, *Grognards et Hussards. La Turquie*, str. 41: „/.../ un groupe de jeunes écrivains que, par commodité, je nommerai fascistes.“

⁶⁵ Roger Nimier, *Hussard bleu*, str. 19: „Quand les habitants de la planète seront un peu plus difficiles, je me ferai naturaliser humain. En attendant, je préfère rester fasciste, bien que ce soit baroque et fatigant.“

husaři nikdy nehlásili ani v nejmenším náznaku k levici. Často se sice bránili, aby je označovali za pravicové, či fašistické spisovatele, a neváhali kvůli tomu vést četné polemiky. Přesto i tyto polemiky – hlavně tam, kde husaři sami sebe vymezují vůči levici, zdůrazňující přitom svůj individualismus a odpor k ideologizaci literatury – dost jasně ukazují, že označení za pravicové husarům není proti mysli.⁶⁶ Podobně si pak počínali v následujícím čísle při protiútoky statí „*La Gauche devient-elle une religion séculière?*“ (*La Parisienne*, č. 30, červenec 1955). Debaty se tentokrát již nezúčastnili Roger Nimier ani Antoine Blondin, zato Michel Déon a Nimierův přítel Stephen Hecquet. Za odrazový můstek k debatě v tomto případě posloužilo právě publikované dílo Raymonda Arona *Opium intelektuálů* (*L'Opium des Intellectuels*). O rok později se *La Parisienne* vrací k tématu znovu, a to v č. 37 (říjen 1956) sérií tří článků: Jacques Laurent, „*Les droites*“, Paul Sérant, „*Simple note sur le fascisme français*“, Emmanuel Berl, „*Portrait de l'homme de droite*“.

Přičteme-li k tomu jejich činnost publicistickou – převážně v pravicových časopisech, jejich přátelské styky se spisovatelem po válce proskribovanými, jejich reference historické, k nimž se odvolávají, a vezmeme-li v úvahu řadu znaků literárních, jimiž se vyznačovali, rozhodně v onom poválečném dělení spisovatelské obce podle politického klíče, jak jsme jej viděli naznačen u Pierra de Boisdeffra, patří husaři k pravici.

Pravicová nálepka však sama o sobě mnoho neřeší. Pravice je totiž ve francouzských dějinách posledních dvou století jev vrstevnatý a stejně tak složitý jako levice či výměna politických koncepcí a názorových proudů mezi oběma, jak to ukázal ve své nyní již klasické práci René Rémond *Les Droites en France de 1815 à nos jours* (1954). Rémondova klasifikace jednotlivých pravicových proudů je dnes v zásadě všeobecně přijímána nebo slouží jako východisko ke klasifikacím dalším.

Prvním ze tří základních pravicových proudů je **legitimismus**, vzešlý z odporu k Francouzské revoluci 1789 a změnám, které přinesla. Legitimismus se staví odmítavě ke konceptu politické suverenity lidu jakožto základního zdroje práva a organizace politické moci a také vůči individuální občanské svobodě a ostatním svobodám jakožto nezadatelným přirozeným právům každého jedince. Legitimisté jsou zastánci neodvozenosti státního principu, kdysi ztotožněného s králem, a neodvozenosti základních pilířů společnosti, jako je rodina a církev. Historicky se zásady legitimismu ve francouzských dějinách prosadily nejsilněji v období ponapoleonské Restaurace, dále bezprostředně po

⁶⁶ Dobře to dokládá debata uveřejněná v červnovém čísle *La Parisienne* (č. 29) z roku 1955: „*Existe-t-il un style littéraire de droite?*“. Jedná se o reakci na článek časopisu *L'Express* ze závěru roku 1954 „*À la recherche des intellectuels de droite?*“ (č. 83 z 25. 12. 1954) a také na zvláštní číslo *Les Temps Modernes* (č. 112–113) z května 1955 věnované levici („*La gauche*“), kde figuruje rozsáhlý článek Simone de Beauvoirové zabývající se literární a intelektuální pravici: „*La pensée de droite, aujourd'hui*“. Ke své polemice zvolili husaři formu debaty u magnetofonu. Debatu řídil André Parinaud a mezi debatujícími jsou Jacques Audibert, Antoine Blondin, Jacques Laurent, Félicien Marceau, Roger Nimier a Paul Sérant.

porážce Napoleona III. u Sedanu a byly též podstatnou součástí principů, na kterých stál autoritativní režim maršála Pétaina v prvním období: to jest v období tzv. „národní revoluce“ („révolution nationale“). Dnes legitimismus dožívá v podobě katolického a nacionalistického integrismu.

Historicky druhým pravicovým proudem, původně na levici, je **liberalismus**. Vznikl po Červencové revoluci 1830, kdy se politické kruhy prosazující revoluční principy roku 1789 rozdělily na demokraty, pro něž Červencová monarchie Ludvíka Filipa představuje příliš málo, a orleanistické liberály, kteří považují dosažené výdobytky za dostačující. Historickými dědici liberálů roku 1830 jsou podle Rémonda liberálové, kteří vybudovali Třetí republiku: Jules Ferry je pokračovatelem Françoise Guizota. Liberálové jsou zastánci parlamentní demokracie, názorového pluralismu, individuální svobody. Parlamentarismus pro ně dostatečně a vyčerpávajícím způsobem vyjadřuje ideu demokracie. Vedle jistého sklonu k elitářství a meritokracii – odtud pak vznik a důležitost elit ve francouzské administrativě a hospodářství – jsou liberálové charakterizováni svým odporem k jakékoli formě přímé demokracie: plebiscitu, referendu, prezidentskému systému. Novodobými pokračovateli orleanistů byly pravicově liberální strany Třetí republiky a svým parlamentarismem i strany Čtvrté republiky.

Třetím pravicovým proudem, rovněž od původu levicového, je **bonapartismus**, jehož vznik se pojí ke jménu Ludvíka Bonaparta – Napoleona III. Tento proud je zastáncem silné, autoritativní až autoritářské exekutivy a z tohoto hlediska se jeví napravo od liberalismu. Od počátku se však bonapartismus projevoval také jako zastávce všeobecného hlasovacího práva a odvozování veškerých pravomocí od lidu, a to přímým hlasováním v referendech a plebiscitech: v tomto směru se bonapartismus zase řadí nalevo od liberálů. Jeho levicovost se projevuje i v citlivosti k otázkám sociálním a v představě státu jako záruky sociálních práv občanů. Bonapartismus je tedy směr demokratický, autoritativní a lidový zároveň, se sklonem k antiparlamentarismu. Pokračovateli bonapartismu byla některá politická hnutí 19. století jako „boulangismus“⁶⁷ a některá hnutí ligistická, která ve Francii působila až do druhé světové války.⁶⁸ Silné znaky bonapartismu již od samého počátku nese gaullistické hnutí, ba v některých svých názorových proudech až dodnes.

⁶⁷ Hnutí nesoucí jméno generála Georgese Boulanger (1837–1891), kolem něhož se seskupily nacionalistické, protiparlamentní síly v boulangistickou Ligu. Vlastní váhavost se po vítězném tažení ve volbách roku 1889 dostal pod tlak protivníků, byl obžalován z pokusu o převrat a uprchl do Bruselu, kde roku 1891 spáchal sebevraždu. Boulangistické hnutí vrcholí v letech 1886 – 1889.

⁶⁸ Jedním z ligistických hnutí byla *Ligue des patriotes*, založená Paulem Déroulèdem roku 1886, jež se stala ohniskem boulangismu. Byla rozpuštěna 1889 a potom obnovena Maurice Barrèsem. Další hnutí vznikla v bojích kolem Dreyfusova procesu: *Ligue des droits de l'homme et du citoyen* na podporu Dreyfusovi, *Ligue de la patrie française* proti přivrženčům revize procesu. Po první světové válce se nejvýznamnějším ligistickým hnutím stalo patriotické sdružení *Croix de Feu*, do jehož čela se roku 1931 postavil plukovník François de La Roque. Toto hnutí bylo jedním z původců pravicové revolty 6. února 1934. Jiným takovým ligistickým hnutím bylo

Na rámec definovaný Reném Rémondem navazují další historici, z nichž pro účel naší práce je třeba jmenovat především Jeana-Françoise Sirinelliho, autora třídílné monumentální práce *Histoire des droites en France* (1992), a Zeeva Sternhella, jenž vytvořil nosný koncept „**revoluční pravice**“ („*droite révolutionnaire*“) v díle nazvaném *La droite révolutionnaire. Les origines françaises du fascisme 1885–1914* (1978).

Oba jmenovaní – každý ovšem poněkud jinak – věnují pozornost proměnám výše zmíněných proudů a příčinám, jež změny vyvolaly. Důležité se jeví v tomto směru období konce 19. století, kdy se urychluje hospodářský, sociální i politický vývoj a kdy všeobecné hlasovací právo dodává politice a politickým stranám a hnutím zcela nový rozměr. Týká se to především proudu bonapartistického, který více než zbylé dva je otevřen populismu. Na příkladu boulangismu je dobře ukázáno, jak toto hnutí do sebe vstřebává a na bonapartistické principy roubuje radikalismus levicový: k boulangismu přechází bývalý komunard Henri Rochefort a samo hnutí nachází inspiraci i u teoretiků socialismu – Fouriera, Proudhona, Toussenela – a to i v té části, jež vede v důsledku k výraznému antisemitismu. Ten pak svým druhým kořenem tkví v lidovém antisemitismu katolickém. Totéž setkání pravice s levicovým radikalismem tvoří východisko k jednomu z nejradikálnějších výrazů francouzského antisemitismu vůbec – *Židovské Francii* (*La France Juive*, 1886) Édouarda Drumonta.

Jak Sirinelli a Sternhell dokládají, vytváří se v závěru 19. století ve Francii krajní pravice – antiparlamentární, antiliberální, autoritářská a populistická zároveň, avšak vždy otevřená radikální levici, jak to i později prokáží případy politiků Déata, Doriota, Marqueta, ale též literátů Pierra Drieu La Rochella a Roberta Brasillacha. Zeev Sternhell hovoří o **revoluční pravici**. Jean-Paul Sartre bude hovořit o **pravicovém anarchismu** („*anarchistes de droite*“).⁶⁹

Jean-François Sirinelli pak velice trefně ukazuje, jak politická porážka krajní pravice – nejprve boulangismu, pak nacionalistů v Dreyfusově aféře vede k transformaci krajní pravice. Ta přechází z politiky na jiné vlivné pole, totiž na pole kultury, kde vytváří síť časopisů, revuí, vydavatelství a odkud vyvíjí ideologický tlak, který jí má zaručit návrat do politiky. To je případ činnosti Maurice Barrése a především Charlese Maurrása a jeho *Action française*.

Otázkou *Action française* se tu nebudeme zabývat nad rámec nezbytně nutný. Je třeba nicméně poukázat na některé aspekty tohoto hnutí. Je to v prvé řadě jeho úspěch kulturní, neboť *Action française* se stala svého druhu

hnutí *Solidarité française*, založené roku 1933, kam vstoupil otec Jacquese Laurenta Jean Laurent-Cély, a tak zvaná *La Cagoule*, kde se silně angažoval strýc Jacquese Laurenta Eugène Deloncle.

⁶⁹ Jean-Paul Sartre, „*Qu'est-ce qu'un collaborateur?*“, *Situations III*, Paris, Gallimard 1949, str. 43–61; článek otištěn původně v *La République Française*, New York, srpen 1945.

kulturní institucí a referenčním bodem pro celou řadu autorů. Z tohoto hlediska má *Action française* silný náboj mobilizační. Sirinelli to přičítá faktu, že Maurras a maurrasismus představují jakousi syntézu jednotlivých pravicových proudů. I když se jedná především o projev pravicového radikalismu, ostatní proudy – legitimismus (návrat k monarchii), liberalismus (Maurrasova a Daudetova tolerance k individualitě; intelektuální elitářství) a bonapartismus (populismus) – nejsou nepřítomny.

Kam do těchto souřadnic vřadit husary? Buřičství, vzpoura proti autoritám, radikalismus – to jistě patří k mládí. A pro husary bude **anarchismus** vždy důležitou historickou referencí. Svědčí o tom ostatně i námi citovaný článek Paula Séranta „Nová levice“ („Une nouvelle gauche“),⁷⁰ kde autor s úctou vyslovuje jméno Proudhonovo a Sorelovo. Když vzpomíná Jacques Laurent na své počátky v předválečném časopise *Combat*, zdůrazňuje především nekonformismus celé redakce, totiž skutečnost, jak blízko měla tato mladá a nekonvenční pravice k avantgardě a radikální levici, tedy k surrealismu a marxismu.⁷¹ On sám mezi své nejlepší přátele, již od školních let, počítá Rogera Mariu, který ve svém sociálním radikalismu prošel od marxismu ke členství ve fašizujícím sdružení „Faisceau“ („Svazek“) Georgese Valoise, než se jako odbojář stal definitivně komunistickým novinářem.⁷²

Anarchismus a radikální nekonvenčnost slouží husarům jako **most k levici** a nelze pro to nalézt snad lepšího důkazu, než je uveřejnění myšlenkově nekonformního díla Marxova zetě Paula Lafargua *Právo na lenost (Le droit à la paresse)* v *La Parisienne*.⁷³ V dobovém kontextu to byl nejen výrazný publikační počín, ale též provokace jak vůči komunistické levici, tak vzhledem k úsilí vlády o poválečnou obnovu země. Naznačuje to rovněž, co již bylo řečeno, totiž pozdější blízkost husarů k některým nekonformistickým proudům z května 1968.

Tento anarchistický radikalismus však bude vždy zároveň tvořit **most husarů k radikální pravici**. Nikoli snad k fašizujícím silám, ale právě ke zmíněnému integrujícímu kruhu kolem *Action française*. Jacques Laurent o tom ostatně píše: „*Kouzlu fašismu jsem unikl jen proto, že jsem potkal Action française.*“⁷⁴ Důležitější než sám Maurras se přitom zdá prostor, který *Action*

⁷⁰ Paul Sérant, „Une nouvelle gauche“, *La Parisienne*, č. 25, únor 1955. Viz výše str. 55.

⁷¹ Gilbert Ganne, „Qu'as-tu fait de ta jeunesse?“, *Arts*, č. 564, 18. 4. 1956. V anketě, jejímž námětem je předválečná politická angažovanost a její poválečné důsledky, odpovídají Thierry Maulnier, Claude Roy, Kléber Haedens, Jacques Laurent, Louis Salleron, Jean de Fabrègues, René Vincent a Dominique Aury.

⁷² Viz Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, str. 60 sqq. a passim. Roger Maria figuruje jako důležitá postava pod pseudonymem Rémia v autobiografii Jacquesa Laurenta *Histoire égoïste*.

⁷³ Paul Lafargue, „Le droit à la paresse“, *La Parisienne*, č. 18 a 19, červen a červenec 1954.

⁷⁴ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 115: „*C'est parce que je rencontraï l'Action française que j'échappai au charme fasciste.*“ Viz taktéž článek Paula Séranta, „Simple note sur le fascisme“ (*La Parisienne*, č. 37, říjen 1956), kde se autor brání nařčení z fašismu, jenž je mu vytýkán

française poskytla široké škále mladých intelektuálů a literátů ve třicátých letech. Jak trefně poznamenává Pol Vandromme, politicky i literárně znamená tou dobou Charles Maurras již jen vyprahlou cestu zpět.⁷⁵ Zato Jacques Laurent i Michel Déon se shodují v tom, že literární rubriky *Action française* patřily k tomu nejlepšímu, co mohla doba, tedy předválečná třicátá léta nabídnout.⁷⁶ Zásahu za to připisují Pierru Varillonovi, jenž literární rubriku doširoka otevřel řadě mladých autorů. Pro Laurenta i Déona se tak *Action française* stala první významnou literární školou a také místem, kde se setkali se svými důležitými generačními souputníky: Philippem Arièsem, Raulem Girardetem, Kléberem Haedensem, Françoisem Senteinem (později stálým Laurentovým spolupracovníkem), Pierrem Boutangem, který se po válce pokusí oživit *Action française* pod názvem *Aspects de la France* (kam husaři budou rovněž přispívat), anebo Claudem Roy, jenž roku 1943 přejde na levice a angažuje se v komunistické straně, a dalšími. Zde také poznali – z generace předchozí – Thierryho Maulniera, budoucího Mauriakova spolupracovníka v *La Table Ronde*, Luciena Rebateta a Roberta Brasillacha.

Roger Vailland později hořce vyčte Maurrasovi, že právě jeho *Action française* se stala příčinou zkázy Vaillandových spolužáků Roberta Brasillacha a Maurice Bardèche, neboť ti svým příklonem k fašismu jen dovedli do důsledků, k čemu je Maurras navedl.⁷⁷ Pro husary však se *Action française* stává především místem, kde se střetávala nová literatura s bouřliváctvím a kritikou pro ně nemorálního, zkorumpovaného, bázlivého a průměrností nakaženého režimu Třetí republiky. Sami bezprostředně neprožili pravicové bouře 6. února 1934, ale tyto události se pro ně stávají jistým odkazem a symbolem.

Michel Déon a Jacques Laurent se narodili roku 1919 a přicházejí do styku s *Action française* už před druhou světovou válkou. Stávají se dokonce členy sdružení „gymnazistů *Action française*“ – Déon od roku 1934, Laurent roku 1936. Posledně jmenovaný zde hledal především debatní klub, nikoli politic-

v souvislosti s jeho románem *Les Inciviques* (1955). Sebeobhajoba tu přerůstá v odmítnutí fašismu vůbec.

⁷⁵ Pol Vandromme, *Michel Déon. Le nomade sédentaire*, Paris, La Table Ronde 1990, str. 38: „V politique je maurrasisme už jen zkostrnatělý systém. V literatuře je to cesta zpět a vyprahlost /.../.“ („En politique déjà, le maurrassisme est un durcissement et une systématisation. En littérature, c'est une régression et un tarissement /.../.“)

⁷⁶ Viz Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 127: „Ovšem literární rubrika *Action française*, která v oné době byla patrně nejvýstižnější a nejjiskřivější, /.../.“ („Certes la page littéraire de l'Action française qui me semble avoir été la plus juste et la plus étincelante de cette époque /.../.“) Michel Déon, *Mes arches de Noé*, str. 51: „*Action française* uveřejňovala tu nejmodernější a nejodvážnější literární rubriku ze všech pařížských denků.“ („L'Action française publiait la page littéraire la plus neuve et la plus hardie des quotidiens de Paris.“)

⁷⁷ Vaillandovo vyjádření se objevuje v *Carrefour* z 20. 12. 1949 (č. 275) v souvislosti s diskusí o možné revizi Maurrasova procesu: „Le procès Maurras doit-il être révisé? Trois sortes de réponses: oui, non, silence. Enquête de Louis Pauwels“. Mezi odpovídajícími jsou Francisque Gay, André Malraux, Vercors, André Breton, aj. Roger Vailland se staví rezolutně proti revizi procesu.

kou angažovanost, a proto své roční členství již neobnovil. Pohyboval se pak spíše na okraji *Action française*, v okolí studentského měsíčníku *L'Étudiant français* a hlavně časopisu *Combat*, jenž představoval – jak jsme naznačili výše – spojenci mezi radikalismem pravicovým a levicovým.⁷⁸ Michel Déon se od roku 1938, kdy už studuje práva, angažuje v tiskárně a později v redakci. Těží přitom ze své známosti s Françoisem Daudetem, a tedy i s jeho otcem Léonem Daudetem, jenž měl vedle Charlese Maurrased v *Action française* důležité slovo.⁷⁹

Jinak je tomu u Antoina Blondina a Rogera Nimiera: jejich datum narození, respektive 1922 a 1925, jim podobný úzký kontakt s předválečnou *Action française* neumožnilo. Přesto i oni během válečných roků objevují pravicový radikalismus, byť zprostředkovaně. Až do svého nuceného odjezdu do Třetí říše roku 1943 v rámci „totálního nasazení“ ve válečné průmyslové výrobě,⁸⁰ přispívá Antoine Blondin do *Les Cahiers français*, kam kromě Reného-Marilla Albérèse či Jeana Le Marchanda, budoucího sekretáře *La Table Ronde*, píše i Thierry Maulnier, Raoul Girardet, François Sentein, známá to jména z *Action française* a předválečného *Combat*. Přispívá sem též Roland Laudenbach, André Fraigneau a Blondinův přítel Jean Turlais, radikál jako on, jenž se nejprve upsal vichystické milici, ale pak přeběhl ke hnutí odporu a jako voják 1. sboru francouzské osvobozené armády také padl. Radikalismu, plnému anarchisticky bojovné verry, zůstane Blondin věrný po návratu z totálního nasazení a jeho články se budou objevovat v časopisech jako *La Dernière Lanterne* (říjen 1946–leden 1947), kde jeho jméno sousedí se jmény maurrasovců Pierra Boutanga a Françoise Brigneau (pseudonym Julien Guernec). Titiž pak figurují ve čtrnáctideníku *La Fronde*, který se v lednu 1951 mění na týdeník *Rivarol*. V říjnu 1946 také vzniká monarchistický týdeník *Ici France*. Ten od května 1947 sdružuje celou řadu známých jmen: Françoise Senteina, Rolanda Laudenbacha, Françoise Brigneau, Jacquese Perreta a poprvé i Michela Déona s Antoinem Blondinem. Antoine Blondin zde kromě pravidelných komentářů denního tisku a několika vtipných fejetonů uveřejnil své první velké články se sportovní tematikou, kterými se později proslavil.

Roger Nimier se s okruhem *Action française* seznamuje odlišně. Jak prozrazuje jeho korespondence s přáteli a spolužáky Henrim Mosserim a Michelem Stiévenartem, řadí se všichni mezi čtenáře literárních příloh a kritik jak *Action française*, tak *Je suis partout*, kam píše i Fraigneau a kde Marcel Aymé publikuje na pokračování svůj *Travelingue*.⁸¹ Maurrasovský aktivismus se

⁷⁸ Michel Déon, *Mes arches de Noé*, str. 50. Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, str. 48, 58 sq.

⁷⁹ Serge Groussard – Michel Déon, „À bâtons rompus“, *Livres de France. Revue littéraire mensuelle*, č. 7, srpen-září 1962. Jedná se o interview.

⁸⁰ Ve Francii se jednalo o povinnou službu nahrazující službu vojenskou, tzv. „Service du Travail Obligatoire“ – STO. Mladí muži původně měli v Německu nahradit francouzské válečné zajatce, kteří měli být repatriováni.

⁸¹ Marc Dambre, *Roger Nimier*, např. str. 98–99 aj.

Nimiera dotkne nejen literárně, ale i politicky. V prvních poválečných letech (1947–48) bude patřit mezi přívržence „socialistického monarchismu“ a zúčastní se rovněž royalistického mítinku, organizovaného Pierrem Boutangem.⁸²

Ať už přímo, či zprostředkovaně, jsou vazby husarů k okruhu *Action française* a k pravicovému radikalismu, jak vidno, četné, silné a různorodé a působí jak na úrovni literárních a myšlenkových vzorů, tak na úrovni osobních styků. Takové kontakty se mohou zdát přinejmenším nerozumné nebo málo pochopitelné v období, jež především pro pravicové literáty tohoto okruhu znamená trest, diskreditaci, příkoří. Zvláště když husaři sami patří k těm, kdo se žádnou kolaborací neprovinili. O Déonově a tím méně Laurentově vlastenectví není pochyb. Blondin prožil dva roky v polokoncentračnických podmínkách za totálního pracovního nasazení ve Třetí říši, Nimier se nikdy netajil svým odporem k Pétainovi a obdivem k de Gaullovi, v němž ovšem spatřoval ideál obnovitele maurrasovského monarchického principu.⁸³

Tento zdánlivý paradox je dle našeho názoru základní daností a východiskem k pochopení literární politiky husarů v poválečném období. Literární vztahy k okruhu *Action française* se totiž doplňují na poli politickém s jistými počátečními sympatiemi ke **gaullismu**. Ty jsou nejvýraznější u Nimiera, u ostatních pak spíše ve formě akceptace spolupráce a spojenectví s progaulistickým uskupením kolem Mauriakovy *La Table Ronde*. V gaullismu chtějí husaři vidět hlavně jeho aspekty bonapartistické – demokratický antiparlamentarismus, autoritativnost, odkaz k charismatické vůdčí osobě, sociální citlivost. Vliv *Action française* se rovněž doplňuje se sympatiemi husarů k mnohým projevům názorového a **literárního radikalismu a nekonformismu**, ať už se jedná o Bernanose, Malrauxe, Céline, Vaillanda, Brasillacha aj. *Action française* pak po literární a myšlenkové stránce tvoří důležitou spojnicí až k Barrèsovi, mezi jehož vzdálené dědice husaři patří stejně jako Drieu La Rochelle, Brasillach na krajní pravici či Aragon a Vailland na krajní levici. V rámci této literární orientace husaři potvrzují ono tíhnutí k **pravicové anarchii**, jak o ní hovoří Jean-Paul Sartre. Tento typ dobové marginality se pak stává součástí strategie husarů při pronikání do literatury.

Literární politika husarů

Je nasnadě otázka, proč právě takováto strategie? Jistě bychom zde našli řadu příčin zcela osobních. Nelze třeba pominout okolnosti rodinné u Michela Déona, jehož otec – diplomat Francouzské republiky a přitom přesvědčený monarchista a čtenář *Action française* – měl na svého syna možná tím

⁸² Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 229.

⁸³ Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 119, 121, 133 sq.

větší vliv, že ho Michel Déon ztratil ve svých necelých čtrnácti letech. Cesta k *Action française* je pro něho cestou otcova nevyřčeného odkazu. A obdobně, jak to ukazuje Pol Vandromme ve své monografii, se odvíjí Déonův vztah k Maurrasovi samému, v němž náš husar nachází svého náhradního otce. K tomu nutno připočíst jeden Déonův důležitý osobní rys, totiž jeho věrnost, která mu nedovolí, aby v době, kdy je Maurrasovým redakčním tajemníkem v Lyonu, starého pána opustil, ačkoliv s jeho názory již delší čas nesouhlasí.⁸⁴

Silný pravicový radikalismus lze pozorovat též u Laurentova strýce Eugèna Deloncla, vlivného člena konspirativní organizace La Cagoule. Pro Laurenta byl však sám polovojenský princip této organizace neslučitelný s jeho vlastním individualismem.⁸⁵ Jacques Laurent i Roger Nimier pocházejí z liberálního prostředí tradiční měšťanské rodiny Třetí republiky. Z toho, co o *Action française* naznačuje Déon, totiž že většina členů redakce i přívrženců se právě z takových rodin rekrutovala,⁸⁶ by však pro tento důvod mohla svědčit. Jenže úvaha o jakékoli přímé sociální determinaci je věc ošidná, neboť ta, platí-li vůbec, se těžko dokazuje. Antoine Blondin by rozhodně musel z tohoto hlediska být považován za výraznou výjimku, protože rodinné prostředí, ve kterém vyrůstal, bylo silně nekonformistické, jakási bohémská falanstéra soustředěná kolem Blondinovy matky, básnířky Germainy Blondinové a jejího manžela, anarchistického korektora a typografa.

Co však mohlo být společné všem husarům, ať už vyšli z jakkoli různorodého rodinného prostředí, bylo vědomí společenské krize, v níž se Francie ocitá ve třicátých letech, kdy se hodnoty Třetí republiky, doposud neotřesitelně uznávané, hroutí a kdy Francie již není s to zajistit ani prosperitu a sociální smír uvnitř, ani obhájit svou vlastní suverenitu, natož se nadále tvářit jako velmoc a širitelka civilizace. K tomuto životnímu prožitku selhání Třetí republiky se ovšem vzápětí přidává prožitek ze selhání zachránce Pétaina a selhání většiny Francouzů, kteří v roce 1940 stáli za svým maršálem, aby se o čtyři roky později takřka do jednoho považovali za stoupence generála de Gaulla. Odtud pramení silná frustrace a ta navozuje mocný generační pocit odporu vůči otcům, kteří zklamali.

Odtud samozřejmě může vést cesta i k radikalismu levicovému a ke komunismu, odhodlanému přetvořit starý prohnílý svět ve svět nový a lepší, případně cesta k novému humanismu křesťanskému či existencialistickému, usilujícímu o svět humánnější a zodpovědnější. Avšak husaři považují tyto ideové proudy za součást obnovujícího se systému Třetí republiky v jen lechce pozměněném hávu republiky Čtvrté. V tom, co se děje po osvobození, spatřují husaři jen opakování starého: komunismus, křesťanský humanismus, parlamentní demokracie – a takřka s týmiž politickými tvářemi (Blumem, Daladirem, Reynaudem, Thorezem aj.), s týmiž kompromisy, touž ústupčivostí (již

⁸⁴ Viz Pol Vandromme, *Michel Déon. Le nomade sédentaire*, str. 35–41.

⁸⁵ Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, str. 65–66.

⁸⁶ Michel Déon, *Mes arches de Noé*, str. 47.

nikoli Hitlerovi, ale Sovětskému svazu) – to vše tu již bylo a zklamalo. K tomu se pojí i silný **odpor generační**. Ten, kdo selhal, je generace otců a tito otcové nemají morální právo soudit, co je dobré a co špatné, a tedy nemají ani právo provádět očistu společnosti a čistky, nemají ani právo dávat směr revoltě a nespokojenosti mladých tím, že ji uzavřou do nějaké ideologie. Odtud odpor k profesoru Sartrovi, či generalissimu Stalinovi a také vůči všem republikánským demokratům – „girondistům“, jejichž řeči jsou vzletné a plné ušlechtilých zásad, ale bez skutků zůstávají plané a vedou jen do zkázy. Nimierovy stati „Dvacet let v roce 1945“ („Vingt ans en 45“) a „Girondisté“ („Les Girondins“),⁸⁷ které tu volně parafrázujeme v hlavních bodech a jimiž se ještě budeme zabývat podrobněji, měly silný sebedefinující účinek, a to tím spíše, že myšlenkově dotvářely spřízněné postoje dalšího generačního mluvčího husarů Jacquese Laurenta, vyjádřené například v článcích „Postavte pomník doktoru Petiotovi“ („Pour une stèle au docteur Petiot“) a „Hlavní chod“ („Plat du jour“).⁸⁸

Husari jsou ve svém základním životním pocitu a světonázoru naladěni – tak jako už skupina kolem *Action française* a jiné **pravicevé radikální** skupiny třicátých let – na vlnu kritiky liberální demokracie, avšak v situaci republiky Čtvrté, ve které vidí pokračování slabin režimu předválečného. Tato kontinuita, aby se mohla projevit na poli literárním, musí vycházet z určitých předpokladů.

Tím prvním je bezpochyby fakt, že husari patří ke **generaci nezkompromitované** válečnými událostmi. Ti z nečetných mladých, kteří se přece jen dali na cestu kolaborace, vstoupili do Milice nebo do Legie francouzských dobrovolníků⁸⁹ a dostali se na špatnou stranu dějinné fronty, měli i v takové situaci omluvu v nezkušenosti a rozhodně nenesli zásadní zodpovědnost – na rozdíl od otců – za vzniklou historickou situaci.

Ve válečných letech si husari, o nichž hovoříme, zachovali čistý štít. Laurent i Déon brzy po vyhlášení války narukovali, Déon – na rozdíl od Laurenta – dokonce zasáhl do bojů jako člen divize De Lattre de Tassignyho, k němuž si

⁸⁷ Esej „Vingt ans en 45“ byl publikován v *La Table Ronde*, č. 20–21, srpen-září 1949; „Les Girondins“ v *Liberté de l'esprit*, č. 2, únor 1949. Stati jsou součástí Nimierovy knihy esejů *Le Grand d'Espagne*, Paris, La Table Ronde 1950.

⁸⁸ Jacques Laurent, „Pour une stèle au docteur Petiot“, *La Table Ronde*, č. 5, květen 1948; „Plat du jour“, č. 20–21, srpen-září 1949. Viz též Jacques Laurent, *Au contraire*, Paris, La Table Ronde, str. 17–25 a 33–39.

⁸⁹ Milice – „Milice française“ byla vytvořena dekretem z 5. ledna 1941 jako úderná síla proti vnitřnímu nepříteli, tedy proti hnutí odporu. Byla jednou z posledních opor vichystického režimu v závěru jeho existence. Početní stav se pohyboval kolem 35 000 mužů, avšak dezerte byly četné, protože milice byla ovládána krajní pravicí (Joseph Darnand) a spolupracovala s německými okupanty. Legie francouzských dobrovolníků – *Légion des volontaires français (LVF)* byla vytvořena 4. 7. 1941 pro boj s komunismem a za novou Evropu, rozumí se pod německou taktovkou. Tyto jednotky nosily německou uniformu, pouze se znakem trikolory, a sloužily jako součást německé armády. Z 19 788 uchazečů bylo vybráno 6 429 dobrovolníků. V květnu 1944 činil stav jednotky 2 317 mužů. Jednotka byla zrušena v srpnu 1944.

pak po celý život uchoval hluboký obdiv. Ve zbrani zůstali Déon a Laurent jako součást omezeného vichystického kontingentu až do demobilizace roku 1942. Pro Déona se okamžik německého záboru tzv. neobsazené zóny 8. 11. 1942, kdy němečtí vojáci odzbrojili jeho jednotku v lyonských kasárnách před ranním budíčkem, stal jedním z nejbolestnějších osobních zážitků. I ve své práci v *Action française* – od listopadu 1942 do srpna 1944 – vidí zpočátku projev loajálního patriotismu, zvláště když dobře znal zásadní Maurrasovo protiněmecké smýšlení. A toto své patriotické přesvědčení Déon ničím nezkalil. Že setrval na místě redakčního tajemníka navzdory osobnímu nesouhlasu,⁹⁰ to bylo již projevem jiné loajality – té osobní, rytířské.

Jacques Laurent získává po demobilizaci místo ve Vichy, kde vede oddělení zpracovávající zprávy ze světa pro vládního tajemníka Informačního úřadu (Secrétariat à l'Information). Je tedy členem vichystické administrativy, stejně jako François Mitterrand, s nímž se občas setkává. Na druhé straně spolupracuje s Gabrielem Jeantetem, jemuž pomáhá udržovat tajné styky mezi Vichy a generálem Giraudem a jeho prostřednictvím s Američany. Je také ve styku s hnutím odporu a přispívá ke spojení mezi gaullistickým odbojem a patrioticky smýšlející částí vichystické administrativy, vzdorující stále rostoucímu tlaku kolaborantské Darnandovy milice a gestapu. V srpnu 1944 je dokonce spolupověřen tajnou misí, mající vyústit v dohodu o předání moci mezi Pétainem a de Gaullem a o evakuaci vichystické vlády do hor. Byla to ovšem mise už iluzorní, bez vyhlídky na úspěch a Laurent pak už zůstává u osvobozené jednotky a bojuje v Burgundsku. Po návratu do osvobozené Paříže se chystá vstoupit do výsadkové jednotky francouzské armády, ale v předvečer odjezdu je 24. října 1944 v Paříži zatčen na základě obvinění bývalého kolaboranta, Lavalova agenta, včas přeběhnuvšího na druhou stranu. Je pak po tři měsíce vězněn a vyslýchán.⁹¹ Tu událost ponese jako hlubokou životní křivdu.⁹²

Antoinu Blondinovi bylo v době vyhlášení války sedmnáct let a toužil vstoupit do armády jako dobrovolník. Matka mu tehdy uložila jedinou podmínku – dokončit gymnaziální studia a složit maturitu. Když v červnu 1940 Antoine maturitu složil, byla již Francie na hlavu poražena. Od roku 1943 je pak totálně nasazen ve Třetí říši – v továrně na syntetický kaučuk poblíž Vídeňského Nového Města. Do Francie je repatriován až po válce.

Rogerovi Nimierovi je při osvobození Paříže v srpnu 1944 necelých devatenáct let. V té době již tuší, že v Itálii patrně zahynul jeho přítel a spolužák Henri Mosseri, který se snažil útekem do relativně tolerantnějšího mussoliniovského státu uniknout vichystické a nacistické rasové persekuci. Rozhodne se, že po příkladu svého dalšího přítele Michela Stièvenarta vstoupí jako dobrovolník do francouzské armády, a doufá, že se bude moci zúčastnit boje.

⁹⁰ Serge Groussard – Michel Déon, „À bâtons rompus“, *Livres de France. Revue littéraire mensuelle*, č. 7, srpen-září 1962.

⁹¹ Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, str. 95–137.

⁹² Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 242.

Vskutku se stává – od 3. března do 20. srpna 1945 – příslušníkem 2. lehkého motorizovaného praporu – tzv. „husarů“. Pro srdeční tachykardii je však vojenské služby zproštěn.

Osobní osudy husarů – i těch starších, které dějinný brus doby hluboko poranil a vlastně jakoby postavil na stranu poražených – v základě jen potvrzují jejich generační nezkompromitovanost, lépe řečeno jim dávají možnost, aby tento svůj trumf ve hře uplatnili. Domníváme se, že v této **generační nezkompromitovanosti**, jakési zásadní historické neprovinilosti, stane-li se **součástí literární politiky**, spočívá jeden z **klíčových momentů** pro kroky další. Nechceme popírat důležitost aspektů jiných – rodinných či osobních vazeb – nechceme ani přehlížet závažnost vazeb k okruhu *Action française* a radikální pravici, jež se tu v období těsně před válkou a v průběhu války vytvořily. Avšak bylo v moci Nimierově, Laurentově, Blondinově i Déonově vyvodit z dějinné zkušenosti důsledky třeba diametrálně odlišné. A není od věci si, třeba jen hypoteticky, představit postoj opačný. Poválečná doba očisty a čistek jim k tomu dávala dobrou příležitost a přechod do Sartrova tábora či jinam nebyl jistě nemožný, zvláště v případě Rogera Nimiera, jenž měl největší volnost – jako naprostý „homo novus“ – vybudovat svůj vlastní literární obraz po spádu doby.

Abychom našli **doplňující klíč k tomu prvním**, je dle našeho názoru nutno se obrátit k celkové situaci literárního pole po roce 1945.⁹³ O četných faktech jsme se již na patřičném místě zmínili, zejména o silné vazbě mezi literaturou a politikou a o důsledcích, jež dopad politické situace na literaturu má. V novodobých francouzských dějinách rozlišuje Jean-François Sirinelli z hlediska vývoje pravicových proudů tři veliké krizové momenty. Tím prvním je Velká francouzská revoluce, druhým je Dreyfusova aféra a třetím druhá světová válka, která na jistou dobu vymýtila pravici z politického života, a to nejen pravici radikální a fašizující, ale do značné míry – až do konstituování středopravicové Pinayovy vlády roku 1952 – i ostatní proudy.⁹⁴

Tentýž obraz, jak jsme již naznačili, skýtá i literatura, kde působení Národního výboru spisovatelů (CNE) a jeho výboru pro očistu, soudní rozsudky i „pouhá“ veřejná diskreditace vyloučily jistou část spisovatelů a publicistů z účasti na literárním dění. A jestliže některé časopisy, jako Sartrovy *Les Temps Modernes*, to měly otevřeně vepsáno do svého záhlaví, jiné takovou politiku mlčky jen prováděly. Nebudeme zde opakovaně citovat již uvedený Laurentův výpad proti Simone de Beauvoirové, jenž dosvědčuje, jak dobře – ještě v polovině padesátých let – tato situace zůstávala ve všeobecné paměti. Máme i jiné svědectví – z pera Jeana Paulhana. Ten se záhy snaží, jak víme (viz výše

⁹³ Co se týče pojetí literárního pole („champ littéraire“), odkazujeme na práci Pierra Bourdieua *Les règles de l'art. Genèse et structure du champ littéraire*, Paris, Seuil 1992, 1994.

⁹⁴ Jean-François Sirinelli, „Identité des droites“, *Magazine littéraire*, č. 305, prosinec 1992, str. 18–22. Celé číslo je speciálně věnováno problému pravice v literatuře a nese podtitulek *La droite – idéologies et littérature*.

str. 35), ulehčit proskribovaným a používá k tomu – ještě na půdě *Les Lettres Françaises* – obratné a přesvědčivé argumentace. V jiné stati „Několik důvodů k radosti“ („Quelques raisons pour nous réjouir“) zas Paulhan poukazuje na úskalí čistek v literatuře: zpočátku budou mít spisovatelé odbojáři výhodu, redakce časopisů se vyprázdní, uvolní se tvůrčí prostor a oni budou zavaleni prací; ale tím budou ztraceni pro literaturu „a po tu dobu budou spisovatelé kolaboranti pěkně v klidu v ústraní pracovat. Za pět, deset let se vrátí v plné síle s vyzrálými díly.“⁹⁵ Pět až deset let byl vskutku dobrý odhad. Avšak ještě roku 1955 Paul Sérant v *La Parisienne* připomíná: „Vzpomeňte si, v roce 1945 pravice doslova přestala existovat.“⁹⁶

Literární pravice nebyla možná vyloučena zcela, byla přesto vytlačena na okraj, marginalizována. V každém případě se jednalo o amputaci a deformaci literárního pole. Byla tu i jiná, neméně důležitá deformace a jiné oslabení, o nichž jsme se již také zmínili. Týká se průniku politiky, lépe řečeno politických kritérií a axiologických měřítek do literatury. Nemyslíme tím otázku tematiky, ale samotného hodnotového systému. Jak upozorňuje François Nourissier v článku „O svobodě komunikace“ („Sur la liberté de communication“), uveřejněném roku 1953 v *La Table Ronde*, rozpoltila politika literární tvorbu i kritiku na tábory a klany, jež spolu ani nejsou schopny komunikovat, pouze se navzájem odmítat.⁹⁷ A to od poválečných čistek uplynulo téměř již ono výše zmíněné desetiletí.

Ještě roku 1954 polemizuje Jacques Laurent s kritiky nikoli levicovými a nijak radikálními jako Robert Kemp (*Le Monde*) a André Rousseaux (*Le Figaro*) o jejich přístupu k literatuře a jejich hodnotících kritériích: „Pan André Rousseaux dekretuje, že vzhledem k Montherlantově nepřístupnému postoji za okupace nemohl od té doby autor tím pádem napsat nic dobrého. Kterýkoli chytrák ze staré školy by byl rozcupoval Pisečnou růži dbaje na to, aby hned od prvního řádku nedal najevo, že pod pláštikem literární kritiky se jedná o vyřizování politických účtů. Pan André Rousseaux je tak naivně přesvědčen, že na politickém hodnocení spisovatele závisí jeho hodnota literární, že se ani nesnaží, aby mu nebylo vidět do karet. Pan André Rousseaux není jediný kritik, který omezuje literární rubriku na pouhý výraz politických záští.“⁹⁸ Laurentova

95 Jean Paulhan, „Quelques raisons pour nous réjouir“, *Les Lettres Françaises*, č. 55, 12. 5. 1945: „/.../ pendant ce temps, les écrivains collaborateurs, bien tranquilles, travailleront à l'écart. Après cinq ou dix ans, ils rentreront en force avec des oeuvres mûries.“

96 Paul Sérant, „Une nouvelle gauche (suite)“, *La Parisienne*, č. 26, březen 1955, str. 286: „Souvenez-vous: en 1945, il n'y avait littéralement plus de droite.“

97 François Nourissier, „Sur la liberté de communication“, *La Table Ronde*, č. 70, říjen 1953, str. 139–141.

98 Jacques Laurent, „Du coup désormais“, *La Parisienne*, č. 18, červen 1954, str. 730: „M. André Rousseaux décrète que, l'attitude de Montherlant sous l'occupation ayant été fâcheuse, du coup et désormais il ne pouvait plus rien écrire de bon. Un malin de la vieille école eût effeuillé La rose de sable en se gardant d'avouer dès la première ligne que, sous le couvert d'une critique littéraire, il s'agissait d'un règlement de compte politique. M. André Rousseaux est si ingénument persuadé que de la valeur politique d'un écrivain dépend sa valeur littéraire, qu'il ne songe pas

reakce není ojedinělá a na nebezpečí, že literatura nebude měřena metrem literárním, ale politickým či morálním, upozorňoval také Sartre statí „Znárodnění literatury“ („La nationalisation de la littérature“).⁹⁹ Jak jsme se pokusili ukázat, je i Sartrova stěžejní práce o angažované literatuře „Co je literatura?“ („Qu'est-ce que la littérature?“)¹⁰⁰ rovněž pokusem o rehabilitaci literatury a o zvrácení vztahu mezi literaturou a politikou v prospěch literatury (viz výše str. 41–42).

Interference mezi literaturou a ostatními složkami společenského dění jistě vždy existovaly a jsou součástí literárního života. Sartrova reakce však dle našeho názoru vhodně poukazuje na neobvyklou sílu tohoto průniku politiky do literatury v poválečných letech. Takovou **deformaci hodnotového prisma** v literatuře stejně jako **amputaci literárního pole** o jeho bývalou důležitou součást na pravici považujeme za onen důležitý **druhý klíč**, jenž mohl v literárním prostoru působit na **rozhodnutí husarů** a orientovat je určitým směrem jak v aspektu politickém, tak literárně hodnotovém.

Jinak řečeno: v **literárním poli se vytváří po určitý čas vakuum** – prostor, který byl pod politickým tlakem vyklizen a který mohl zůstat po jistou dobu nezaplňen těmi, kdo jej zaujímal a kdo odtud byli, ať už natrvalo či dočasně vyhoštěni. V literárním spektru to bylo **místo nejslabšího odporu** a navíc místo, jež se stalo **zakázaným prostorem pro všechny příslušníky starší generace**: zkompromitovaní byli vyloučeni z literatury a nezkompromitovaní, vlastně literární rivalové těch předchozích, by na toto území, pokud by pro ně podobná myšlenka byla přijatelná, mohli vstoupit jen za cenu vlastní kompromitace či popření sebe sama.

Co platilo pro generaci starší, **nemuselo platit pro generaci nastupující**, s neposkvřnou minulostí a čistým politickým štítem. Zde se jí nabízel volný prostor k dalšímu uplatnění a rozvoji, prostor, který měl své koordináty politické – jak jinak, ale též své hodnotové souřadnice literárně estetické. Onen důraz na hodnoty čistě literární, jenž se v argumentaci husarů bude často vracet, důraz na literaturu a kritiku oproštěnou od ideologizování – to představuje podobně jako v Sartrově případě reakci na deformaci literárního hodnotového pole. Je to též reakce, avšak s výsledkem diametrálně odlišným, neboť z hlediska právě této specifické části literárního prostoru představovala

à cacher son jeu. M. André Rousseaux n'est pas le seul critique qui limite un feuilleton littéraire à l'expression des rancunes politiques. Článek je zároveň obranou Montherlantova románu *La Rose de sable*, který ještě před publikací knižní (1954) uveřejnil Nimier na pokračování ve svém týdeníku *Opéra* (č. 296, 14. 3. 1951 – č. 312, 4. 7. 1951). Svou polemikou přebírá Laurent štafetu Nimierova časopisu *Opéra*, nejen co se týče díla, ale též osoby kritika. André Rousseaux patřil již mezi oblíbené terče Nimierovy skupiny. Viz Bernard de Fallois, „Un chapitre inédit de Buffon: Moeurs curieuses du rousseau“, *Opéra*, č. 301, 18. 4. 1951. Je to pamflet psaný formou pastiše vědeckého pojednání o lišce („rousseau“) s latinským jménem „rufus stultus“.

⁹⁹ Jean-Paul Sartre, „La nationalisation de la littérature“, *Les Temps Modernes*, č. 2, listopad 1945, str. 206 sqq.

¹⁰⁰ Jean-Paul Sartre, „Qu'est-ce que la littérature?“, *Les Temps Modernes*, č. 17–22, únor–červenec 1947.

neangažovaná literatura („littérature dégaagée“) jeden z mála únosných kompromisů mezi politikou a literaturou a takřka to byla jediná možnost, jak skloubit radikálně pravicovou sensibilitu s literaturou, lépe řečeno, jak tuto sensibilitu literárně vyjádřit, tak aby to bylo v dobové situaci přijatelné. Z tohoto hlediska je počín husarů nejen reakcí proti Sartrově angažované literatuře, ale též jevem komplementárním – jiným řešením téže situace, avšak z jiných ideových a generačních pozic.

Přitažlivou sílu onoho uprázdněného místa v dobové literární struktuře lze jen stěží poměřit, stejně jako si lze jen stěží domýšlet Nimierovu či Laurentovu spisovatelskou dráhu v případě, že by se podobné strukturní vakuum nebylo vytvořilo a oni byli nuceni volit jinak. **Zmíněné dva předpoklady – aspekt generační a deformaci a amputaci literárního pole – považujeme za klíčové pro vysvětlení způsobu, jež husaři zvolili k průniku do literatury.** Oba faktory jsou souběžné a komplementární: do uprázdněného prostoru mohla vstoupit jen nová, nezkompromitovaná generace.

Přesto vstup do uprázdněného, avšak přece jen **kompromitujícího prostoru** nebyl v dobovém kontextu zcela bezproblémový a měl jistá úskalí. Vyžadoval nemalou dávku odvahy a jistě se zde v rozličné míře uplatnily rysy osobnostní, rodinná a lidská pouta, literární vlivy a vzory. Definice Bernarda Franka je při vši vědomé problematičnosti trefná z hlediska literární struktury: **husaři zaujali uprázdněné místo po stoupcích radikální a revoluční pravice – „fašistech“, a jsou to tedy „fašisté“.** Ale je to zároveň definice nepřesná, protože situace se již změnila, literární struktura se proměnila a Roger Nimier může s drzým, ale klidným čelem přijmout obvinění z fašismu, aniž to bude mít tytéž osobní a politické důsledky jako u Roberta Brasillacha. Je totiž z jiné, neprovinivší se generace. On může o fašismu psát, ba může svět třeba zobrazovat prismatem mladé postavy s pravicovými a fašizujícími náhledy bez toho, že by ji odsuzoval. Pravicovost a fašismus se stávají jevem literárním či svého druhu osobní provokací a vymaňují se již z bezprostředního područí politiky. Otvírá se tu, jak ještě uvidíme, široké tematické pole, ovšem za cenu důrazu na literární, estetická kritéria, nikoli na ideologii. **Neangažovanost je tu podmínkou i výhodou.**

Strategie husarů – ona **cesta do uprázdněného prostoru** literární struktury, jeho **deideologizace a estetizace** – nebyla cestou snadnou a vyžadovala si výrazných osobních a literárních kvalit. Obsadit tento prostor znamenalo přejít do střetu s převážnou částí literárního spektra. Jen nebojácnost, vytrvalost, bojovnost až agresivita, to vše podepřeno zcela nutně spisovatelskými kvalitami – jen to mohlo zaručit úspěch. Přesto výhody takového literárního průniku byly nemalé.

Jednou z patrných výhod byla jistá **volnost a nepodřízenost**, jež tento prostor nabízel **ve volbě vztahů generačních a mezigeneračních.** Byly-li zde jaké literární autority, mající na tento prostor legitimní nárok, byly zba-veny na nějaký čas literárně politické moci, té, která pramení z členství v akademiích a literárních porotách, z činnosti v redakčních radách revuí či

nakladatelství, z pravidelných kritických statí v časopisech, z publikačních úspěchů. To vlastně husarům dovolovalo do značné míry vyrovnat, ne-li obrátit „generační spád“ a vůči některým příslušníkům starší generace zaujmout přinejmenším vztah rovnocenného partnerství, ba nezřídka vztah ochránců a obránců. Případ již zmiňované čtveré předmluvy Blondina, Déona, Laurenta a Nimiera k Fraigneauově *Toulavé lásce (L'Amour vagabond)* je výmluvným příkladem, kdy mladší generace se protektorsky staví, byť se všemi znaky úcty, ke generaci starší. Vyloženě protektorský bude Nimierův a Blondinův vztah k Célinovi a rovnocenné partnerství pak je základem vztahu mezi husary a Jacquesem Chardonem, Paulem Morandem, Marcellem Aymém či Jeanem Gionem.

Rozsáhlá činnost literárněkritická (Nimier, Laurent), vydavatelská (Nimier, Déon), novinářská (Laurent, Déon, Blondin, Nimier) ukazuje, jak stimulující byla taková volnost při řešení otázky, kterou si každý literární proud obvykle nutně musí položit, totiž otázky **literární kontinuity a diskontinuity**. Jinak řečeno, koho si daný literární proud zvolí za vzory, garanty vlastních kvalit, za spojence a protivníky, ale také jak sám sebe definuje a v čem se považuje za nový, odlišný, tedy jak se situuje do literárního vývoje.

Generační politika

Jak jsme se již pokusili naznačit, utváření literární struktury a celková situace v období po osvobození nejen nabízejí uvolněný literární prostor, jež se Nimier, Laurent, Blondin a Déon rozhodnou zaujmout, ale také ovlivňují podmínky, za nichž je to možné. Z nich je pro potřeby našeho dalšího postupu třeba vyzdvihnout dvě nejdůležitější. Tou první je nutnost přijetí „agonistického“ principu při průniku na neobsazené pole literárního spektra, tou druhou pak přijetí principu „generačního“.

Agonistický princip je nedílnou součástí literárního dění. Znamená, že literatura je veřejným polem, na němž literáti soupeří o přízeň publika, bojují o úspěch, prosazují se. Není to jev nový a v literatuře se zabydlil již od dob antické literatury. Moderní doba – v podmínkách rozvíjejícího se žurnalistu a knižního trhu – mu jen přidala podobu literárních hnutí sdružujících jedince v zájmové a nátlakové skupiny. Pro situaci po roce 1944 ve Francii je navíc typický již zmíněný průnik politiky a to, jak soupeření mezi jednotlivými skupinami ovlivňuje.

Na propojení mezi literárními proudy a politikou upozorňuje již citovaný výrok Pierra de Boisdeffra. Mnohem zajímavější však je zjištění, že tuto situaci si husari plně uvědomovali a zapojili ji zcela do své literární politiky. Nezřetelněji je to vyjádřeno v brilantním pamfletu Michela Déona *Dopis mladému Rastignakovi (Lettre à un jeune Rastignac, 1956)*. Jak titul naznačuje, je to zároveň balzakovský a paskalovský pastiš, v němž Pařížan obeznamuje s literární situací v hlavním městě ambiciózního příbuzného na venkově a radí

mu, jak nejlépe v Paříži uspět. Kapitolkou po kapitolce Déon ukazuje, že je nutno si vybrat vhodnou stáj a patrona („*chef d'écurie*“) – Aragona, Mauriaka, Malraux aj., že je třeba umět vysedávat v předpokoji slavné autority a že je nezbytné se včas připojit k některému z politických klanů. Zde rozeznává „*klan komunistů*“ („*clan communiste*“), „*klan profesorský*“ („*clan des professeurs*“), „*klan existencionalistů*“ („*clan existentialiste*“) a „*klan pravice*“ („*clan de la droite*“) – totiž ten, jenž sdružuje opovážlivce Nimiera, Laurenta a další.¹⁰¹ Mezi těmito klany i v jejich rámci probíhá nesmiřitelný boj, boj o literární ceny, o úspěch a slávu.

Déonův spisek také naznačuje to, čemu se pisatel sám jinde vzpírá, totiž povědomí existence husarů. Již jsme na jiném místě upozornili na některé zvláštnosti tohoto hnutí: na absenci společného a závazného programu, na nepevnou sebedeterminaci a identifikaci s daným proudem, s nimiž však kontrastuje opakované potvrzování spojenectví s ostatními husary jakožto výchozího bodu vlastní literární kariéry. Pro potřeby naší argumentace je Déonovo svědectví důležité tím, že tak činí ve spojitosti právě s agonistickou prezentací literárního dění a při vědomí důležitosti aspektu generačního.

Uplatnění **generačního principu** není samozřejmé a literární hnutí a proudy jej často ani nezdůrazňovaly, budující své programy na jiných dominantách – ideologické (socialistický realismus, propagandistická literatura), ideové (existencialismus), esteticko-ideové (surrealismus), intelektuální (nový román, absurdní divadlo) apod. Ve francouzském mimoliterárním prostředí se generační hledisko výrazně uplatňuje v práci Françoise Mentrého *Les générations sociales* (1921). Do literární kritiky a historie tento původně sociologický princip uvedl Albert Thibaudet svými dějinami literatury *Histoire de la littérature française de 1789 à nos jours* (1936) a není bez zajímavosti, že jeho koncepci oživil v poválečném období – a to těsně před vydáním Nimierových esejů, o nichž bude řeč – Henri Peyre, autor práce *Les Générations littéraires* (1948).¹⁰² Generační pohled na literaturu a filozofii uplatňuje též článek „Ročník 1925“ („Nés en 1925“) uveřejněný téhož roku v *Les Temps Modernes*.¹⁰³ Jak vidno, myšlenka visela ve vzduchu.

V případě husarů je uplatňování generačního principu danou **strukturní nutností**, jak jsme se pokusili ukázat. Do uvolněného literárního prostoru, na místo zkompromitované krajní pravice lze proniknout jen s podmínkou, že tak činí „noví“, „mladí“, „nezkompromitovaní“. Husaři jsou nuceni přijmout, ba **budovat sami o sobě obraz nové nastupující generace**.

Na tento fakt je třeba upozornit již proto, že u husarů – a to v pojetí širším, tedy nezúženém na ono čtyřčlenné jádro – máme co činit se stejným generačně

¹⁰¹ Michel Déon, *Lettre à un jeune Rastignac*, str. 79–84.

¹⁰² Albert Thibaudet, *Histoire de la littérature française de 1789 à nos jours*, Paris, Stock, Delamain et Boutelleau 1936; Henri Peyre, *Les Générations littéraires*, Paris, Boivin et cie 1948.

¹⁰³ „Nés en 1925“, *Les Temps Modernes*, č. 32, květen 1948. Viz Marc Dambre, „Grogards et Hussards“: contre-feu de Sartre?, in Marc Dambre, *Les Hussards. Une génération littéraire*, Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle 2000, str. 21.

časovým rozptylem jako v případě nového románu. Zatímco nový román při svém vstupu do literárního pole aspekt generační opomíjí – právě proto, že je pro něj zcela irrelevantní, u husarů je situace zcela odlišná: **aspekt generační musí být rozvinut v konsistentní generační politiku.**

Zběžný pohled na čtyřčlenné jádro husarů může vzbudit dojem přirozené generační kompaktnosti. Mezi nejstaršími Laurentem a Déonem (nar. 1919) a nejmladším Nimierem (nar. 1925) je rozdíl pouhých šesti let věku. Ve specifických podmínkách francouzských dějin je to však v tomto případě rozdíl podstatný – rozdíl zcela odlišných životních osudů, rozdíl mezi těmi, kdo se mohli zapojit do společenského života v kritických letech před vypuknutím druhé světové války a kdo porážku Francie a její pokoření zažili jako vojáci na frontě, a tím, kdo totéž prožíval jako patnáctiletý gymnazista a do věku skutečných vlastních rozhodnutí dorostl až v hektické době osvobození a v revoluční atmosféře prvních měsíců prozatímní vlády. Tento průzev bude citlivě vnímán tím spíše, že všichni husaři vstupují do literatury velice mladí, ve věku, kdy věkový rozdíl nemohl být, jako později, přirozeně překryt zralostí let. A tak zatímco mezi Laurentem a Déonem přetrvává pouto dvou generačních druhů a přátel, odstup k Nimierovi zůstane dlouho zachován.

Z hlediska mimoliterárních, čistě lidských vztahů tvořil Antoine Blondin alespoň částečně pojítka mezi oběma věkovými body. Jeho přátelství s Michélem Déonem se datuje od Blondinova návratu z Německa v roce 1945, kdy po jistý čas sdílejí studený pokoj v avenue de Ségur a navštěvují bar v ulici rue du Bac a Rhumerie Martiniquaise jako André Fraigneau.¹⁰⁴

S Nimierem se Blondin sblíží později. Ještě počátkem roku 1950 na terase Rhumerie Martiniquaise v přítomnosti velkého přítele obou – Marcela Aymého je Blondin natolik rozlícen Nimierovými jízlivostmi, že na něho převrhne stolec. Jejich skutečné, hluboké kamarádství se upevňuje až od roku 1955. Nimier se v mnohém směru stává Blondinovi oporou – pomáhá mu například v listopadu 1957 k redakčnímu místu v magazínu *Elle* – a Blondin mu to nakonec vřele oplácí.¹⁰⁵ Ve vzpomínkovém čísle časopisu *Accent grave* z roku 1964, věnovaném Nimierovi, je Blondinův text „Roger Nimier mi schází“ („Roger Nimier me manque“) cele motivován přátelstvím. Blondin líčí příhodu štědrovečerní noci, kdy se ocitl na policejním komisařství, protože nemohl zaplatit řidiči taxi, a hrozil mu soud. V nouzi zatelefonoval Nimierovi a ten se dostaví – se svým luxusním automobilem a v livrech šoféra, kterou si narychlo vypůjčil – aby milostivému pánovi – Blondinovi – podal obálku s obsahem několikánásobně převyšujícím plat všech přítomných policistů a triumfálně ho z komisařství odvezl.¹⁰⁶ V té scéně je nejen Nimierova dandyovská záliba

¹⁰⁴ Michel Déon, „Antoine Blondin, mon ami...“, *Livres de France*, č. 5, květen 1963, str. 5. Celé číslo měsíčníku je zaměřeno na Antoina Blondina; Michel Déon, *Tout l'amour du monde*, str. 54–55.

¹⁰⁵ Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 295, 407, 470.

¹⁰⁶ Antoine Blondin, „Roger Nimier me manque“, *Accent grave*, č. 7–8, únor 1964, str. 30–35.

v mystifikaci a manipulaci s druhými, ale i notná dávka ryzího kamarádství, jež nedovolí, aby byl přítel ponížen. Blondin Nimierovi půjčku vrací ve svém literárním díle, když tuto scénu včleňuje do autobiograficky laděné prózy *Pan Kdysi (Monsieur Jadis)*.¹⁰⁷ Ale tím už předbíháme k jinému bodu, totiž k obrazu, jež o sobě a o svých vzájemných vztazích husaři vytvářejí.

Antoine Blondin je patrně důležitým osobním pojítkem mezi Nimierem, Déonem, Fraigneauem, ale i Kléberem Haedensem, Marcellem Aymém aj. Nimier se zas pro své přátele stává mostem k Chardonnovi, Morandovi, Célinovi, Stephenu Hecquetovi. Zato vztahy mezi Nimierem a Laurentem – po osobní stránce – nebyly nejlepší, i když si jeden druhého vždy vážili a oceňovali se. Oba se vždy – na rozdíl od Déona a Blondina – projevovali jako silné individuality s výraznými organizačními schopnostmi. Patrně proto také nakonec ztroskotala Nimierova snaha získat v roce 1951 Laurenta k užší spolupráci v časopisu *Opéra* a Laurentovo úsilí z listopadu roku 1952 přemluvit Nimiera ke vstupu do redakční rady budoucí *La Parisienne*.¹⁰⁸ Jistě tu hrála roli rivalita, určitá žárlivost, ale také onen zmíněný generační rozdíl a možná mnoho jiných faktorů. Osobní nesoulad však ani jednomu nezabránil ve vzájemné profesionální podpoře, především v redakční a v literárněkritické a recenzní činnosti. Zde se nakonec vždy přes veškeré soupeření doplňovali a jejich cesty mířily souběžně ke stejným cílům.

Některá fakta o osobních vztazích mezi husary jsme uvedli záměrně, aby je bylo možno porovnat s **obrazem**, jež o sobě a o svých vzájemných stycích husaři podávají. Ten je totiž – více než co jiného – **důsledkem nutnosti uplatňovat již zmíněný generační princip**. Znamená to, že husaři musejí navenek vystupovat jako mladá, kompaktní generace, **generace přátel**, kteří se s dandyovskou, provokativní nonšalancí pouštějí **do boje** proti průměrnosti, přizemnosti a ideologizující zkostnatělosti generace předchozí, mající v rukou všechny důležité páky moci politické i literární.

Výmluvný je z tohoto hlediska přístup třeba Jacquese Laurenta, jehož vztah k Nimierovi nebyl, jak víme, příliš srdečný. Přesto, když ve své autobiografii hovoří o přátelství, neopomene citovat Nimierův výrok – „*být přáteli znamená být zase spolu*“ („*l'amitié c'est de se retrouver*“) – a přátelství je tu rozvedeno do obrazu Dumasových tří mušketýrů. Paralela k husarům je tu zřejmá, zvláště když za jednoho z mušketýrů – Athose – není označen nikdo jiný než Michel Déon.¹⁰⁹

Laurentův obraz je však z chronologického hlediska už jen retrospektivním dodatkem. Na začátku budování tohoto obrazu bezpochyby stojí počín Nimierův, tím důležitější, že se objevuje v okamžiku, kdy se Laurent, Nimier, Blondin a Déon zásluhou Françoise Mauriaka scházejí na půdě *La Table Ronde*. Tím počínem je stať „Dvacet let v roce 1945“ („*Vingt ans en 45*“), uveřejně-

¹⁰⁷ Antoine Blondin, *Monsieur Jadis*, str. 137–139.

¹⁰⁸ Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 314, 364.

¹⁰⁹ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 249 a 250.

ná v září 1949 v *La Table Ronde* a následujícího roku vřazená do souboru esejí *Španělský grand (Le Grand d'Espagne)*.¹¹⁰ Sám název je programem už tím, že navazuje na jiné poválečné dílo – *Dvacet let v roce 1914 (Vingt ans en 1914)* Henriho Lagrange,¹¹¹ autora z Maurrasova okruhu a Barrèsova následovníka v základní ideji díla: Lagrangeův hrdina se jmenuje François Sturel, tak jako hlavní postava Barrèsova románu *Vykořenění (Les Déracinés; český překlad Na cizí půdě)*. Paralela a kontrast obou válek jsou implicitně navozeny. Dodejme, že pseudonym Barrèsova hrdiny – François Sturel – si zvolil i François Mauriac, když v předvečer první světové války psal své polemické články do *Voix de Clichy*. Kruh mezi Barrèsem, Mauriakem a *La Table Ronde* se tak uzavírá.

Nimier se ujímá slova jménem své generace a celou statí dává zaznít údernému a pádnému „my“, aby obvinil předchozí generaci, že zklamala svou průměrností, pohodlností, kompromisnictvím a neschopností jednat. Válečné události toho byly jen důsledkem: „*Bylo nám dvacet let a oblak nad Hirošimou nás učil, že svět není ani opravdový, ani trvalý, dvacet let pod touhle lehkou uniformou nových francouzských divizí – a to slovo také bylo dost výstižné: divize – dělení a rozbroj, rozbroj až do lůna řádu.*“ A z pocitu zklamání se rodí revolta: „*Nahněvání na tuto zemi [tj. Francii], nespokojení s její falešnou slávou, měli jsme před sebou volnou cestu k revoltě. Vše nás k tomu povolání poukalo: trosky /.../, vzpomínka na Vichy, která tak snadno vyvolávala opačné názory. /.../ Běda! Sotva jsme po oné dráze vykročili, už jsme ustupovali hrůzou: stála tam univerzita revoluce, nejvyšší rada neřádu, a prach se už lepil na kaluž krve, kterou tam uchovali jako drahocenný národní symbol. I za cenu, že přivedeme k zoufalství naše staré teploušky demokraty, jsme se museli porozhlédnout po něčem jiném.*“¹¹²

Vzpouira – jistě, ale vzpoura, která odmítá nechat se vtáhnout do ideologických her předchozí generace, ať už se její příslušníci tváří jako revolucionáři nebo demokraté. Sledují tím totiž jen vlastní krátkozraké cíle, jak to už prokázali během války a při čistkách po osvobození: „*Není jisté, zda tak rychle zapomeneme na tuto zakuklenou občanskou válku. Ale především jí budeme*

¹¹⁰ *La Table Ronde*, č. 20–21, srpen-září 1949; Roger Nimier, *Le Grand d'Espagne*, Paris, La Table Ronde 1950.

¹¹¹ Henri Lagrange, *Vingt ans en 1914. Études politiques et littéraires, portraits et polémiques, lettres de guerre*, předmluva Charles Maurras, Paris, Nouvelle Librairie Nationale 1920.

¹¹² Roger Nimier, „Vingt ans en 45“, *Le Grand d'Espagne*, str. 134–136: „*Vingt ans et les fumées d'Hiroshima pour nous apprendre que le monde n'était ni sérieux, ni durable, vingt ans sous cet uniforme facile des nouvelles Divisions françaises – le mot n'était pas mal non plus, divisions, divisions, jusqu'au coeur de l'ordre.*“ „*Fâchés contre ce pays, mécontents de sa fausse gloire, une belle carrière de révolte s'ouvrait devant nous. Tout était là pour nous conseiller d'embrasser cette profession: les ruines /.../, le souvenir de Vichy dont il était si facile de prendre le contre-pied /.../. Hélas! À peine avions-nous fait un pas dans cette voie, nous reculions avec horreur: il y avait une académie de la révolution, un conseil supérieur du désordre et la poussière déjà collait sur une plaque de sang, précieusement conservée comme emblème national. Quitte à désempérer nos vieilles tantes démocrates, il fallait trouver autre chose.*“

pohrdat, protože byla slabomyslná.“ A důvod je zřejmý: Čtvrtá republika jen opakuje všechny nešvary Třetí republiky a není schopna – tak jako Francie v období Mnichova tváří v tvář Hitlerovi – ctít své vlastní zásady ani uvnitř, ani v zahraniční politice a čelit Stalinově rozpínavosti: „/.../ Francie upadá do polospánku a je zřejmé, že se nic nezměnilo. Ti, kdo už jednou nechtěli zemřít za Polsko, nechtějí umírat za Československo nebo Řecko. Naši ministerští předsedové jsou jako šediví ministři Třetí republiky.“¹¹³

Jsou to slova ironická – hořká a vášnivá. Důležitý je však především jejich účinek vymezující: identifikační a sebeidentifikační. Jak to vyžaduje doba, je to vymezení po výtce politické, ale Nimier chce ještě více, a to literární program, jež předkládá jménem „*děti své doby*“ („*les enfants du siècle*“). Opět tu je apel generační se silnou konotací romantického buřičství, buřičství proti šedi, průměrnosti, přemoudřelému ideologizování, prázdnému intelektualizování, buřičství za obnovu řádu hodnot, jenž by byl dynamickou jednotou romantického individualismu a nového klasicismu.¹¹⁴

„Dvacet let v roce 1945“ („*Vingt ans en 45*“) je neoddelitelný od jiných Nimierových esejů sebraných ve *Španělském grandovi*: „Španělský grand“ („*Le Grand d'Espagne*“), věnovaný Bernanosovi, „Girondisté“ („*Les Girondins*“), „Dopis syna otci“ („*Lettre d'un fils à son père*“) aj. Všechny se nesou na vlně výrazné **generační identifikace**. A tentýž tón zaznívá hned z úvodních řádek stěžejního Nimierova díla, jež v té době vzniká, *Modrého husara* (*Le Hussard bleu*): „*Patřil jsem [tj. Sanders] k té šťastné generaci, co se ve dvaceti dožije konce civilizovaného světa. Dostali jsme asi ten nejkrásnější dárek na světě: dobu, kdy naši nepřátelé – a to jsou skoro všichni dospělí – jsou už mimo hru. Uděláte nejlíp, když to vaše pohodlí, ten váš pokrok využijete k lepším systémům hromadného pohřbívání. Ujišťuju vás, že to budete moc potřebovat. Protože pomalu z této planety vymizíte /.../. Už dvacet let, vy pitomci, jste na svých kongresech připravovali sblížení mládeže celého světa. Teď jste spokojeni. To sblížení jsme provedli my sami jednoho krásného rána na bitevních polích. Ale tomu vy nemůžete rozumět.*“¹¹⁵

¹¹³ Roger Nimier, „*Vingt ans en 45*“, *Le Grand d'Espagne*, str. 139, 144: „*Il n'est pas certain que nous oublierons de sitôt cette guerre civile larvée. Mais avant tout nous la mépriserons parce qu'elle était imbécile.*“ „/.../ dans le demi-sommeil qui gagne la France, il apparaît que rien n'a changé. Ceux qui ne voulaient pas mourir pour la Pologne, ne veulent pas mourir pour la Tchecoslovaquie ou la Grèce. Nos présidents du Conseil sont d'obscurs ministres de la Troisième république.“

¹¹⁴ Roger Nimier, „*Vingt ans en 45*“, *Le Grand d'Espagne*, str. 145–164.

¹¹⁵ Roger Nimier, *Le Hussard bleu*, str. 15: „*J'appartenais à cette génération heureuse qui aura eu vingt ans pour la fin du monde civilisé. On nous aura donné le plus beau cadeau de la terre: une époque où nos ennemis, qui sont presque toutes les grandes personnes, comptent pour du beurre. Votre confort, vos progrès, nous vous conseillons de les appliquer aux meilleurs systèmes d'enterrements collectifs. Je vous assure que vous en aurez grand besoin. Car, lentement, vous allez disparaître de cette terre /.../. Voilà vingt ans, imbéciles, que vous prépariez dans vos congrès le rapprochement de la jeunesse du monde. Maintenant vous êtes satisfaits. Nous avons*

Modrý husar a *Španělský grand* – obě tato díla uveřejněná roku 1950 podstatně přispěla jak k vytvoření představy mladé buřičské generace, tak k jejímu pojmenování – husaři. Nimierův podíl na utváření **generačního povědomí** a základního **obrazu mladé generace** v samých počátcích je bezpochyby podstatný. Je to obraz generace obětované a pokořené ve světovém konfliktu, obětované a pokořené vinou neschopnosti generace otců. Odtud vzpoura, protože otcové se válkou nepoučili, jen si své ztroskotání dobře zdůvodnili potrestáním několika zrádců a znovu si činí nárok na pravdu, na morálku, na spravedlnost.

Na tomto generačním základě Nimier brzy začal budovat další postup v okamžiku, kdy se stal v únoru 1951 vedoucím redaktorem týdeníku *Opéra*. Od počátku kolem sebe soustřeďuje velice mladý novinářský kádr a již tato skutečnost nabírá uvnitř samotného časopisu povahu generační konfrontace, jak dosvědčuje generální ředitel časopisu Gwenn-Aël Bolloré: „*Na jedné straně redakční ekipa, jejíž věkový průměr mohl být díky Héduymu, Millauovi, Billetdouxovi mezi 23 a 24 roky (a kde Roland Laudembach se svou třicítkou vypadal jako kmet). Na druhé straně velice protokolární správní rada, jejíž členové, vesměs mužové postarší a zkušení, zaujímali klíčová místa ve vydavatelstvích, divadelnictví, lékařství, průmyslu /.../.*“¹¹⁶ Jen dodejme, že Bolloré sám – pouze šestadvacetiletý – stál na straně mladých a svou minulostí statečného odbojáře, jenž se ve svých sedmnácti letech přeplavil v bárce z Bretaně do Velké Británie a 6. června 1944 se při vylodění v Normandii do Francie vrátil v řadách francouzských elitních komand, byl sám obrazem nebojácného husara.

Opéra byl původně časopis spíše mondénní, dbalý elegance měšťanských vrstev. Nimier jej chtěl přeměnit v časopis literární, a proto od počátku usiloval o spolupráci jak Déona, tak Blondina a Laurenta a to se mu částečně zdařilo. Ale vedle dobré literatury a žurnalistiky mu též šlo o **nový styl**. Je to na jedné straně styl **přátelství, spiklenectví, nekonformismu**, individualistické volnosti uvnitř skupiny, kdy po redakci putují vzkazy jako: „*Objevil jsem předpisový pingpongový stůl. Bude mi radostí tě porazit.*“; nebo: „*Pane šéfredaktore, byli bychom vám vděční, kdybyste přestal zpívat v místnostech našeho časopisu při výkonu své funkce. Vaše trylky nám brání v práci.*“¹¹⁷ A tento styl

opéré ce rapprochement nous-mêmes, un beau matin, sur les champs de bataille. Mais vous ne pouvez pas comprendre.“

¹¹⁶ Gwenn-Aël Bolloré, „Nimier et Opéra“, *Accent grave*, č. 7–8, únor 1964, str. 41–42: „*D'un côté l'équipe rédactionnelle, dont la moyenne d'âge pouvait être grâce à Héduy, Millau, Billetdoux, de 23 ou 24 ans (et où Roland Laudembach, avec ses trente ans, faisait figure d'ancêtre). D'autre côté, un Conseil d'Administration très protocolaire, dont les Membres, tous gens d'âge et d'expérience, détenaient des postes clés dans l'édition, le théâtre, la médecine, l'industrie /.../.*“

¹¹⁷ V prvním případě se jedná o vzkaz Stephena Hecqueta Rogeru Nimierovi. Ve druhém případě vzkaz redakce hlavnímu redaktorovi. Citováno dle Marka Dambra, *Roger Nimier*, str. 316: „*J'ai découvert une table de ping-pong réglementaire. J'aurai plaisir à te battre.*“ „*Monsieur le Rédacteur en chef, nous vous serions reconnaissants de ne plus chanter dans les locaux de notre journal et dans l'exercice de vos fonctions. Vos trilles nous empêchent de travailler.*“

přátelství a uvolněnosti prolíná časopisem a jeho obraz se vtěluje do textů. Například Nimier začíná svou pravidelnou divadelní rubriku úvahou, jak napsat kritiku jistě hry tak, aby neurazil autora a přitom lží neurazil ani čtenáře, a pokračuje: „*V téhle situaci jsem narazil na Andrého Fraigneaua a Michela Déona. Oznámili mi, že představení bylo přeloženo na jiný den. Smutek jsme pak šli utopit v kávě a kořaku.*“¹¹⁸

Domníváme se, že není třeba vršit další důkazy o tom, jak Nimier a jeho *Opéra* cílevědomě pěstují obraz přátelství a uvolněné neokázalosti mladé generace a zároveň – právě touto nekonvenčností provokují ty druhé – generaci otců. Neikonformismus nezřídka přerůstá do radikalismu a vede až k přímým střetům. Hned ve svých počátcích se nebojí *Opéra* útočit na významné postavy francouzského kulturního „establishmentu“ a Nimierův přítel, advokát Stephen Hecquet, bude časopis hájit v celé řadě vleklých soudních sporů.¹¹⁹ Zejména Nimierovy nebojácné, ale přece jen šokující divadelní kritiky – například „Překvapení v divadle Marigny – Jean-Louis Barrault byl ještě horší než obvykle“ („*Surprise à Marigny. Jean-Louis Barrault encore plus mauvais que d'habitude*“)¹²⁰ – stojí na počátku naprostého finančního krachu a zániku časopisu po pouhém roce Nimierova působení. Dalo by se říci, že i tímto neúspěchem nakonec Nimier zvítězil, protože nepodlehł tomu, co v té chvíli on ani jeho přátelé nechtěli připustit, totiž průměrnost a kompromisy, i kdyby vedly k úspěchu.

Jestliže Nimierovi patří zásluha za prosazení generačního principu do literární politiky začínajícího literárního proudu a za vytvoření a prosazení základního obrazu své generace, je další rozvoj takové strategie nerozlučně spjat s Jacquesem Laurentem a literárním měsíčníkem, který z výtěžku svých čtenářsky úspěšných románů a filmových scénářů financoval – *La Parisienne*. Laurent navázal na Nimierův generační princip už jen tím, že převzal většinu z redakčních spolupracovníků týdeníku *Opéra*¹²¹ a doplnil je o své přátele Françoise Michela, Andrého Parinauda a později Françoise Senteina. Atmosféru přátelství rozvinul do košatosti věčného svátku. Již úvodní oslava v redakci při vydání prvního čísla měsíčníku zanechala hluboký dojem.¹²² Pokud ji co překonalo, pak snad jen recepce při příležitosti dvouletého trvání v únoru 1955, na které se v prostorách časopisu sešlo na tisíc přátel a známých.¹²³ Tajemník *La Parisienne* François Michel umístil redakci na avenue de Tour-

118 „Roger Nimier a vu avant vous“, *Opéra*, č. 307, 30. 5. 1951: „*J'en étais là quand je me heurtai à André Fraigneau et Michel Déon. Ils m'annoncèrent que la pièce était remise à une date ultérieure. Nous allâmes noyer notre tristesse dans le café et le cognac.*“

119 Marc Dambre připomíná třeba konflikt s divadelním podnikatelem a autorem Henrym Bernsteinem. Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 310–311.

120 *Opéra*, č. 332, 21.–27. 11. 1951.

121 Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 367.

122 Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 153–154.

123 Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 279; Bertrand de Saint Vincent, *Jacques Laurent alias Cécil Saint-Laurent*, str. 235–236.

ville do půdních místností s výhledem na kopuli pařížské Invalidovny, kam se vstupovalo vnějším můstkem. Vejít do těchto končin, jak píše Michel Déon, znamenalo „ocitnout se na jiné planetě /.../ v podkrovním bytě /.../ [kde] mladíci mdle rozvalení v kožených fotelích nebo hřadující na vysokých stoličkách u kreslicích prken měli vymýšlet a zalamovat stránky časopisu, zatímco šéfredaktor François Michel [ve skutečnosti tajemník redakce] /.../ v hábitu z hrubé vlny hrál na piano Scarlattiho. /.../ U Invalidovny se slavilo. Florence Gould posílala bedny se šampaňským a u restaurátora objednávala večere s donáškou do domu.¹²⁴ Laurentova peněženka byla mnohem štedřejší než ochota bývalých akcionářů týdeníku *Opéra*. Přesto i on musel po čase Françoise Michela vystřídat strážlivějším duchem Françoise Senteina. Avšak atmosféra svátku mládí, uvolněnosti, nekonformismu zůstane s touto generací kolem *La Parisienne* a *Opéra* natrvalo spojena, předznamenávajíc v mnohém styl nekonformní generace roku 1968.

La Parisienne pokračovala rovněž v ofenzivních provokacích a porušování tabuizovaných zvyklostí, jak to již činila *Opéra*. Například hned v prvním čísle se objevuje rubrika „Dotěrná anketa“ („Enquête gênante“), zde zaměřena na otázku, co by mohly v lásce a při milování cítit ženy, kdyby se vmyslily do postavení muže. Otázka je pochopitelně kladena pouze ženám. Třetí číslo bylo celé zaměřeno na tematiku vykríčených domů a mělo v představě Jacquese Laurenta údajně vyznít jako příspěvek ke kampani za jejich obnovení.¹²⁵

A podobně jako v Nimierově časopise, i zde se od počátku shledáme s cílevědomým kódováním obrazu přátelství, bratrskosti, solidarity mladé generace do samotných textů: „Vděčíme spisovatelům stejně tak rozdílným jako bratrsky spřáteleným – jmenují se Antoine Blondin, Michel Braspart, Michel Déon, Julien Guernec, Jacques Laurent, Roger Nimier – za krásnou obranu a oslavu románu „po francouzsku“. Najdete a budete je nacházet na stránkách *La Parisienne*.“¹²⁶

Se situací do jisté míry podobnou bychom se setkali i na stránkách týdeníku *Arts*, jež na podzim 1954 Jacques Laurent a po něm na podzim roku 1959 Roger Nimier přebírají. Podobnost je dána personálním obsazením, rozdíly pak pevnou rukou majitele Georgese Wildensteina a jeho přítele André-

¹²⁴ Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 161: „/.../ c'était vraiment changer de planète. /.../ dans l'appartement sous les combles, des jeunes gens mollement vautrés dans des fauteuils de cuir ou perchés sur de hauts tabourets devant une planche à dessin, étaient censés travailler à la fabrication et à la mise en page de la revue, tandis que le rédacteur en chef, François Michel /.../ en robe de bure jouait du Scarlatti au piano. /.../ Ce fut donc la fête aux Invalides. Florence Gould envoyait des caisses de champagne et faisait monter un dîner de chez le traiteur.“

¹²⁵ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 277. Jedná se o *La Parisienne*, č. 1 a 3, leden a březen 1953.

¹²⁶ André Fraigneau, „Chronique des malentendus“, *La Parisienne*, č. 1, leden 1953, str. 98: „Nous devons déjà aux écrivains aussi dissemblables que fraternels qui se nomment Antoine Blondin, Michel Braspart, Michel Déon, Julien Guernec, Jacques Laurent, Roger Nimier, une belle défense et illustration du roman „à la française“. Vous les trouverez ou les retrouverez tous aux sommaires de la Parisienne.“ Dodejme, že Julien Guernec je pseudonym Françoise Brigneaua.

ho Parinauda. A také mladí husaři již překročili třicítku – tu více, tu méně – a vedle starých husarů se objevuje již generace husarů mladších – Bernard Frank, Bertrand Poirot-Delpech, Françoise Saganová, Jean-René Huguenin. Co se však bezpochyby neztrácí, je jistý duch, styl, který přerůstá do stylu životního.

Generační politika znamená nejen diskontinuitu – odlišnost a novost, ale může být také východiskem k hledání kontinuity. Důrazem na generační aspekt husaři na jedné straně nutně museli vytvářet obraz svého generačního protivníka v generaci starší. Na druhé straně však byli nevyhnutelně postaveni před nutnost zakotvit vlastní počínání do širších souvislostí literárního dění, označit své generační předchůdce a vzory, získat si spojence v generaci starší a snažit se také ovlivnit a k sobě připoutat generaci novou, nastupující.

Zvláštnost generační politiky husarů se dotýká – hlavně v počátcích – volby deklarovaných literárních vzorů. I to je jeden ze strukturních důsledků rozhodnutí zaujmout uvolněné místo literárního pole po zkompromitovaných či k mlčení odsouzených pravicových literátech. Přihlásit se k nim okamžitě znamenalo patrně více rizika než užítku, neboť to mohlo přece jen vrhnout určitý stín na důležitou složku obrazu, jež o sobě mladičtí buřiči vytvářeli – přesněji řečeno na jejich nezkompromitovanost a jistou nestrannost či nadstranickost v postoji vůči oné občanské válce, kterou mezi sebou vedli příslušníci starší generace za vichystického státu a při čistkách po osvobození. Jen zachování jistého nadhledu a neangažovanosti je uchraňovalo podezření, že straní té či oné skupině, a dovolovalo, aby – Nimierovými slovy – husaři touto „slabomyslnou válkou“ („imbécile“) pohrdali.¹²⁷

Bylo proto nutno vyhledat postavy zástupných „otců“. Ty představuje především triáda Georges Bernanos, André Malraux a François Mauriac. Nelze sem zahrnout, hlavně pro první fázi, již zmíněného Andrého Fraigneaua. Jeho postavení, jak ještě uvidíme, je poněkud odlišné.

Z této trojice je Georges Bernanos postavou naprosto ideální. Katolík, monarchista, v mládí stoupenec *Action française* až do roztržky s Maurrasem – Bernanos patřil k oné radikální, bouřlivácké a nekonformistické pravici, která husary přitahovala a inspirovala. Na rozdíl od jiných se však Bernanos nikdy nepropůjčil politické hře, ve které rozpoznal zlo. Je na jedné straně obhájcem Drumontovým v knize esejů *Velký strach loajálních občanů* (*La Grande Peur des bien-pensants*, 1931). Na straně druhé, ač zprvu Frankův stoupenec, je autorem *Velkých měsíčních hřbitovů* (*Les Grands Cimetières sous la lune*, 1938), kde poukazuje na básnění španělské pravice za občanské války. Je pohoršen postojem Francie a Maurrasových stoupenců v období Mnichova a svému rozhořčení dává průchod v *Pohoršení pro pravdu* (*Le Scandale de la vérité*, 1939). Text však už píše v Brazílii, kam odešel. V době války stojí na straně de Gaullově a vytrvá při něm i po svém návratu do Paříže, neboť v něm

¹²⁷ Roger Nimier, „Vingt ans en 45“, *Le Grand d'Espagne*, str. 139.

vidí politika, jenž může morálně obrodit francouzský národ. To je také smysl šesti fiktivních poselství „Generál k vám hovoří“ („Le général vous parle“), které Bernanos publikuje v *L'Intransigeant* od 16. 3. do 6. 5. 1948 a kde se stylizuje do role generála de Gaulla obracejícího se k národu.¹²⁸ Bernanos je v jádru hluboký humanista, ale jeho náročná představa o lidství ho vede k nesmiřitelnému potírání mravní, myšlenkové či politické průměrnosti a zbabělosti.

Je zajímavé, že právě Bernanose si volí Jacques Laurent za vzor v článku, který je publikován v prosincovém čísle měsíčníku *Idées* roku 1942, tedy v reakci na listopadový německý zábor dosud neokupovaného území Francouzského státu, kdy vzaly za své poslední iluze o možnosti uchovat před nepřátelskou okupací alespoň část národního teritoria. Je to burcující apel na sebeuvědomění Francouzů, kteří teď přicházejí takřka o vše. Bernanosova slova tu jsou připomínkou počátku cesty do pekel, totiž Mnichova, kdy se Francouzi vzdali toho, co je činilo hodny sebe samých – vlastní cti. Dodejme, že Bernanos, tehdy již v exilu, nepatřil ve vichystickém státě k žádoucím autoritám a že ani slova, která Laurent cituje a kde se objevují narážky na francouzskou pomoc poskytnutou v minulosti americkým a polským revolucionářům, nejsou z nejopatrnějších. Nejdůležitější je však závěr apelu. Jediné, oč Francouzi nemohou být připraveni, je jejich čest, pokud se k ní vrátí.¹²⁹ Přibližně v téže době jako článek Laurentův vznikala Blondinova žurnalistická prvotina „Od literárních kaváren k revoluci“ („Des cafés littéraires à la révolution“; 1943), kde se autor dovolává tří vzorů: „/.../ *toreadora Montherlanta, dobyvatele Malrauxe a úderného apoštola Bernanose* /.../“.¹³⁰

K Bernanosovi se jako k svému patronu utíká také Nimier. Jeho „Španělský grand“ („Le Grand d'Espagne“), jímž je uvedena stejnojmenná kniha esejů, je velkolepou evokací spisovatelovy osobnosti. Nimier se za to dočkal četných kritik, zvláště od Alberta Béguina: ten mu oprávněně vyčetl nepřesnosti a přizpůsobování si Bernanosovy postavy vlastním potřebám.¹³¹ Než i to nám může být důkazem toho, jaký obraz si Nimier o Bernanosovi potřeboval vytvořit. Jeho esej, romanticky v závěru datovaný jako noční meditace i se symbolickým datem – „V noci 11. listopadu 1949“ („Nuit du 11 novembre 1949“) – je inspirován Nimierovou návštěvou u Bernanose na podzim roku 1946 v hotelu Cayré, kde se po návratu do Paříže ubytoval. „Španělský grand“

¹²⁸ Georges Bernanos, *Français, si vous saviez*, Paris, Gallimard 1961, str. 349–373.

¹²⁹ Jacques Bostan (tj. Jacques Laurent), „Le Passionnel“, *Idées*, č. 13, prosinec 1942, str. 35–39.

¹³⁰ Antoine Blondin, „Des cafés littéraires à la révolution“, *Les Cahiers Français*, č. 7, květen 1943, str. 54: „/.../ *Montherlant, le toréador; Malraux, le conquérant; Bernanos, l'apôtre de choc* /.../“ Viz též Antoine Blondin, *Ma vie entre des lignes*, str. 18.

¹³¹ Albert Béguin, „La vertu d'insolence“, *Témoignage chrétien*, 30. 6. 1950. Podotkněme, že Alain Palante v *La France Catholique* („Les livres de la semaine...“, 21. 4. 1950) s Nimierovým obrazem Bernanose souhlasí. Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 279, 280, 589. Alain Palante je pseudonymem Reného Vincenta, který byl od roku 1930 do roku 1932 činný v revue *Réaction*, nato v předválečném *Combat*, kde s ním přichází do styku Jacques Laurent. Za války řídil René Vincent revue *Idées*, kde Jacques Laurent rovněž publikoval.

– již sama představa vydá za dlouhý text: hrdost, smysl pro čest, aristokracie ducha, mravní ušlechtilost, nebojácnost. A vedle ní je představa další – „*kyrysnický plukovník, zraněný u Waterloo*“ („*colonel des Cuirassiers, blessé à Waterloo*“) – a o několik stránek dále Nimier připomíná Bernanosovo autorství *Pokořených dětí* (*Les Enfants humiliés*), sepsaných již roku 1939, ale publikovaných až o deset let později. Vidíme, že Nimier je důsledný ve své symbolice a tvrdošíjně směřuje tam, kam ostatními eseji v knize a co souběžně vyjádřil v románové podobě svým *Modrým husarem* – ke konceptu obětované generace, která se bouří a hledá si svého velitele. Bernanos je za něho výslovně označen: „*Toho chceme za kapitána.*“ („*Nous choisissons ce capitaine.*“)¹³² Pro budoucí husary nebylo snad lepšího štítu než právě Bernanos: pravicový radikál, kdysi patřící k *Action française*, avšak neposkvrněný válkou a sympatizující – jako tou dobou částečně husaři sami – s gaullistickou opozicí. V době sepsání „*Španělského granda*“ byl Georges Bernanos již rok mrtev. I tato smrt dodávala postavě na velikosti. Jisté je, že člověk, který se již navždy odmlčel, se mohl mnohem snadněji stát tím, čím ho chtěli mít: symbolický „*magnus parens*“.

Výše zmíněný Blondinův článek naznačuje, že vedle Bernanose stojí jako další v řadě důležitá postava **Andrého Malrauxe**. I v tomto případě se o jeho prosazení mezi učitele formujícího se literárního proudu zasloužil především Roger Nimier. Činí tak podobně jako Blondin v souvislosti s Bernanosem, když vedle sebe umísťuje obě osobnosti hovoře o setkání „*obdivovatele Édouarda Drumonta*“ s „*obdivovatelem Trockého*“.¹³³ Možná Nimiera vedl i fakt, že André Malraux byl takřka jediný známý spisovatel, kdo se v červenci 1948 dostavil na Bernanosův pohřeb.¹³⁴

Je třeba dodat, že v Nimierově případě je vztah k Malrauxovi dokonce staršího data, než je tomu u Bernanose, a v jeho základě původně stojí zájem možná jen utilitární z doby, kdy Malraux byl krátce de Gaullovým ministrem informací v druhé prozatímní vládě (13. 11. 1945 – 20. 1. 1946) s pravomocí nad tiskem a přiděly novinového papíru. Dvacetiletý Nimier se tehdy pustil do psaní a vydávání časopisu případně nazvaného *La Condition humaine*¹³⁵ a ministra Malrauxe oficiálně žádal o povolení. Dostalo se mu za to sympatizujícího vyjádření. Od té doby se počíná občasná korespondence mezi oběma spisovateli. Také ona patří k prvotním kontaktům mezi husary a tehdy opozičním gaullismem.

¹³² Roger Nimier, „*Le Grand d'Espagne*“, *Le Grand d'Espagne*, str. 14, 15, 31, 51.

¹³³ Roger Nimier, „*Le Grand d'Espagne*“, *Le Grand d'Espagne*, str. 18: „*V této své životní etapě [Bernanos] rovněž uskutečnil jedno důležité setkání – s Andréem Malrauxem !...! : obdivovatel Trockého a obdivovatel Édouarda Drumonta se názorově shodli.*“ („*À cette époque de sa vie, il fit également une rencontre importante, celle d'André Malraux !...! : l'admirateur de Trotsky et l'admirateur d'Édouard Drumont étaient d'accord.*“)

¹³⁴ Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 214.

¹³⁵ Tj. *Lidský úděl* – takový je i titul známého románu A. Malrauxe.

Ale Nimierův vztah k Malrauxovi není zdaleka jen utilitárně politický. Je to též obdiv k velkému následovníku Maurice Barrèse a jednomu z mála francouzských intelektuálů, jenž dokázal propojit život a politickou činnost s literaturou. Je to i obdiv k mysliteli hluboce pesimistickému, ovlivněnému Oswaldem Spenglerem, jehož revolučnost je především revolta, revolta tím nezbytnější, čím menší naději skýtá na úspěch. A je to obdiv patřící v neposlední řadě příteli Pierra Drieu La Rochella, tomu, kdo své přátelství solidárně osvědčil až do konce.

Všichni husaři neměli k Malrauxovi tak dobrý vztah jako Nimier. Především Jacques Laurent s ním na stránkách *La Parisienne* vstoupil do již zmíněného sporu o svobodě a nezávislosti tisku a literatury.¹³⁶ Přesto si ho vždy vážili a s Nimierovým hodnocením se v zásadě shodovali. Pro Andrého Parinauda představuje Malraux „jedno z nejšťastnějších setkání politiky s literaturou“ („une des rencontres les plus heureuses de la politique et des lettres“), a to proto, že se mu podařilo „vyburcovat svou dobu“ („émouvoir son époque“).¹³⁷ Déon neopomíná zdůraznit rozdíl mezi angažovaností Malrauxovou, jíž si váží, a Sartrovou. V tom se shoduje s Paulem Sérantem: ten zase srovnává Sartra s Bernanosem a rozlišuje mezi angažovaností nestrannou u Bernanose a angažovaností stranickou.¹³⁸ Konečně i Jacques Laurent se v jednom ze svých článků psaných v době okupace zabývá Malrauxem, když uvažuje o útrapách, jimiž Francie prochází, a o jejich smyslu. Malrauxův tragický koncept revolty jako činu, kterým člověk dává smysl lidskému neštěstí, je tu Laurentovi základním kamenem jeho morálně politické úvahy. Podobně jako Bernanos, stal se i Malraux pro Laurenta základní etickou referencí.¹³⁹

Zatímco odkazy k Malrauxovi a Bernanosovi jsou rázu spíše mravního, intelektuálního a politického a jsou i časově ranějšího data, představuje **François Mauriac** v očích husarů především spisovatele, jenž se odvážně rozhodl čelit jednání Národního výboru spisovatelů (CNE) a poválečným čistkám mezi literáty. Představuje rovněž toho, kdo mladým otevřel cestu do *La Table Ronde* a kdo je kolem sebe shromáždil. Kromě redakční rady tu měly svou důležitost především neformální pondělní večere v restauraci „Vieux Paris“ na náměstí u Pantheonu, kdy se kolem mistra mladí literáti shromažďovali a diskutovali. O důležitosti této etapy ve své literární cestě se

¹³⁶ Jacques Laurent, „Les mauvaises rencontres“, *La Parisienne*, č. 14, únor 1954; idem in *Les années 50*, Lyon, La Manufacture 1989, str. 107–127; viz též Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 275.

¹³⁷ André Parinaud, „Une heureuse rencontre“, *La Parisienne*, č. 15, březen 1954. Jedná se o reakci na článek Jacquese Laurenta „Les mauvaises rencontres“, *La Parisienne*, č. 14, únor 1954, namířený proti vměšování politiky do literatury. Parinaud, jeden z nejbližších Laurentových spolupracovníků, brání Malrauxe.

¹³⁸ Viz Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 137; Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 129; Paul Sérant, „Là est la question“, *La Parisienne*, č. 16, duben 1954.

¹³⁹ Jacques Bostan (tj. Jacques Laurent), „Factice“, *Idées*, č. 23, září 1943, str. 36–41.

zmiňují Jacques Laurent, Michel Déon a píše o ní i autor studie věnované Nimierovi.¹⁴⁰

Z uvedené trojice postav představoval Mauriac pro husary vždy nejbližšího z „otců“. Jeho díla si vysoce cenili, ale také se s ním nejvíce škorčili, provokovali ho, útočili na něho. Primát v tomto směru opět drží Nimier, který se od Mauriaka odpoutal jako první. Zvláštní ilustrovaná strana Nimierova týdeníku *Opéra* „Kdo je François Mauriac? *Opéra* vám to prozradí ve třech lekcích“ („Qui est François Mauriac? *Opéra* vous l'apprend en trois leçons“) je provokativní desakralizací budoucího nositele Nobelovy ceny za literaturu (1952) a velkého vzoru.¹⁴¹ Tou dobou zůstává Jacques Laurent ještě pod ochrannými Mauriakovými křídly v *La Table Ronde*, ale i on se mu záhy vzdálí: konflikty mezi nimi započnou, jakmile Laurent vytvoří svou revue *La Parisienne* a vzepře se Mauriakovým soudům a komentářům v rubrikách časopisů *Le Figaro* a *L'Express*. Není to však zdaleka ještě roztržka. První obnovené číslo *La Parisienne* (č. 33, květen 1956), pravda již s Françoisem Nourissierem v úloze šéfredaktora, je celé věnováno právě Françoisi Mauriakovi. Jediný provokativní příspěvek je Nimierův – prázdná strana a na ní jen nadpis „François Mauriac“, číselný index a poznámka pod čarou: „Roger Nimier pro jednu nezamlčel nic z toho, co si myslí o Françoisi Mauriakovi.“¹⁴²

Laurentův pozdější velký spor s Mauriakem vyústil ve známý soudní proces proti Laurentově pamfletu *Mauriac za de Gaulle* (*Mauriac sous de Gaulle*, 1964). Pamflet byl v podstatě skrytým útokem proti prezidentu republiky generálu de Gaullovi. Byl ovšem také důsledkem zklamání z toho, že i veliký spisovatel se může nechat zaslepit tváří v tvář politické slávě a moci, ať už Pétaïnově či de Gaullově.¹⁴³

Z toho, co bylo dosud řečeno, dost jasně vyplývá vedoucí úloha Rogera Nimierra při formulování a prosazování generační politiky vznikajícího literárního proudu. Jak jeho eseje, souborně vydané ve *Španělském grandu* (*Le Grand d'Espagne*) roku 1950, tak jeho týdeník *Opéra*, který vedl od února 1951 do března 1952, určily jistou strategii a styl a ostatní husaři je pak v zásadě přijali. Postupem doby nicméně dochází k nutným proměnám a vztah husarů k původním emblematickým vzorům, jimiž se zpočátku zaštiťovali, se přetváří. Zatímco Bernanosova postava si své místo na piedestalu zesnulých velikánů uchovává, vztah k Malrauxovi a Mauriakovi se problematizuje, tak jak se husaři konstituují do pevnějšího hnutí a získávají jisté literární pozice a větší

¹⁴⁰ Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 260; Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 260; Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 251.

¹⁴¹ *Opéra*, č. 303, 2. 5. 1951.

¹⁴² *La Parisienne*, č. 33, květen 1956, str. 71: „Roger Nimier, pour une fois, n'a rien caché de ce qu'il pensait de François Mauriac.“

¹⁴³ Proces se konal roku 1965 a zápis z něho byl publikován: Jacques Laurent, *Offenses au chef de l'État. Audiences des 8 et 9 octobre 1965 (Dépositions du procès de Jacques Laurent)*, Paris, La Table Ronde 1965.

vliv díky svým vlastním časopisům a postavení v redakčních radách a nakladatelstvích. I zde Nimierova emancipace na zvolených generačních vzorech předchází následným krokům Jacquese Laurenta a ostatních.

Budování vlastních pevných pozic je podstatným prvkem generační politiky husarů v následující etapě a nabízí rovněž nové východisko pro další aspekty generační politiky, z nichž tím nejdůležitějším prvkem je bezpochyby **mezigenerační spojenectví**. To lze vytvářet nejlépe již nikoli z pozice slabšího, utíkajícího se pod štít etablovaných celebrit, ale přinejmenším na základě rovnoprávnosti a rovnocennosti.

Takový je počátek pevného vztahu mezi husary a **Andrém Fraigneauem** – který se tak opožděně připojuje k trojici Bernanos, Malraux, Mauriac – ba je zastiňuje, neboť se stává stálým členem redakcí Nimerových a Laurentových časopisů a jejich spolupracovníkem. Jeho styky s husary mají ovšem počátek již v období druhé světové války, kdy Antoine Blondin publikuje své prvotiny v *Les Cahiers français*, kam píše i Fraigneau. Kontakty pokračují po válce, kdy se s Fraigneauem sblíží rovněž Michel Déon.

Fraigneau se husarům stává starším druhem a jeho případ je především důkazem, jak husaři k sobě připoutávali onu starší generaci zkompromitovaných a ostrakismem stížených radikálně pravicových autorů, jejichž uprázdněné místo okupovali. Fraigneau, jedna z postav pařížské bohémy,¹⁴⁴ patřil k okruhu *Action française* a později následoval Roberta Brasillacha do *Je suis partout*. Byl mezi těmi francouzskými literáty a umělci, kteří se za války zúčastnili družebních zájezdů do Německa.¹⁴⁵ Jeho radikalismus, estétství a nekonformismus, podepřený stendhalovským egotismem, husarům učaroval a Roger Nimier, jakmile mu byl svěřen týdeník *Opéra*, Fraigneaua získal jako výtvarného kritika a autora osobitého pravidelného sloupku. „Pařížan z Paříže“ („Le Parisien de Paris“). Autorem titulku je údajně Michel Déon.¹⁴⁶ Po zániku Nimierova týdeníku začleňuje Fraigneaua do redakčního čtyřčlenného vedení *La Parisienne* Jacques Laurent. A Fraigneauovo jméno pravidelně figuruje všude, kde kterýkoli z husarů získal nějaký vliv. Z uvedeného je dostatečně zřejmé, že Fraigneau – byť jsou jeho vazby k husarům velice silné – není onen ideální „magnus parens“ hnutí, za kterého bývá někdy vydáván. Vždyť určujícími a vůdčími osobami ve vzájemných vztazích jsou husaři – zejména Nimier a Laurent – nikoli on. Proto i známou předmluvu husarů

¹⁴⁴ O vztahu mezi Andrém Fraigneauem a začínající Marguerite Yourcenarovou píše Michèle Goslárová v monografii *Yourcenar. „Qu'il eût été fade d'être heureux“*, Bruxelles, Éditions Racine 1998.

¹⁴⁵ První cesty na „Kongres evropských spisovatelů“ v říjnu 1941 se Fraigneau zúčastnil jako člen delegace, ve které byli též Drieu La Rochelle, Ramon Fernandez, Robert Brasillach, Jacques Chardonne a Abel Bonnard. Roku 1942 se koná druhá cesta, jíž se Fraigneau účastní s Drieu La Rochellem, Andrém Thérivem, Jacquesem Chardonnem, Georgesem Blondem. Viz Gilles Ragache – Jean-Robert Ragache, *La vie quotidienne des écrivains sous l'occupation*, str. 160–161.

¹⁴⁶ Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 136.

k Fraigneauově *Toulavé lásce* (*L'Amour vagabond*) je třeba vnímat nikoli jako poetu literárnímu vzoru, ale spíše jako službu staršímu příteli, kterého mladí berou pod svou ochranu (viz výše str. 14).

Husari úzce spolupracují také s další postavou předválečné pravice a Brassillachovým spolužákem z École Normale Supérieure **Thierrym Maulniera**. Ten po válce patřil ke spojencům Mauriakovým a byl jednou z čelných postav *La Table Ronde*. Jeho vztah k husarům byl mnohem volnější než u Fraigneaua, nepatří do jejich redakční rad, ale jeho příspěvky jsou vždy vítány a dostává se jim čelného místa. Přesto i v jeho případě se z hlediska husarů jedná o podobnou snahu, totiž o legitimizování literárního záboru na pravici literárního spektra a připoutání této generace k sobě.

Thierry Maulnier byl vážený kritik, a proto se v poměru mezi ním a husary objevuje jiný příznačný prvek mezigenerační politiky husarů, který však rozvinuli především vůči jiným spisovatelům – **Jacquesi Chardonnovi, Paulu Morandovi, Jeanu Cocteauovi, Henrymu de Montherlantovi, Marcelu Aymému** aj. Jednalo se ve většině případů o spisovatele tím či oním způsobem postižené čistkami a zbavené po určitou dobu – prakticky až do vzniku Mauriakovy *La Table Ronde* (1948) – publikačních možností a vlivu na literární dění. Oním důležitým aspektem mezigeneračních vztahů byla oboustranná služba, kterou si jedni druhým poskytovali. Husari jsou pro starší generaci, otrěsenou v jejich pozicích i sebevědomí a vytlačenou na okraj dění, důležitým mostem k návratu do literatury. Husari těmto autorům nabízejí ve svých časopisech výrazný publikační prostor, takřka bezvýhradnou kritickou podporu, posilují je také ve snaze získat zpět ztracené pozice a získat pozice další – především v porotách jednotlivých literárních cen nebo ve Francouzské akademii. Důležitý je pro starší generaci také vliv, který husari získali v nakladatelstvích jako Gallimard, Plon, La Table Ronde. Podotkněme, že takový vztah často doprovázelo srdečné a upřímné přátelství, jako byly styky mezi Nimierem, Déonem a Chardonnem, mezi Nimierem, Blondinem a Morandem, mezi Déonem a Cocteauem, mezi Nimierem, Blondinem a Aymém apod.

Na oplátku se husarům dostává potvrzení jejich postavení jako pokračovatelů jistých literárních tradic a příslibu, že starší generace – po opětném získání ztracených pozic – husarům dopomůže svým vlivem k další cestě vzhůru. Zdálo by se, že husarům, kteří si literární prostor francouzské pravice již přivlastnili, něčeho takového nebylo třeba. Nesmíme ovšem zapomenout, že husari se takovým zábořem ocitli v silně konfliktním postavení, kde převaha zdaleka nebyla na jejich straně, neboť těžiště literárního pole se po válce posunulo doleva. Není snad nutno připomínat již citované postesknutí Michela Déona o tom, jak těžko se on a ostatní husari propracovávali k zisku literárních cen (viz výše str. 27–28). Na tento námět Antoine Blondin dokonce sepsal satirickou povídku „Polední komplikace“ („Midi à quatorze heures“).¹⁴⁷ Prokletí pravícovosti pronásledovalo i ty, kdo s husary spolupracovali, jak se

¹⁴⁷ Antoine Blondin, „Midi à quatorze heures“, *Quat'saisons*, str. 111–128.

o tom zmiňuje režisér Louis Malle v rozhovoru s Markem Dambrem. Jeho film *Výtah na popravistiště* (*Ascenseur pour l'échafaud*, 1957), k němuž Roger Nimier napsal dialogy, byl označen za zcela „fašistický“ v *Les Temps Modernes*.¹⁴⁸ Proto ho příjemně překvapilo, že navzdory tomu získal Dellukovu cenu (Prix Delluc).¹⁴⁹

Posunout toto těžiště opačným směrem a posílit pravici jako celek bylo v zájmu jak mladé, tak starší generace a stalo se stěžejním úsilím mezigenerační politiky husarů. Pomáhat třeba Paulu Morandovi k návratu na literární výsluní a podporovat jeho kandidaturu do Francouzské akademie znamenalo zvyšovat vlastní vyhlídky na získání některé literární ceny a později se prezentovat jako jeho legitimní nástupce. V tomto úsilí se stali husaři starší generaci rovnocennými partnery, ba dokonce těmi, kdo ji kolem sebe opět spojili v jeden šik. Alespoň takto si ze svého hlediska husaři situaci představovali, jak ukazuje třeba Michel Déon při líčení sváteční pracovní atmosféry v *La Parisienne*: „Subtilní mladíci z výrobního oddělení s naondulovanými řasami nabízeli čajové pečivo a dolévali sklenky. Uprostřed té tlačenice /.../ novináři a spisovatelé, kteří spolu od konce války nepromluvili, otvírali – odzbrojeni – náruče a objímali se /.../.“¹⁵⁰

Ke snaze o spojenectví a vytvoření jedné fronty patří i „kult obětovaných“ v čele s Robertem Brasillachem a Pierrem Drieu La Rochellem či úcta k velkým minulým postavám pravice jako Charles Maurras. Hojně to dosvědčují jak texty publikované v časopisech *Opéra* a *La Parisienne* či jinde,¹⁵¹ tak jednotlivé skutky: například Nimierova cesta – spolu s Pierrem Boutangem

¹⁴⁸ Raymond Barde, „Ascenseur pour l'échafaud de Louis Malle“, *Les Temps Modernes*, č. 146, duben 1958, str. 1910: „Jeden drsnáček podle poslední módy, jeden pětaticetiletý výsadkář, jeden neonacistický kapitalista [to je charakteristika tří hlavních postav] – to jsou tři orientační body vnitřního snu Louise Malla. Ve všech významech toho slova je Výtah na popravistiště fašistický film.“ (Un petit dur à la mode, un parachutiste de trente-cinq ans, un capitaliste néo-nazi, voilà les trois repères du rêve intérieur de Louis Malle. A tous les sens du mot, Ascenseur pour l'échafaud est un film fasciste.“

¹⁴⁹ „Entretien exclusif avec Louis Malle“, *Cahiers Roger Nimier*, č. 6, Paris, Association Roger Nimier 1989, str. 11.

¹⁵⁰ Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 162: „Les frères jeunes gens aux cils frisés du „service“ de fabrication passaient les petits fours et remplissaient les verres. Au milieu de cette cohue /.../ des journalistes et des écrivains qui ne se parlaient plus depuis la Libération s'ouvraient, désarmés, les bras et s'embrassaient /.../.“

¹⁵¹ O Pierru Drieu La Rochellovi viz např. Claude Elsen, „Drieu s'est suicidé par fidélité à lui-même“, *Opéra*, č. 344, 19. 2. 1952; André Fraigneau, „Chronique des malentendus“, *La Parisienne*, č. 1, leden 1953, str. 98–100; celé číslo *La Parisienne*. „Drieu par...“, č. 32, říjen 1955. O Brasillachovi, Rebatetovi a francouzské krajní pravici viz např. Paul Sérant, „Simple mot sur le fascisme français“, *La Parisienne*, č. 37, říjen 1956, str. 557–560. O Maurrasovi viz Bernard de Fallois, „De Massis à Grasset“, *Opéra*, č. 312, 4. 7. 1951 – recenze knihy Henriho Massise Maurras et notre temps; Thierry Maulnier, „Charles Maurras est mort“, *La Table Ronde*, č. 61, leden 1953 – nekrolog; Jacques Robert, „Un incident bien parisien“, *La Parisienne*, č. 1, leden 1953 – nekrolog Charlese Maurrase a Paula Éluarda – „fašisty“ a „komunisty“.

– do vězeňské nemocnice v Tours a návštěva umírajícího Maurrased, či Déonova cesta na Maurrasův pohřeb.¹⁵²

Příklad vztahu mezi husary a Paulem Morandem dobře ukazuje, jak soustavná byla jejich podpora. Morandův návrat z polovičního exilu ve Švýcarsku na výsluní francouzské literatury se odehrává ve znamení dvou významných děl: *Sevillského flagelanta* (*Le Flagellant de Séville*, 1951) a *Hécate a jejich psi* (*Hécate et ses chiens*, 1954). Inspirován první prózou píše Jacques Laurent literární esej do *La Table Ronde* a v Nimierově časopise *Opéra* se jí zabývá pochvalná kritika z pera blízkého Nimierova spolupracovníka Bernarda de Falloise: ten neopomene zařadit Moranda vedle Drieu La Rochella.¹⁵³ Druhou prózu publikuje Jacques Laurent v *La Parisienne* ještě před jejím knižním vydáním, které je opatřeno důležitou Nimierovou předmluvou.¹⁵⁴ Nimier je také strůjcem epistolárního interview s autorem: Nimierovy otázky a Morandovy odpovědi pak Michel Déon uveřejnil v *Bulletin de Paris*, kde se Stephen Hecquet ujímá recenze knižního vydání románu.¹⁵⁵

Roku 1955 je Morand rehabilitován, je zpětně vrázen do kmenového stavu ministerstva zahraničních věcí a je mu přiznána penze. Stěhuje se do Paříže a míří do Francouzské akademie. Týdeník *Arts*, řízený Jacquesem Laurentem, pořádá čtenářskou anketu „Ideální složení Francouzské akademie“ („Pour une Académie française idéale“) s výzvou čtenářům, aby posílali své návrhy. Na ukázkou je zveřejněn návrh ideální Francouzské akademie dle představ redakce: jméno Paula Moranda zde sousedí se jménem Thierryho Maulniera, Andrého Malrauxe aj.¹⁵⁶

Nimierův vstup do nakladatelství Gallimard roku 1956 znamená pro Moranda další publikační prostor a umožňuje, aby byly opět vydány některé jeho předválečné úspěchy jako *V noci otevřeno* a *V noci zavřeno* (*Ouvert la nuit* a *Fermé la nuit*, 1957). Je to výtečná příležitost, jak se čtenářské obci znovu připomenout. Na jaře 1958, týden před hlasováním o novém členu Francouzské akademie, jež se odehrávalo ve vzrušené atmosféře, když část akademiků v čele s Mauriakem sepsala proti Morandově kandidatuře protestní petici, uveřejňuje Nimier na podporu Morandovi článek v *Arts*: „Mravní rovnováha Francouzské akademie byla zpochybněna“ („L'équilibre moral de l'Académie française remis en question“).¹⁵⁷ Mauriakův odpor, podpořený čerstvou poli-

152 Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 353–354; Michel Déon, *Mes arches de Noé*, str. 99–100.

153 Jacques Laurent, „Paul Morand, l'accent aigu et l'accent grave“, *La Table Ronde*, č. 45, září 1951; Bernard de Fallois, „Paul Morand n'a jamais écrit pour les imbéciles“, *Opéra*, č. 314, 18. 7. 1951.

154 *La Parisienne*, č. 13–15, leden-březen 1954; Paul Morand, *Hécate et ses chiens*, Paris, Flammarion 1954.

155 Stephen Hecquet, „Paul Morand et les débordements de l'imagination“, Michel Déon, „J'ai voulu montrer que jouer et aimer sont des choses différentes“, *Bulletin de Paris*, č. 26, 9. 4. 1954. Viz též Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 449 a 613.

156 „Pour une Académie française idéale“, *Arts*, č. 496, 29. 12. 1954.

157 Roger Nimier, „L'équilibre de l'Académie française remis en question“, *Arts*, 7. 5. 1958; Viz též in Roger Nimier, *Les écrivains sont-ils bêtes?*, Paris – Marseille, Rivages 1990, str. 105–111.

tickou autoritou generála de Gaulla nakonec Morandův vstup do akademie jen oddálil. Morand se stává akademikem v roce 1968. Když roku 1970 uveřejňuje Michel Déon *Divoké poníky* (*Les Poneys sauvages*), snaží se Morand ze všech sil, seč marně, aby cena Francouzské akademie byla udělena tomuto románu.¹⁵⁸ To se podařilo až při dalším Déonově románu *Fialový taxík* (*Un taxi mauve*, 1973). Dodejme, že Michel Déon byl zvolen do Francouzské akademie roku 1978 a roku 1987 zde slavnostním proslovem vítá dalšího z bývalých husarů – Jacquese Laurenta. Z tohoto hlediska se mezigenerační politika husarů projevila jako dlouhodobě účinná.

Podpora Paulu Morandovi poměrně dobře ilustruje cílevědomost mezigenerační politiky husarů, a to tím spíše, že se neomezuje na jediný případ a týká se zrovna tak Chardonna či Cocteaua jako Thierryho Maulniera, Marcela Aymého, Marcela Jouhandeaua nebo Célinea. A nebylo by vhodné opomenout, že vedle aspektu literárně politického a častých osobních sympatií a vazeb tu hrály nezanedbatelnou úlohu důvody literárně estetické. Husaři, jak ještě uvidíme, se hlásili ke stendhalovské generaci a dandyům dvacátých let a úvahy o paralelismu mezi oběma poválečnými obdobími byly součástí jejich pohledu na literární hodnoty.

Ty pak nejsou cizí dalšímu důležitému momentu mezigenerační politiky husarů, totiž **stavění mostů** k literátům stojícím na **opačné straně literárně politického pole** – na krajní levici. Ke komunismu a Francouzské komunistické straně zachovávali husaři vždy nesmlouvavě odmítavý postoj. Zdánlivě proto může překvapit zjištění, že mezi politickými články, jež se v jejich časopisech objevují, je protikomunistické polemiky méně než například v Sartrových *Les Temps Modernes*. Zdá se, že po politické stránce stojí krajní levice jaksi „mimo obzor“ husarů, neboť ti necítí potřebu se vůči ní ani vymezovat, ani hájit. Na druhé straně zde jistě působila deklarovaná snaha husarů o dezideologizaci literatury a důraz na literární hodnoty. Nelze ani zapomínat na kontinuitu ideologického postulátu maurrasovské krajní pravice z třicátých let, totiž nutnost překonat rozdělení na levici a pravici. Ostatně takový postoj si do svého základu od počátku zabudovalo i gaullistické hnutí, s nímž zprvu husaři alespoň částečně sympatizovali.

Na krajní, komunistické levici se mohli husaři setkat se svými protějšky. Vždyť u některých tu mohli nalézt četné styčné body: jisté bouřliváctví, nekonformismus, libertinský duch a zálibení ve Stendhalovi. **Claude Roy a Roger Vailland**, jichž se to týká, patřili navíc k soupeřníkům starší meziválečné generace – Moranda, Chardonna, Cocteaua, Drieu La Rochella – kterou husaři přijali mezi sebe.¹⁵⁹ Možná tu působila i skutečnost, že Roger Vailland byl

¹⁵⁸ Michel Déon, *Mes arches de Noé*, str. 176.

¹⁵⁹ Ve francouzské levici po roce 1945 vznikla polemika, zda Stendhal je autor pokrokový či zpátečnický. Claude Roy a Roger Vailland velkého romanopisce rezolutně hájili. Claude Roy je také autorem monografie *Stendhal par lui-même*, Paris, Seuil 1951.

spolužákem Roberta Brasillacha a Thierryho Maulniera na École Normale Supérieure, jak připomíná Roger Nimier.¹⁶⁰ Husaři si romanopisce Vaillanda cenili, především jeho *Povedené hry (Drôle de jeu, 1945)*¹⁶¹ a v literárněkritických rubikách svých časopisů i jinde jeho dílo sledovali, zejména Nimier.¹⁶² Ten si ho často neopomene připodobnit k obrazu svému. Ale i to svědčí o pociťované blízkosti či alespoň vůli přiblížit se druhému: „*Politicky je Vailland fašista zamilovaný do dobrodružství a válek. Mír ho nudí stejně jako idylické sny komunismu.*“¹⁶³

Ve prospěch Clauda Roy zase svědčilo, že ve třicátých letech patřil k literárnímu okruhu předválečného *Combat* a *Action française*.¹⁶⁴ Michel Déon si ho vždy považoval jako básníka.¹⁶⁵ Je třeba říci, že i Roy a Vailland, jak svěřili Jacquesovi Chardonovi, k husarům chovali sympatie. Cenili si zejména Nimiera: „*Claude Roy o Vás [tj. Nimierovi] hovoří s něžným obdivem. Prozdil mi, co o Vás řekl Roger Vailland: Nimier má tolik talentu, že se stane komunistou.*“¹⁶⁶ Jak vidno, je zde jistá afinita, jež překonává ideologické bariéry, a nepřekvapí proto, že od počátku šedesátých let pomáhají husaři Claudu Royovi i Rogerovi Vaillandovi nalézt jistý publikační prostor tam, kde se jejich vliv může prosadit, především v *Arts*, ba i ve výrazně pravicovém *Le Nouveau Candide*.¹⁶⁷

¹⁶⁰ Roger Nimier, *Journées de lecture II*, Paris, Gallimard 1995, str. 263.

¹⁶¹ Roger Nimier, „Héloïse et Abélard“, *Aspects de la France*, č. 72, 29. 12. 1949: „Roger Vailland je epikurejec. Ukázal to v jednom dobrém románu, který se jmenuje *Povedená hra /.../*. („Roger Vailland est un épicurien. Il l'a montré dans un bon roman qui s'appelait *Drôle de jeu /.../*“) Jedná se o úvod k recenzi divadelní hry *Héloïse et Abélard*. Nimier o Vaillandově hře pojednává přesto, že tou dobou vrcholily konflikty kolem revize Maurrasova procesu a Vailland se výslovně vyjádřil proti. V promaurrasovském týdeníku je tedy Nimierovo gesto o to významnější, že navzdory některým zjevným politickým narážkám, jež třeba interpretovat i jako jistou poplatnost začínajícího novináře pravicové maurrasovské redakci, je celkové vyznění kladné. Text recenze potom Nimier přepracovával pro knižní vydání *Journées de lecture*. Kniha vyšla až po Nimierově smrti. Editor Marc Dambre jej zachytil v následující podobě: „*Nejlepší francouzský spisovatel na kraji levici se také nejvíce zamlouvá citlivým reakcionářským duším. Bylo to vidět už u jeho prvního románu *Povedená hra /.../*.“ („Le meilleur écrivain français d'extrême gauche est aussi celui qui plaît le mieux aux âmes réactionnaires sensibles. On l'a vu dès son premier roman, *Drôle de jeu /.../*.“ Viz Roger Nimier, *Journées de lecture II*, str. 263.*

¹⁶² „Roger Nimier a lu pour vous *Beau Masque* de Roger Vailland“, *Arts*, č. 496, 29. 12. 1954; Roger Nimer, „Le général Choderlos de Laclos 59“, *Arts*, č. 740, 16. 9. 1959, in Roger Nimier, *Les écrivains sont-ils bêtes?*, str. 127–134. Jde o kritiku filmu Rogera Vadima *Nebezpečné známosti*, pro nějž Vailland napsal dialogy.

¹⁶³ Roger Nimier, „Journées de lecture“, *La Table Ronde*, č. 36, prosinec 1950: „*Politiquement, Vailland est un fasciste, amoureux des aventures et des guerres. Il s'ennuie dans la paix comme dans les rêves idylliques du communisme.*“ Je to recenze Vaillandova románu *Bon pied, bon œil* (1950).

¹⁶⁴ Viz Jacques Laurent, *Histoire égoïste*, str. 128; Michel Déon, *Mes arches de Noé*, str. 53.

¹⁶⁵ Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 247.

¹⁶⁶ Dopis Jacqueline Chardonna Nimierovi z 15. 6. 1956 in Jacques Chardonne – Roger Nimier, *Correspondance 1950–1962*, Paris, Gallimard 1984, dopis č. 154, str. 179: „*Claude Roy parle de vous avec une admiration tendre. Il m'a dit ce mot de Roger Vailland à votre sujet: Nimier a tant de talent qu'il deviendra communiste.*“

¹⁶⁷ Viz např. Claude Roy, „On n'est pas amoureux tous les jours“ – kritický esej o literárních ce-

Součástí **mezigenerační politiky** bylo budování mostů nejen k opačnému pólu literárně politického spektra, ale též **ke generaci následující**. To je třetí významný rozměr literární kontinuity, možná nejdůležitější, neboť otevřený budoucnosti, a závisí na něm kruciální otázka literárního „přežití“.

Za první impulz v tomto směru, vzešlý ovšem z generace nastupující, je možno považovat již zmíněný článek Bernarda Franka „Stará garda a husaři“ („Grogards et Hussards“).¹⁶⁸ Je to totiž v dobovém kontextu první odezva vzešlá z generace mladší než husaři sami. Takový významný signál nikdo z husarů neponechal bez povšimnutí, zvláště když za Frankovými články a kritikami brzy následovala románová tvorba – *Krysy* (*Les Rats*, 1953), *Všeo-becný zeměpis* (*Géographie universelle*, 1953), *Izrael* (*Israël*, 1955) atd. Po Frankových debutech přichází vzápětí oslnivý literární vstup Françoise Saganové – *Dobry den, smutku* (*Bonjour, tristesse*, 1954). A později jsou tu další: Bertrand Poirot-Delpech či Jean-René Huguenin. Jean d'Ormesson v této souvislosti již hovoří o dvou generacích husarů: mladší levicové a starší pravico-vé.¹⁶⁹ Reakce husarů na tuto novou vlnu je tím vstřícnější, že v ní vidí příbuznou tematiku a tuší pocitovou blízkost. Od Laurentova a Nimierova dandysmu vede cesta k provokativnímu dandysmu Frankovu a Nimierovy *Smutné děti* (*Les Enfants tristes*) jsou předznamenáním atmosféry práz Françoise Saganové. Jde však nejen o literaturu, ale v případě husarů i o životní styl. Nejsou to jen rychlá auta a krkolomné dopravní nehody Bernarda Franka a Françoise Saganové: když Bernard Frank po roztržce se Sartrem a odchodu z *Les Temps Modernes* vchází po prvé do redakce *La Parisienne*, jeho chůze i chování ve všem připomínají Nimiera.¹⁷⁰

Přes všechny názorové neshody a konflikty husaři nastupující generaci podporují a podobně, jako je tomu u jiných autorů, otevírají jim – především Bernardu Frankovi a Jeanu-Renému Hugueninovi – cestu do *La Parisienne* a *Arts*, kde se jejich články a kritiky objevují na první straně.¹⁷¹ Podpora husarů nastupující spřízněné generaci přichází chronologicky poněkud později než v případě vztahu ke generaci starší – až od poloviny let padesátých. Zato směrem do budoucnosti – na konci let šedesátých – jsme svědky až nečekaných apelů bývalých husarů k novému mládí, jež vzešlo ze studentských bariád května 1968. Nejvýraznější je výzva Jacquese Laurenta: již zmíněný *Otevřený dopis studentům* (*Lettre ouverte aux étudiants*, 1969). Ale po svém,

nách, *Arts*, č. 745, 21.10. 1959; Roger Vailland, „Le style miracle meurt avec la dernière des stars“ – nekrolog Marylin Monroové, *Arts*, č. 67, 8. 8. 1962; Pierre Dumayet, *Les aveux de Roger Vailland*“ – půlstránkový rozhovor s autorem, *Le Nouveau Candide*, č. 66, 1.8. 1962.

¹⁶⁸ Bernard Frank, „Grogards et Hussards“, *Les Temps Modernes*, č. 86, prosinec 1952.

¹⁶⁹ Jean d'Ormesson, „Des ombres dostoievskiennes au (très) petit pied“, *Arts*, č. 691, 9. 10. 1958.

¹⁷⁰ Viz Marc Dambre, *Roger Nimier*, str. 385. S odvoláním na svědectví Jacquese Laurenta in Sal-lim Jay, *Bernard Frank*, Paris, Nouvelles Éditions Rupture, str. 60.

¹⁷¹ Viz např. Jean-René Huguenin, „Une vedette de retour“, *Arts*, č. 740, 16. 9. 1959; Bernard Frank, „S.O.S. Sartre appelle Sartre“, *Arts*, č. 742, 30. 9. 1959. Shodou okolností se obě kritiky týkají Sartrovy hry *Vězňové z Altony* (*Les séquestrés d'Altona*).

apelem tišším, byť neméně naléhavým se ozývají ve svých autobiograficky laděných prózách i Michel Déon a Antoine Blondin.¹⁷² Budiž to pro nás jakýmsi nepřímým důkazem o setrvalosti a důležitosti generační politiky husarů.

Generační princip se totiž v dobovém uspořádání literární struktury nabízel jako nejvhodnější jak z hlediska diskontinuity a novosti, tak z hlediska literární kontinuity a zakotvení do literárního dění. Některé aspekty jsme se tu pokusili ozřejmit. Hlavním nástrojem bylo jistě samo kvalitní spisovatelské řemeslo. To však je neoddělitelné od literárněkritické činnosti v časopisech a od redaktorské práce v nakladatelstvích. Tam napřeme pozornost v následujících kapitolách.

¹⁷² Michel Déon, *Bagages pour Vancouver*, str. 152; Antoine Blondin, *Monsieur Jadis*, str. 9, 14, 216.